

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Гребенюк Іван Васильович

УДК 73.04:711.4(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
АРХІТЕКТУРНО-ВІЗУАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ СКУЛЬПТУРНОЇ
ПЛАСТИКИ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

191 Архітектура та містобудування

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

І. В. Гребенюк
(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: Огоньок Вікторія Олегівна, кандидат архітектури, доцент
кафедри архітектури та будівництва

Івано-Франківськ – 2025

АНОТАЦІЯ

Гребенюк І. В. Архітектурно-візуальна інтеграція скульптурної пластики у формуванні ідентичності міського простору – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 Архітектура та містобудування. Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», 2025.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню архітектурно-візуальної інтеграції скульптурної пластики як важливого фактору формування ідентичності міського простору. Визначено такі ключові поняття, як «архітектурно-візуальна інтеграція», «скульптурна пластика» та «ідентичність міського простору», а також досліджено важливу роль скульптурної пластики в міському середовищі, зокрема естетичне збагачення, культурну репрезентацію та створення орієнтирів. На основі українських прикладів архітектурно-візуальної інтеграції скульптурної пластики, проаналізовано внесок інтеграції скульптурної пластики з архітектурою у формування унікальної міської ідентичності шляхом створення виразної візуальної мови й відображення цінностей міста. Визначено ключові фактори, що впливають на ефективність такої інтеграції, зокрема контекстуальну релевантність, придатність матеріалу й залучення громади. У роботі також розглянуто проблеми, пов'язані зі сталим розвитком, обслуговуванням і громадським сприйняттям.

Проаналізовано значення скульптурних об'єктів у структурі міста і їхній вплив на сприйняття простору мешканцями й відвідувачами. Розглянуто історичні аспекти розвитку скульптури в урбаністичному контексті, її роль у формуванні соціокультурної пам'яті та сучасні тенденції інтеграції пластичних елементів у громадський простір. Зокрема, висвітлено питання взаємодії скульптури з архітектурним середовищем, її функціональні й семантичні аспекти, а також вплив на естетичне й емоційне наповнення міського середовища.

Скульптурна пластика є одним з найважливіших елементів урбаністичного середовища, що формує унікальний характер міста, сприяє його впізнаваності та

забезпечує сталість культурного ландшафту. Міська скульптура виконує різні функції: від декоративної й меморіальної до інтерактивної й символічної. У сучасному урбанізованому просторі зростає тенденція до створення інтерактивних і концептуальних скульптур, що залучають мешканців до безпосередньої взаємодії та сприяють соціальній активізації громади.

Дослідження базується на системному аналізі візуального матеріалу, теоретичних джерел у галузі архітектури, урбаністики й мистецтвознавства, а також на вивченні практичних кейсів інтеграції скульптурних об'єктів у міське середовище різних країн. На особливу увагу заслуговують критерії успішної взаємодії скульптури й архітектури, зокрема відповідність масштабу, контекстуальність, художня виразність і здатність впливати на формування просторової ідентичності. У роботі проаналізовано феномен тимчасових і мобільних скульптурних об'єктів, що дозволяють адаптувати міський простір до актуальних культурних і соціальних змін.

Методологічною основою дослідження є аналіз і систематизація візуального матеріалу, порівняльний аналіз реалізованих проєктів, а також вивчення теоретичних джерел у галузі архітектури, урбаністики й мистецтвознавства. Визначено основні критерії успішної інтеграції скульптурної пластики в міське середовище, зокрема відповідність масштабу, контекстуальність, емоційну виразність, залученість громадськості до процесу формування простору.

Скульптурні об'єкти в міському просторі відіграють важливу роль у створенні символічного значення місцевості, формуванні туристичної привабливості й підтримці історичної спадщини. Водночас їхня інтеграція в архітектурне середовище потребує комплексного підходу, що передбачає міждисциплінарне співробітництво архітекторів, митців, містопланувальників і місцевих громад. Зокрема, важливо враховувати участь громади у процесі вибору й розміщення скульптурних композицій, що сприяє створенню простору, близького та зрозумілого для мешканців.

У дисертації розглянуто виклики, що можуть виникати при інтеграції скульптури в міський простір, зокрема проблеми дисгармонії, невідповідності

масштабу або стилістичного конфлікту архітектури з пластичними об'єктами. Окремо висвітлено вплив технологій на сучасні тенденції у створенні скульптури, як-от використання новітніх матеріалів, цифрового моделювання й інтерактивних елементів.

Проаналізовано різноманітні підходи до використання скульптурних форм в архітектурному ансамблі міста, зокрема їхню функціональну, естетичну й семантичну взаємодію з навколишнім середовищем. Досліджено функціонування скульптури як інструмента комунікації міста і його мешканців, що сприяє формуванню локальної ідентичності й культурної пам'яті.

Результати дослідження демонструють, що вдала архітектурно-візуальна інтеграція скульптурної пластики сприяє не тільки естетичному збагаченню міста, а й зміцненню його культурної ідентичності. Гармонійне поєднання скульптури з архітектурним ансамблем, урахування контексту й участь громади у формуванні мистецького простору створюють передумови для розвитку цілісного й комфортного урбаністичного середовища.

Запропоновано практичні рекомендації щодо інтеграції скульптурних об'єктів у міський простір з метою підвищення його привабливості й комфортності для мешканців і туристів.

У кінцевому підсумку дослідження підкреслює вагомість потенціалу продумано інтегрованої скульптурної пластики у процесі збагачення міських ландшафтів і підсилення відчуття місця й ідентичності. Сформульовані в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані під час майбутніх загальнотеоретичних, галузевих і прикладних досліджень з проблеми вивчення ідентичності міського простору.

Ключові слова: міська скульптура; ідентичність; значення; урбанізм; урбанізована зона; новація; просторова концепція; суспільний простір; громадський центр; образ міста; об'єм; інтер'єр; просторова організація; реставрація; пам'ятки архітектури; модернізація; архітектурно-планувальна структура; нематеріальні чинники; релігійні, духовні фактори; планування території.

Список праць, опублікованих за темою дисертації

1. Гребенюк І. В. Скульптура у сучасному інтер'єрі. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Випуск 64. 2022. С. 31–40. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.31-40>
2. Гребенюк І. В. Роль міської скульптури у формуванні значення ідентичності в сучасному містобудуванні. *Комунальне господарство міст науково-технічний збірник. Серія: Технічні науки та архітектура*. Том 6. Випуск 173. 2022. С. 37–42. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2022-6-173-37-41>
3. Grebeniuk I. Sculpture in forming the identity of public Spaces of the city. *POLISH JOURNAL OF SCIENCE*. № 68. 2023. P. 7–11. DOI: 10.5281/zenodo.10131947
4. Гребенюк І. В. Візуальна інтеграція скульптури у формуванні міського простору. *Просторовий розвиток*. Випуск № 5. Київ : КНУБА, 2023. С. 12–20. DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.5.12-20>
5. Гребенюк І. В. Формування візуально-естетичної виразності громадського простору (на прикладі сучасної міської скульптури). *Комунальне господарство міст. науково-технічний збірник. Серія: Технічні науки та архітектура*. Том 6 Випуск № 187. 2024. С. 69–74. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-6-187-69-74>
6. Гребенюк І. В. Скульптура в міському дизайні: візуальна інтеграція міських локацій. *Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві* : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., травень 2023 р. / М-во культури та інформаційної політики України, М-во світи і науки України, Національна акад. образ. мист-ва і арх-ри. Київ : НАОМА, 2023. С. 38–39. URL : <https://drive.google.com/file/d/1ZcemeAkSlhaS-S4mYTeGtP15a37Ad-gS/view>
7. Гребенюк І. В. Скульптура в сучасному просторі міста. *Традиції та інновації у сучасному дизайні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 квітня 2023 р. / ЗВО «Університет Короля Данила». Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила». 2023. С. 12–14. URL: https://drive.google.com/file/d/1GLQl-MBU-f0m8jnN_LEzXUSecBJj9Gj9/view

ANNOTATION

Grebenyuk I. V. Architectural and visual integration of sculptural plasticity in the formation of the identity of urban space. Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 191 Architecture and Urban Planning. Higher Education Institution «King Danylo University», 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the architectural and visual integration of sculptural plasticity as an essential factor in the formation of the identity of urban space. Key concepts such as architectural and visual integration, sculptural plasticity, and the identity of urban space are defined, and the multifaceted role of sculptural plasticity in the urban environment is also investigated, including aesthetic enrichment, cultural representation, and the creation of landmarks. Based on Ukrainian examples of architectural and visual integration of sculptural plastic arts, the contribution of the integration of sculptural plastic arts with architecture to form a unique urban identity by creating an expressive visual language and reflecting the city's values is analyzed. Key factors influencing the effectiveness of such integration are identified, in particular, contextual relevance, material suitability, and community involvement. The work also considers sustainable development, maintenance, and public perception issues.

The significance of sculptural objects in the city's structure and their impact on residents' and visitors' perception of space is analyzed. The historical aspects of the development of sculpture in the urban context, its role in the formation of socio-cultural memory, and modern trends in the integration of plastic elements into public spaces are considered. In particular, the issues of the interaction of sculpture with the architectural environment, its functional and semantic aspects, and the impact on the aesthetic and emotional content of the urban environment are highlighted.

Sculptural plasticity is one of the most essential elements of the urban environment, which can form the city's unique character, contribute to its recognition, and ensure the sustainability of the cultural landscape. Urban sculpture can perform various functions: from decorative and memorial to interactive and symbolic. In modern urban space, there

is a growing tendency to create interactive and conceptual sculptures that involve residents in direct interaction and contribute to the social activation of the community.

The study is based on a systematic analysis of visual material, theoretical sources in architecture, urbanism, and art history, and the study of practical cases of integration of sculptural objects into the urban environment of different countries. Particular attention is paid to the criteria for successful interaction of sculpture and architecture, particularly the correspondence of scale, contextuality, artistic expressiveness, and the ability to influence the formation of spatial identity. The work also analyzes the phenomenon of temporary and mobile sculptural objects that allow adapting urban space to current cultural and social changes.

The methodological basis of the study is the analysis and systematization of visual material, a comparative analysis of implemented projects, and the study of theoretical sources in the field of architecture, urban planning, and art history. The main criteria for successfully integrating sculptural plasticity into the urban environment are determined, such as appropriateness of scale, contextuality, emotional expressiveness, and public involvement in forming space.

Sculptural objects in urban space can play an essential role in creating the symbolic meaning of the area, shaping the tourist attraction, and maintaining the historical heritage. At the same time, their integration into the architectural environment requires a comprehensive approach, which includes interdisciplinary cooperation between architects, artists, urban planners, and local communities. In particular, it is essential to consider the community's participation in selecting and placing sculptural compositions, which contributes to creating a space that is close and understandable to residents.

The dissertation also considers the challenges that may arise when integrating sculpture into urban space, particularly the problems of disharmony, scale mismatch, or stylistic conflict between architecture and plastic objects. The influence of technology on modern trends in the creation of sculpture, particularly the use of new materials, digital modeling, and interactive elements, is separately highlighted.

Various approaches to the use of sculptural forms in the architectural ensemble of the city are considered, in particular their functional, aesthetic, and semantic interaction

with the surrounding environment. It is investigated how sculpture can act as a communication tool between the city and its residents, contributing to the formation of local identity and cultural memory.

The results of the study demonstrate that successful architectural and visual integration of sculptural plasticity contributes not only to the aesthetic enrichment of the city but also to the strengthening of its cultural identity. The harmonious combination of sculpture with the architectural ensemble, taking into account the context and the participation of the community in the formation of the artistic space, creates the prerequisites for the development of a holistic and comfortable urban environment.

Practical recommendations are proposed for the integration of sculptural objects into urban space to increase its attractiveness and comfort for residents and tourists.

In conclusion, the study highlights the potential of thoughtfully integrated sculptural plasticity to enrich urban landscapes and strengthen the sense of place and identity. The findings and suggestions formulated in the work can be used in further general theoretical, sectoral, and applied research on studying urban space's identity.

Keywords: *urban sculpture; identity; meaning; urbanism; urbanized area; innovation; spatial concept; public space; public center; urban image; volume; interior; spatial organization; restoration; architectural monuments; modernization; architectural and planning structure; intangible factors; religious, spiritual factors; territory planning.*

List of publications of doctoral candidates

1. Sculpture in the modern interior. Modern problems of architecture and urban planning. Issue 64. 2022. C. 31-40. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.31-40>

2. The role of urban sculpture in shaping the meaning of identity in modern urban planning. *Municipal economy of cities scientific and technical collection. Series: Technical sciences and architecture*. Vol. 6. Issue 173. 2022. C. 37-42. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2022-6-173-37-41>

3. Grebeniuk I. Sculpture in forming the identity of public spaces of the city. *POLISH JOURNAL OF SCIENCE*. № 68. 2023. P. 7-11. DOI: 10.5281/zenodo.10131947
4. Visual integration of sculpture in the formation of urban space. *Spatial development*. Issue № 5. Kyiv: KNUBA, 2023. C. 12-20. DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.5.12-20>
5. Formation of visual and aesthetic expressiveness of public space (on the example of modern urban sculpture). *Municipal economy of cities. scientific and technical collection*. Series: Technical sciences and architecture. Volume 6 Issue # 187. 2024. C. 69-74. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-6-187-69-74>
6. Sculpture in urban design: visual integration of urban locations. *Innovations in architecture, design and art : collection of materials of the II International scientific and practical conference*, May 2023 / Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Ministry of Education and Science of Ukraine, National Academy of Fine Arts and Architecture. Kyiv : NAOMA, 2023. C. 38-39. URL : <https://drive.google.com/file/d/1ZcemeAkSlhaS-S4mYTeGtP15a37Ad-gS/view>.
7. Sculpture in the modern space of the city. *Traditions and innovations in modern design: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference*, April 25, 2023 / King Daniel University. Ivano-Frankivsk: Editorial and publishing department of King Danylo University. 2023. C. 12-14. URL : https://drive.google.com/file/d/1GLQl-MBU-f0m8jnN_LEzXUsecBJj9Gj9/view.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕГРАЦІЇ СКУЛЬПТУРНОЇ ПЛАСТИКИ В МІСЬКОМУ ПРОСТОРІ	19
1.1. Категорійно-понятійний апарат та аналіз наукової літератури	19
1.2. Методи та інструментарії дослідження та її ролі в ідентичності міського середовища.....	34
1.3. Історичний розвиток скульптури й еволюція способів її інтеграції в міський простір	39
Висновки до розділу 1	51
РОЗДІЛ 2. СКУЛЬПТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ.....	54
2.1. Поняття ідентичності міського простору та роль скульптури в її формуванні.....	54
2.2. Типологія скульптурних об'єктів, візуальні та семантичні аспекти інтеграції скульптури в міському просторі на прикладі міст України	62
2.3. Взаємозв'язок скульптури та архітектури і просторової організації міста. Естетично-мистецький контекст	80
Висновки до розділу 2	90
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І «ФУНКЦІОНУВАННЯ» СКУЛЬПТУРИ В МІСТАХ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА)	92
3.1. Композиційно-просторові особливості формування скульптурної пластики м. Івано-Франківська	92
3.2. Застосування категорії ідентичності у формуванні міської скульптури м. Івано-Франківська.....	98
3.3. Пластичні новації скульптурної пластики в структурі середовища м. Івано-Франківська.....	108
Висновки до розділу 3	118

РОЗДІЛ 4. ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА ВИМОГИ СКУЛЬПТУРНОЇ ПЛАСТИКИ	120
4.1. Принципи, методи та інструменти інтеграції скульптурної пластики в архітектурний простір міста.....	120
4.2. Практичні рекомендації та апробація результатів дослідження	131
Висновки до розділу 4	138
ВИСНОВКИ	144
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	150
ДОДАТКИ.....	168
ДОДАТОК А	168
ДОДАТОК Б	174
ДОДАТОК В	177
ДОДАТОК Г	179
ДОДАТОК Д	180

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасне місто є складною та динамічною системою, де архітектура й візуальні елементи відіграють важливу роль у формуванні його ідентичності. Одним з ключових аспектів цієї системи є інтеграція скульптури, яка не тільки доповнює архітектурний ландшафт, але й впливає на естетичне сприйняття міського простору, створює культурні й соціальні маркери, що сприяють ідентифікації та унікальності міста.

Формування ідентичності міського простору здійснюється під впливом низки об'єктивно зумовлених факторів, ключовим серед яких є глобалізація в сучасному урбаністичному й архітектурному контексті. Зокрема, міста сьогодення зіштовхуються з викликами глобалізації, які нівелюють їхні індивідуальні риси й ускладнюють формування локальної ідентичності. Візуально інтегровані скульптурні композиції можуть створювати зв'язок між історичними й сучасними елементами, слугуючи «візуальними якорями», що роблять міський простір упізнаваним та унікальним.

Скульптурна пластика, гармонійно інтегрована в архітектуру, здатна естетично покращувати простір, робити його візуально привабливішим, що не тільки підвищує комфортність міського середовища, а й сприяє емоційному задоволенню мешканців і гостей міста. Інтеграція скульптури в архітектурне середовище надає міському простору нового значення, перетворюючи його на носія історичної пам'яті, наділеного потенціалом виховувати почуття гордості за свою місцевість і зберігати її спадщину.

Ці аспекти особливо важливі сьогодні, коли міське планування тісно пов'язане з концепціями «людського масштабу», що сприяє активному залученню мешканців у життя міста.

Дослідження архітектурно-візуальної інтеграції скульптурної пластики в міському просторі є актуальним і багатограним, має потенціал для подолання сучасних урбаністичних викликів, збагачення міського ландшафту та створення унікальної ідентичності, що сприятиме розвитку цінностей суспільства в міському

середовищі.

Актуальність теми. У контексті сучасних урбаністичних трансформацій питання формування ідентичності міського простору набуває особливої значущості, оскільки сприяє збереженню культурної спадщини, формуванню локальної пам'яті та посиленню емоційної прив'язаності мешканців до середовища проживання. Скульптурна пластика як складова архітектурно-просторової композиції відіграє важливу роль у візуальній і семантичній організації міського середовища, впливаючи на його символічне наповнення й естетичну цілісність. Попри зростання уваги до публічного мистецтва, в архітектурній теорії та практиці спостерігається недостатня систематизація принципів і методів інтеграції скульптурної пластики в структуру міста з урахуванням локальних контекстів. Актуальність теми також зумовлена потребою оновлення підходів до проектування і реконструкції міського простору, зокрема забезпечення його культурної впізнаваності та соціальної інклюзивності.

Архітектурно-візуальна інтеграція скульптури відіграє важливу роль у створенні ефекту автентичності архітектури, підсилює культурний та історичний сенс урбаністичного простору.

Зі зростанням урбанізації та глобалізації важливість збереження й розвитку місцевої ідентичності середовища стає все більш очевидною. Міста, прагнучи виділитися на тлі інших, активно використовують мистецтво і скульптуру для вираження власної унікальності. Інтеграція скульптурних елементів в архітектурний простір може сприяти не лише естетичному збагаченню середовища, але й зміцненню соціально-просторових зв'язків у містах, формуючи відчуття приналежності й гордості за місце проживання. З огляду на це, комплексне дослідження взаємозв'язку міського середовища та скульптурної пластики є актуальним.

Дослідження зосереджене на аналізі взаємодії архітектури, ландшафтно-паркових комплексів і скульптури, що формує цілісну систему візуально-просторової організації громадського простору.

Особливу увагу приділено скульптурі як провідній мистецькій домінанті, що

не тільки відіграє естетичну та символічну роль, але й є чутливим індикатором суспільних, культурних та архітектурних змін, оскільки відображає ключові трансформаційні процеси в урбаністичному середовищі.

У роботі висвітлюються історичні передумови виникнення та причини формування скульптури в міському просторі, її роль у ньому.

Дослідження проведено з урахуванням методів сучасної архітектури та мистецтвознавства, розкриття особливостей впливу об'ємно-пластичних форм у контексті міського простору та взаємодії скульптури зі своїм глядачем. Зауважмо, що сьогодні в Україні практично відсутні ґрунтовні дослідження, які розкривають зв'язок скульптури з міським середовищем і її роль у ньому, а також аналізують проблематику сучасного, експонованого в урбаністичному просторі мистецтва як широкого спектру художніх та архітектурних практик: від традиційних об'ємних форм до новітніх, нефігуративних, що актуалізувалися останніми роками.

Дослідження аспектів розвитку самої скульптури в громадському просторі цікавило багатьох вітчизняних науковців, мистецтвознавців та архітекторів, які вивчали тематику взаємодії скульптури й урбаністичного середовища. Наприклад, О. Федорук, Л. Скрипник досліджували українську скульптуру в контексті її інтеграції у міське середовище, а І. Подоляк, та О. Дубовик аналізували скульптурну спадщину України, зокрема барокові твори з позиції монументального мистецтва, які часто були інтегровані в громадський простір.

Серед зарубіжних науковців і митців, які досліджували аспекти розвитку скульптури в громадському просторі, французький художник і дослідник Жан-Мішель Отоніель і американський скульптор Річард Серра, чії роботи значно вплинули на формування сучасного підходу до розуміння публічної скульптури, зокрема її взаємодії з соціальним, естетичним і урбаністичним контекстом.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження є праці таких провідних фахівців, як М. Габрель і М. Косьмій, присвячені проблемам архітектурного простору, зокрема характеру будь-якого простору (зони, території, місця, регіону), де його складники (кордони, об'єкти) мають суспільне походження. При цьому на фізичний простір проєктується принцип розподілу й співвіднесення

соціальних позицій.

Дослідження окремих аспектів розвитку міського середовища зустрічаємо в працях М. Дьоміна, В. Тімохіна, О. Михайлишин та ін. Істотний внесок у дослідження категорії ідентичності в українській теорії архітектури як її нового напрямку зробили Б. Черкес, Я. Юрик.

Об'єкт дослідження – архітектурне середовище міста як просторово-візуальна система, що формує культурну, соціальну та емоційну ідентичність.

Предметом дослідження є принципи, засоби та архітектурно-візуальні механізми інтеграції скульптурної пластики в структуру міського простору в контексті формування його ідентичності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі архітектури та будівництва Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» відповідно до теми наукових досліджень «Моделювання розвитку урбанізованих систем і територій» (Державний реєстраційний номер: 0120U002183).

Метою наукової роботи є всестороннє теоретичне осмислення й аналіз архітектурно-візуальної інтеграції скульптурної пластики; з'ясування її ролі як домінантної художньої складової в структурі урбаністичного середовища й у формуванні ідентичності міського простору; виявлення її взаємозв'язків із соціокультурним контекстом і навколишньою архітектурною тканиною; простеження еволюції скульптурних форм від класичних монументальних рішень до сучасних інтервенцій публічного мистецтва, що модифікують сприйняття простору й формують символічний зміст міста.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

- визначити основні принципи й методи використання скульптури для формування міського середовища;
- проаналізувати вплив скульптурних композицій на ідентичність міського простору на прикладі конкретних міст;
- оцінити роль громадськості і її взаємодію зі скульптурними об'єктами в міському середовищі;

- дослідити історичні аспекти інтеграції скульптури в архітектуру міста;
- розробити рекомендації щодо ефективної інтеграції скульптури в архітектурний ландшафт для посилення ідентичності міста.

Методи дослідження, використані для досягнення поставленої в дисертаційній роботі мети: метод спостереження, метод порівняння, аналітичний метод, методи абстрагування й синтезу, індуктивний і дедуктивний методи.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до аналізу інтеграції скульптури в міський простір з урахуванням історичних, соціальних і культурних аспектів.

Уперше:

- проаналізовано еволюційні трансформації скульптурної пластики в контексті культурної, історичної та просторової ідентичності м. Івано-Франківська, що дозволило виявити локальні чинники: семантичні, композиційні, стилістичні й середовищні, – які формують унікальний характер міського середовища, відрізняючи його від інших урбаністичних структур України;

- запропоновано авторську типологію архітектурно-візуальної інтеграції скульптурних елементів у міський простір на прикладі м. Івано-Франківська, яка враховує різні рівні взаємодії пластики з архітектурною тканиною, функціонально-просторовим зонуванням та емоційно-смісловим навантаженням публічного простору й може бути використана як методичне підґрунтя для проєктних практик;

- науково обґрунтовано необхідність вивчення скульптурної пластики як комунікативного медіатора між архітектурною формою та соціокультурним сприйняттям міського простору, що дозволяє розглядати скульптуру не тільки як декоративно-мистецьку складову, а як активний компонент урбаністичної ідентичності й інструмент формування публічного простору.

Набуло дальшого розвитку уявлення про:

- функціонування скульптурної пластики як репрезентативного й ідентифікаційного елемента міського середовища, що виконує роль носія історико-культурної пам'яті, візуального коду й символу міста, здатного формувати колективну ідентичність, підтримувати соціальну згуртованість і відображати

домінантні суспільні цінності через архітектурно-художні засоби;

– ступінь інтеграції скульптурних об’єктів в урбаністичний ландшафт, спосіб їхнього впливу на формування багаторівневої системи смислів і асоціацій, що сприяють трансформації міського простору в культурно значущий образ, упізнаваний як містянами, так і зовнішніми спостерігачами.

Уточнено:

– методологічні засади застосування міждисциплінарного підходу в дослідженні інтеграції скульптурної пластики в архітектурне середовище, що поєднує методи архітектурного аналізу, культурологічної інтерпретації, соціологічного опитування та спостереження й дозволяє комплексно охопити феномен скульптурної взаємодії з міським простором на рівні просторової організації, символічного значення та соціального впливу;

– структурно-методичні орієнтири для практичного використання скульптурної пластики в міському плануванні, які презентують авторські рекомендації щодо розміщення, масштабування, стилістичної відповідності й тематичної доцільності скульптурних елементів у публічному просторі з урахуванням локального культурного контексту, історичної спадщини й соціальних запитів громади; ці орієнтири можуть бути адаптовані для інших міст зі схожою просторовою та культурною структурою;

– емпіричні відомості щодо тенденцій впливу скульптурної пластики на соціальну активність, комунікативну взаємодію та рівень ідентифікації мешканців з міським середовищем, що дозволяє розглядати художньо-просторові інтервенції як інструмент підвищення якості життя, розвитку міської культури та зміцнення почуття приналежності до спільноти.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Сформульовані в роботі положення та наукові висновки є результатом особистого дослідження й обґрунтування автора на основі критичного аналізу наукових джерел.

Практичне значення. Матеріали дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила», зокрема

при викладанні курсів «Історія архітектури та містобудування», «Теоретичні та методичні основи архітектурного проектування», (акт упровадження від 10.04.2025), а також у науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І. М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку ЗВО «Університет Короля Данила» (довідка про впровадження від 09.07.2025).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації обговорено на засіданнях кафедри архітектури та будівництва ЗВО «Університет Короля Данила», де виконано дисертацію, а також оприлюднено на конференціях і наукових семінарах, а саме: II Міжнародній науково-практичній конференції «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві» (25-26 травня 2023 р., м. Київ); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Традиції та інновації у сучасному дизайні» (25 квітня 2023 р., м. Івано-Франківськ).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційного дослідження висвітлено в 4 (чотирьох) наукових публікаціях, з яких 3 (три) статті опубліковано в наукових фахових виданнях України, 1 (одна) – у науковому періодичному виданні Республіки Польща, держави країн Європейського Союзу, 3 (три) тези доповідей оприлюднено в збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 180 сторінок, з них основний текст – 139 сторінок. Список використаних джерел налічує 183 найменування і займає 18 сторінок. Додатки містяться на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ДЖЕРЕЛА ТА ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕГРАЦІЇ СКУЛЬПТУРНОЇ ПЛАСТИКИ В МІСЬКОМУ ПРОСТОРІ

1.1. Категорійно-понятійний апарат та аналіз наукової літератури

Інтеграція скульптурної пластики в міський простір є складним міждисциплінарним явищем, яке охоплює аспекти архітектури, мистецтвознавства, соціології та культурології. Ефективне дослідження цього процесу неможливе без чіткого визначення базових понять і категорій, що формують основу його концептуалізації. Категорійно-понятійний апарат є важливим інструментом для систематизації знань, аналізу процесів і розробки практичних рекомендацій у сфері інтеграції скульптури в міське середовище.

Категорійно-понятійний апарат інтеграції скульптурної пластики в міський простір є основою для системного підходу до вивчення цього явища. Чітке визначення ключових термінів і взаємозв'язків між ними дозволяє гармонійно поєднувати естетичні, функціональні й соціальні аспекти у формуванні міського середовища. Розуміння таких понять, як «скульптурна пластика», «контекстуальність», «ідентичність», «інтеграція» забезпечує ефективне планування та реалізацію архітектурно-художніх проєктів.

Застосування категорійно-понятійного апарату в практиці інтеграції скульптури передбачає:

- аналіз контексту – визначення історичних і культурних особливостей середовища;
- розробку концепції – узгодження естетичних і функціональних вимог до об'єкта;
- моніторинг впливу – оцінка, як скульптура впливає на сприйняття середовища та взаємодію мешканців [140, с. 112].

Наукова складова міської скульптури в Україні розкриває низку домінантних тем і тенденцій, зосереджуючись на культурній ідентичності, політиці, пам'яті й

еволюції мистецьких практик. Ці аспекти відображають складну взаємодію історичного контексту й сучасного художнього вираження.

Скульптурна пластика визначається як форма тривимірного мистецтва, що включає об'ємні композиції з різноманітних матеріалів, створені для естетичного, символічного або функціонального впливу на середовище. Основними характеристиками скульптурної пластики є об'ємність, матеріальність та естетична цінність [76, с. 14].

Характеризуючи кожен з цих складових, слід констатувати, що об'ємність – це момент, коли скульптура має тривимірну форму, що сприймається з різних точок огляду. Матеріальність – скульптури створюються з використанням природних або штучних матеріалів (камінь, метал, дерево, скло). Естетична цінність – скульптури несуть художній задум, що формує емоційний зв'язок з глядачем [76, с. 14].

Міський простір є складною багатофункціональною системою, яка передбачає наступні елементи:

- фізичну складову – архітектуру, вулиці, площі, парки та інші об'єкти;
- соціальну складову – взаємодію мешканців з середовищем, налагодження громадських і культурних зв'язків;
- символічну складову – культурні значення й образи, які формують унікальність міста.

У сучасній науковій традиції міський простір інтерпретується як структурно-організоване середовище життєдіяльності, що є результатом взаємодії матеріального ландшафту, соціальної поведінки й культурного змісту [70, с. 88]. Це не тільки фізично окреслена територія, а й комунікативне поле, у якому формуються соціальні ієрархії, транслиуються цінності й моделюються практики співіснування. Міський простір функціонує як платформа візуального й сенсорного досвіду, що забезпечує не лише орієнтацію в середовищі, а й емоційну інтеграцію індивіда в міське життя [69, с. 113].

На нашу думку, скульптурна пластика відіграє особливу роль у формуванні візуальної мови міського простору, адже, будучи маркером історичної пам'яті та

культурної ідентичності, вона надає середовищу смислової глибини й символічної завершеності. Скульптура виконує функцію просторового акценту, здатного трансформувати звичне сприйняття локації, установлювати діалог між минулим і сучасним, між містом і його мешканцями.

Можна констатувати, що простір міста формується не лише «згори», через містобудівні стратегії, а й «знизу» – через повсякденну активність містян, їхні потреби й символічні практики. У цьому контексті він постає як відкритий соціально-культурний конструкт, що постійно трансформується й репродукується у взаємодії середовища й користувача. Важливо також розглядати міський простір як індикатор ідентичності – як особистої, так і колективної, – що виявляється через архітектурну мову, публічне мистецтво, зокрема скульптуру, культурні коди й історичну пам'ять.

Якщо характеризувати поняття інтеграції, то воно визначається як процес гармонійного поєднання скульптурної пластики з елементами міського середовища. Її метою є досягнення візуальної, функціональної й символічної єдності. Ключовими аспектами інтеграції є:

- контекстуальність – урахування історичних, культурних та архітектурних особливостей середовища;
- масштабність – узгодження розмірів скульптури з елементами міського простору;
- функціональність – забезпечення корисності скульптури в контексті міського середовища (наприклад, використання її як зони відпочинку або орієнтира).

Важливим поняттям в контексті нашого дослідження є «ідентичність міського простору, яка визначається як сукупність унікальних характеристик, що створюють образ міста і забезпечують його впізнаваність. Скульптурна пластика є важливим засобом формування ідентичності, бо створює емоційний і символічний зв'язок між середовищем і його мешканцями.

Ідентичність міського середовища – багатогранне явище, яке формується під впливом історичних, соціокультурних, економічних і просторових чинників.

Дослідження цієї проблематики потребує комплексного підходу, що поєднує кількісні і якісні методи аналізу. Ідентичність міського середовища вивчають шляхом картографічного аналізу, соціологічних досліджень, аналізу історичних джерел, спостереження *in situ*, використання геоінформаційних технологій і контент-аналізу медіа й мистецьких практик.

Процес розширення семантичного поля категорії «ідентичність» можна схарактеризувати як багатоетапну динамічну структуру, в якій поперемінно відбуваються процеси ускладнення контексту дослідження з подальшою його реструктуризацією, але вже на інші складові. Складний, багатогранний, філософський контекст вивчення поняття «ідентичність» завжди слугує стимулом для виникнення нових контекстуальних складових.

Ідентичність розглядається дослідниками в таких контекстах: глобальна проблема, як категорія соціальної філософії; національна, етнокультурна та загальнонаціональна, культурна, культурно-національна, громадянська та персональна ідентичності. При характеристиці територій у контексті ідентичності можна виокремити такі вектори: регіональну й територіальну ідентичності, а також сутність ідентичності і її значення з огляду на місто.

З позиції специфіки наукового знання, у контексті якого відбувалися основні процеси осмислення поняття «ідентичність», а також напрямів, у межах яких розвивалося поняття, можна дійти висновку, що у вітчизняній науці ідентичність як наукова категорія інтерпретується суто в контексті інформаційного поля і практично не розглядається в просторі предметного середовища.

Смисловий синтез інформаційного поля і предметного середовища міського простору більшою мірою розглядають у межах вивчення категорії «образ міста», що розвивається у вітчизняній науці як на теоретичному підґрунті однойменного поняття, так і на його теоретичній основі.

В архітектурній науці основним контекстом розгляду цього поняття стає архітектурно-просторове середовище; також актуалізуються такі контексти, як особливості реконструкції, маркетинг міста та специфіка формування образу міста. Архітектурна спільнота пов'язує поняття «образ міста» з такими категоріями, як

смысл і форма; семіотичний аспект сприйняття простору; символічні якості; символ і міф; смисловий та образний потенціал; імідж і просування.

Отже, можна відзначити контекстуальні перетини понять «ідентичність» та «образ міста» на основі аналізу наведених категорій, що дає змогу охарактеризувати їх як споріднені, «придатні» до смислового синтезу. У цьому процесі смислового синтезу концептуальна база поняття «ідентичність» виступатиме як загальнонаукова, що утворює теоретичне підґрунтя, а концепція «образу міста» – як прикладна, що забезпечує методологічне підґрунтя, яке пов’язує смисловий контекст з предметним середовищем міського простору.

Увести поняття «ідентичність» у контекст архітектурної науки можливо трьома етапами. По-перше, необхідно розглянути різні трактування поняття «ідентичність» і виявити його інваріант. По-друге, необхідно розглянути інші, споріднені за змістом і вживані в архітектурному дискурсі поняття та виявити спільне для всіх смислове ядро. По-третє, необхідно провести смисловий синтез цих понять.

Зміст поняття «ідентичність» широко варіюється залежно від контексту. Його часто розглядають як логічну категорію, що означає «відношення, члени якого тотожні одне одному».

Філософське осмислення поняття «ідентичність», сформоване «на стику» психології й соціології та введене в міждисциплінарний науковий обіг Е. Еріксоном у 1960-ті рр., на наш погляд, є оптимальним для міждисциплінарного смислового синтезу. «Ідентичність», на думку Е. Еріксона, – «триваюча внутрішня рівність із собою», «безперервність самопереживання» особистості. У пряму значенні слова ідентичність може бути атрибутована тільки індивідами, оскільки тільки індивіди володіють якістю суб’єктності, а отже, здатні відносити або не відносити до себе певні значення [157].

Ідентичність міського простору розглядається як унікальний набір характеристик, що визначають його естетичну, культурну та функціональну специфіку. Так, Д. Монтгомері [85] наголошує, що ідентичність міста формується через три основні компоненти: фізичне середовище, соціальну взаємодію та

культурне наповнення. К. Лінч [169] звертає увагу на важливість образу міста, що складається з п'яти елементів: шляхів, меж, районів, вузлів та орієнтирів.

Важливим є врахування інституціональної і неформальної пам'яті, яка втілюється в архітектурі, пам'ятниках, скульптурних композиціях, топоніміці, а також у публічних практиках використання простору.

Власне концепт міської ідентичності є однією з провідних методологічних основ нашого дослідження, адже він інтерпретується як багаторівнева структура символічних, емоційно-ціннісних і культурних прив'язок мешканців до урбаністичного простору. Міська ідентичність формується в процесі взаємодії індивіда з матеріальним середовищем і культурно-соціальним ландшафтом міста й відображає інтеграцію особистого й колективного досвіду в сприйнятті міського середовища. Особливої ваги в цьому контексті набуває врахування як інституціоналізованих форм історичної пам'яті, так і неформальних механізмів її репрезентації, які втілюються в архітектурних об'єктах, пам'ятниках, скульптурних композиціях, системі топоніміки й публічних просторових практиках. Сукупність цих чинників визначає символічну насиченість міського простору, його здатність до продукування смислів і репрезентації ідентичностей різного рівня – від локальної до національної.

Особливе значення має контекстуалізація об'єктів у історичному, соціальному й політичному контекстах. Аналіз змін у символічному ландшафті міста дозволяє простежити в дослідженнях категорії ідентичності в українській теорії архітектури як її нового напрямку Б. Черкеса [129, с. 36], Я. Юрика [140, с.112].

Одним з ключових принципів забезпечення гармонійної взаємодії скульптурної пластики з міським середовищем є контекстуальність, яка передбачає комплексне врахування багатшарових характеристик простору. У науковому дискурсі вона інтерпретується як здатність художнього об'єкта відповідати історичним, культурним і просторовим особливостям локального середовища. Зокрема, історичний контекст охоплює необхідність урахування архітектурної спадщини, стилістичних особливостей історичної забудови та подій, що

сформували локальну ідентичність. Культурний контекст передбачає відповідність скульптурної форми ментальним настановам, ціннісним орієнтирам і символічним кодам спільноти [15]. Просторовий контекст визначає необхідність органічного включення скульптури в існуючий ландшафт, міську морфологію та візуально-композиційне середовище. Дотримання принципу контекстуальності є запорукою не лише естетичної цілісності міського простору, а його здатності підтримувати соціально-культурну легітимність і комунікативну відкритість.

У цьому сенсі скульптура як форма художнього вираження набуває ключового значення в структурі художньої культури, яка починається з мистецтва, але не обмежується ним. Мистецтво, будучи ядром художнього життя, формує навколо себе інші пласти культурної репрезентації, у яких матеріалізується колективна свідомість. Влучно цю ідею окреслює С. Пшибишевський, який акцентує на метафізичній природі мистецтва: «мистецтво – відтворення того, що вічне, незалежне як від часу, так і від простору, а отже, відтворення сутності, тобто душі, життя душі у всіх її проявах» [77, с. 112]. У цьому контексті скульптурна пластика, інтегрована в міське середовище, не лише формує його візуальну мову, а й репрезентує глибинні духовні смисли, укорінені в історико-культурній пам'яті міста.

Архітектура як мистецтво просторової організації й утилітарна дисципліна взаємодіє з мистецтвом, збагачуючи свої функції емоційно-естетичним вираженням. У цьому контексті архітектурні об'єкти є матеріальними носіями художніх ідей, тоді як мистецтво (скульптура, живопис, інсталяції) інтегрується в архітектурні структури, створюючи синергетичний ефект. Категорійно-понятійна взаємодія й синтез мистецтва й архітектури полягають у їхньому спільному прагненні формувати естетично, функціонально й культурно значущий простір. Такий синтез дозволяє розширювати межі традиційного розуміння обох сфер, формуючи нові вияви публічного простору, що сприймаються не лише як утилітарні, але й культурно-символічні, естетичні феномени.

Дослідження української скульптури спостерігаємо з глибин століть, від початків вивчення історії українського народу. Можна з упевненістю сказати, що

скульптура процвітала в Україні у вигляді монументальних і дрібних пластичних виробів задовго до поширення християнства. Так, Д. Антонович зазначає, що «Найстарші пам'ятники української скульптури, мабуть, не старіші початків XI ст. і відносяться до доби християнської. Щоправда, в Києві знаходяться мармурові скульптури з давніших часів, але ці твори були не витвором київського скульптурного мистецтва, а старовинними творами, привезеними до Києва через яке півтисячоліття після свого постання» [11, с. 121].

Скульптура як вид мистецтва здійснює вплив на загальну художню культуру, про що зазначає науковець А. Покотило, констатує, що «в мистецтві втілюється синтетична цілісна картина взаємовідносин людини з її оточенням. Саме тому в системі культури воно займає ключову позицію, як той центр, та результуюча, котра фіксує сукупний вплив на людину всіх інших сторін і аспектів її життєдіяльності. Художник – син свого часу. Політика неминуче присутня в естетичних ідеалах, уявленнях про життя, про творчість. Присутня вона і як певна емоційна, життєстверджуюча або песимістична домінанта» [103, с. 30].

Така інтерпретація скульптури, яку запропонував А. Покотило, на нашу думку, репрезентує глибоко концептуальне розуміння мистецтва як інтегрального феномену культури, що акумулює багатовимірні взаємозв'язки людини і її середовища. У цьому контексті скульптура як одна з форм пластичного мистецтва постає не лише як засіб естетичного оформлення простору, а як інструмент комунікації соціальних, політичних і культурних смислів, що кристалізуються в матеріальній формі.

Проблематика розвитку міського простору та формування його візуального образу знайшли ґрунтовне відображення в дослідженнях К. Лінча, який у праці «Образ міста» [167] запропонував концепцію ментальної карти й виокремив основні елементи міського ландшафту, що формують його сприйняття жителями. Ідеї Лінча стали базовими для подальших досліджень міської ідентичності й візуальної структури урбаністичного середовища. Особливості ідентичності міста, його внутрішнього етосу, локальних цінностей і морального клімату були предметом аналітичної уваги в дослідженні Д. А. Белла й А. де Шаліта [155], які

підкреслюють, що культурно-етичний вимір є фундаментом життєздатності й цілісності міського простору. У контексті глобалізації й урбаністичних трансформацій цінним є підхід авторського колективу (Г. Кларк, М. Гутман, М. Буше, Т. Монен), які розглядають бренд міста і його ідентичність як результат стратегічного позиціонування в глобальному просторі [16].

Питання символічної репрезентації міста й духовного досвіду його мешканців розкриті в есеї Г. Зіммеля «Велике місто і духовне життя», де автор наголошує на амбівалентності урбаністичного простору, що, з одного боку, сприяє свободі, а з іншого – породжує відчуження. Українська дослідниця О. Олійник у своїй праці [92, с. 62] висвітлює аспекти ідентичності міста крізь призму соціокультурного контексту та просторових практик. Особливої уваги заслуговує також підхід А. Мартинова та О. Музильова [86], які аналізують взаємозв'язок колективної пам'яті й урбаністичної ідентичності, доводячи, що міський простір є не лише фізичною оболонкою, а й носієм наративної пам'яті, здатної структурувати ідентичність спільноти.

Узагальнюючи, варто зазначити, що сучасна наукова парадигма розглядає місто не лише як сукупність інфраструктурних елементів, а як багатовимірний культурний феномен, де формування ідентичності відбувається на перетині просторових, соціальних, символічних та історичних чинників. Цей підхід є особливо важливим у контексті дослідження архітектурно-скульптурної інтеграції, яка суттєво впливає на сприйняття міського простору як смислово й естетично наповненого середовища.

Інтеграція скульптурної пластики в структуру міського простору розглядається як складний і багатовекторний процес, що передбачає взаємодію архітектурних, художніх, функціональних і соціокультурних компонентів, яка забезпечує гармонійне поєднання мистецтва й архітектури, сприяючи створенню візуально цілісного й культурно значущого урбаністичного середовища. У цьому контексті скульптура виконує низку ключових функцій, серед яких варто виокремити, по-перше, естетичне збагачення публічного простору, що виявляється в посиленні художньої виразності міського ландшафту; по-друге, функціональну

доповнюваність архітектурного середовища, коли скульптура надає простору символічного виміру, посилює його смислову навантаженість і культурну впізнаваність.

Поняття контекстуальності є методологічним інструментом для забезпечення збереження цілісності міського простору при впровадженні скульптурних об'єктів. Через візуальну мову, доступну та зрозумілу мешканцям, відбувається формування зв'язку між скульптурою та локальною ідентичністю, що ґрунтується на врахуванні історичних, культурних і соціальних обставин створення й існування простору.

Окрему увагу слід звернути на соціальну функцію міської скульптури. Вона відіграє важливу роль у формуванні публічного простору соціальної взаємодії, зокрема площ і парків, що завдяки наявності художніх об'єктів стають місцями символічного і практичного об'єднання спільноти. Крім того, скульптурні форми можуть виконувати репрезентативну функцію, уособлюючи спільні цінності громади й виступаючи маркерами колективної ідентичності.

Значення публічної скульптури для формування культурної ідентичності чітко простежується на прикладі таких міст, як Харків, де пластичні форми як класичного, так і авангардного спрямування відіграють істотну роль у творенні урбаністичного ландшафту [22, с. 46]. В умовах триваючих суспільно-політичних трансформацій публічна скульптура постає також як інструмент політики пам'яті. Вона використовується як засіб деконструкції радянського спадку, одночасно протидіючи домінуванню неоліберальних капіталістичних наративів у візуальному просторі сучасної України [22, с. 46].

Незважаючи на значну кількість публікацій, проблематика міської скульптури залишається недостатньо розробленою у вітчизняному та міжнародному науковому дискурсі, особливо в аспектах історичного контексту, специфіки художніх технік і взаємодії з архітектурним середовищем. Як зазначено в дослідженнях [80, с. 121–130], це зумовлює необхідність подальшого цілеспрямованого аналізу скульптурної пластики як одного з базових елементів ідентифікації сучасного міського простору та формування його культурного обличчя.

Хоча література підкреслює значні досягнення в розумінні міської скульптури, вона також вказує на необхідність усебічного й детального вивчення історичних впливів і художніх методологій.

Домінантною темою в літературі про міську скульптуру України є її роль у відображенні політики пам'яті держави, спрямованої на відрив від радянської спадщини, і паралельне застереження від прийняття капіталістичних наративів.

Зокрема, сучасні науковці І. Ісиченко, М. Протас, Т. Миронова, М. Бокотей, Н. Булавина стверджують, що під час війни в Україні публічна скульптура слугує відображенням політики пам'яті сучасної української держави [103], спрямованої на відрив від радянської спадщини, що продовжує існувати одночасно у формі прихованих або іноді очевидних залишків старих колоніальних наративів української історії та у формі естетичних артефактів, які можна побачити в публічному просторі великих міст, наприклад, скульптур і рельєфів тощо. Проте, намагаючись позбутися радянської спадщини, українська політика пам'яті часто некритично приймає домінуючі капіталістичні наративи, ненавмисно увічнюючи іншу форму культурного гноблення й колонізації. Окрім критики сучасного ринкового дискурсу, автори наголошують на важливості не залишати поза увагою шар міфологічної пам'яті, оскільки він є одним з найфундаментальніших елементів культурного ландшафту Європи [148].

Сучасна скульптура і її роль в організації суспільного простору стали предметом вивчення мистецьких, культурологічних, філософських, історичних, соціологічних, політологічних наук і сьогодні досліджуються в різних аспектах багатьма українськими й зарубіжними вченими. Серед масиву різних праць варто виокремити розвідки М. Грищенко, А. Єфімової, О. Жулькевської, Л. Лисенко, С. Лукіна, Б. Мазура, М. Протас, В. Сидора, Л. Турчак, О. Філіппова, О. Чепелик, Т. Шмельової та ін. Однак, незважаючи на наявність різносторонніх наукових досліджень, і досі недостатньо вивченими залишаються питання трансформації української скульптури, з'ясування її впливу на довкілля й суспільний розвиток сучасної України [127].

Публічна скульптура в Україні у воєнний час є виразним маркером політики

пам'яті держави. Вона є не тільки художнім відтворенням, оскільки глибоко переплітається з політичним наративом та ідентичністю сучасної України, особливо в її спробах дистанціюватися від радянського минулого.

У контексті деколонізаційних процесів в Україні автори підкреслюють, що сучасна політика пам'яті спрямована на систематичний демонтаж рудиментів радянської спадщини й охоплює не лише очевидні елементи радянського минулого, а й приховані колоніальні наративи, які протягом тривалого часу формували домінантні інтерпретації української історії й культурного простору. У цьому контексті публічна скульптура розглядається як інструмент артикулювання розриву з тоталітарним спадком: саме скульптурні об'єкти в громадському просторі слугують засобом візуалізації нових смислів, що репрезентують цінності сучасного демократичного суспільства.

Окрему увагу приділено ролі міфологізованої пам'яті, яка, на думку дослідників, становить фундаментальний рівень європейського культурного ландшафту. Автори наполягають, що цей пласт колективної пам'яті не може бути ігнорований у процесі реконфігурації публічного простору, зокрема в дискурсі щодо функцій і змістів скульптурної пластики [70]. Його включення у сферу публічної політики пам'яті дозволяє не лише поглибити розуміння національної ідентичності, а й утвердити концепт спадкоємності культурних сенсів у зміненому історичному контексті.

Наголошено також на естетичному потенціалі публічного мистецтва, зокрема скульптури, як ключового чинника формування комфортного, змістовно наповненого й ідентифікованого урбаністичного середовища. Артикуляція культурних ідентичностей через мистецькі об'єкти в міському просторі сприяє не лише його візуальному вдосконаленню, а й посиленню символічної присутності національної культури в повсякденному житті громадян [22, с. 43].

Скульптура в міському середовищі виконує низку важливих функцій, серед яких слід виокремити естетичну, символічну, меморіальну й інтегративну. Ці функції, з одного боку, відображають художньо-композиційну роль скульптурної пластики у формуванні візуального образу міста, а з іншого – репрезентують її

здатність виконувати соціокомунікативні й культуроідентифікаційні завдання. У цьому контексті цінним є підхід Г. Г. Гадамера, який наголошує на тому, що мистецтво, зокрема публічна скульптура, бере участь у створенні простору колективної пам'яті, надаючи матеріальної форми історичним наративам і ціннісним уявленням суспільства [102].

У сучасному науковому дискурсі особливе значення має функціонування скульптури як посередника в міжсоціальній комунікації. Так, Д. Ловінгс указує, що скульптурні об'єкти в публічному просторі є каналами взаємодії між різними соціальними групами, оскільки сприяють налагодженню міжкультурного діалогу, формуванню інклюзивного середовища й посиленню соціальної когезії. У цьому контексті скульптура набуває значущості не тільки як візуальний маркер, а як соціокультурний інструмент [102].

Ключовим принципом ефективної інтеграції скульптури в архітектурно-міське середовище є візуальна гармонія з навколишнім ландшафтом. Згідно з концепцією «естетичного діалогу», запропонованою Б. Культером [138], скульптура повинна враховувати основні параметри середовища: масштаб, текстуру, колористику, освітлення – для досягнення цілісності та злагодженості простору. Такий підхід передбачає не лише відповідність фізичним характеристикам простору, а й чутливість до семіотичних і символічних нашарувань, що формують його ідентичність.

Скульптурні елементи в міському просторі мають потужний потенціал у процесі формування локальної ідентичності. Знакові об'єкти, як-от: Статуя Свободи в Нью-Йорку або монумент «Батьківщина-Мати» в Києві – є прикладами символічних візуальних реперів, що відіграють провідну роль у побудові впізнаваного образу міста і його культурного бренду. Згідно з останніми дослідженнями [102], сприйняття таких скульптур значною мірою зумовлюється культурним бекграундом мешканців і рівнем їхньої залученості до процесів колективної пам'яті й урбаністичної самоідентифікації.

Отже, скульптура в публічному просторі не лише формує візуальний ландшафт міста, а й виступає ключовим чинником конструювання ідентичності,

збереження історичної спадщини та розвитку соціального капіталу міської спільноти.

Життя і окремої людини, і певної людської спільноти неможливо уявити поза просторово-часовим виміром, який є онтологічною засадою існування будь-якого фізичного об'єкта. Просторове розташування й переміщення характеризують статичний і динамічний аспекти буття будь-яких об'єктів, зокрема соціальних. Так, С. Лукін наголошує, що поняття простору є одним з найбільш фундаментальних в онтології людського мислення; його усвідомлення органічно притаманне нам, по-перше, у єдності з категорією часу, як хронотоп, просторово-часовий континуум, а по-друге, як такий елемент, що охоплює і включає у реальність людей [10].

Найточніше визначення дефініції «суспільний простір» знаходимо в О. Філіпова, який вважає, що порядок соціальних позицій (наприклад, статусів) співіснує таким чином, що одна позиція виключає іншу, подібно до того, як у фізичному просторі речі однієї й тієї ж природи не можуть займати один час і місце. Характер будь-якого простору (зона, територія, місце, регіон), його складники (кордони, об'єкти) мають суспільне походження, при цьому на фізичний простір проєктується принцип розподілу й співвіднесення соціальних позицій [18].

Л. Лофланд, який виділяв три типи соціальних відносин, що можуть існувати в місті: приватні, публічні й місцево-локальні (наприклад, робочі відносини). Так само Лофланд виділяє три типи місць для людей: пам'ятні (наприклад, парк, площа), знайомі місця (наприклад, продуктовий магазин, бар) і домашні території. Накладання будь-якого з вищеперерахованих типів відносин на пам'ятні місця власне породжує соціальне життя у відкритому міському просторі [78].

Поняттям «публічний простір» ми завдячуємо Х. Арендт. У її уявленнях приватний і публічний простір існували завжди й були обов'язковими для людської діяльності. «Поліс, а отже саме публічний простір, був місцем найсильніших і найзапекліших суперечок, у яких кожен повинен був переконливо відрізнити себе від інших словом і досягненням, довівши, що саме він живе як один з кращих. Іншими словами, відкритий публічний простір був відведений саме для ідентифікації й індивідуальності» [160].

П. Бурдьйо у своїй роботі «Фізичний та соціальний простір» (1990) пропонує таке важливе поняття, як «соціальний простір». «Фізичний простір є соціальною конструкцією та проекцією соціального простору, соціальною структурою в об'єктивованому стані» [160].

Таким чином, інтеграція скульптурної пластики в міський простір постає як багатоаспектне культурно-архітектурне явище, що формує візуальну, семантичну й ідентифікаційну структуру урбаністичного середовища. Скульптура є не лише естетичним або декоративним компонентом архітектурного ландшафту. Вона виконує складну систему функцій: від репрезентації колективної пам'яті до формування культурної самосвідомості та зміцнення соціальної єдності спільноти. Аналіз наукових джерел свідчить про послідовне зростання інтересу до проблеми символічної насиченості міського простору, у якому скульптурні об'єкти є засобами трансляції історичних, політичних, ідеологічних та естетичних наративів.

Категорійно-понятійний апарат, сформований у межах роботи, забезпечує комплексне концептуальне розуміння інтеграції скульптури, що охоплює такі ключові поняття, як «міська ідентичність», «контекстуальність», «публічний простір», «архітектурно-художній синтез», «соціальна комунікація», «політика пам'яті» [7]. Узагальнені теоретичні позиції та практичні аспекти дозволяють стверджувати, що успішна інтеграція скульптурної пластики можлива лише за умов урахування історико-культурного контексту, соціальних запитів і просторової морфології міста.

Аналіз теоретичної бази, дає підстави стверджувати, що скульптурна пластика є дієвим інструментом формування культурної та просторової ідентичності міста, а також чинником збереження і трансляції колективної пам'яті. Подальше вивчення цієї теми потребує міждисциплінарного підходу, поєднання методів архітектурного, культурологічного, соціологічного та мистецтвознавчого аналізу, що відкриває нові горизонти для осмислення скульптури як структуроутворюючого елементу міського простору.

1.2. Методи та інструментарії дослідження та її ролі в ідентичності міського середовища

Фундаментальну роль у науковому дослідженні відіграє методологія, що забезпечує цілісне бачення предмета, логіку пізнання й обґрунтованість отриманих результатів. У межах теми, присвяченої архітектурно-візуальній інтеграції скульптурної пластики в ідентичності міського середовища, вона має особливе значення, оскільки дослідження стосується комплексного, міждисциплінарного явища, що охоплює архітектуру, урбаністику, мистецтвознавство, соціологію, культурологію та філософію. Різноманітність об'єкта вимагає використання відповідних методів, які дозволяють не лише зафіксувати візуально-просторові характеристики скульптурних композицій, а й виявити їхню семіотичну, символічну та соціокультурну функції.

Застосування адекватного методологічного інструментарію є необхідним для вивчення взаємозв'язку скульптурних елементів і процесів формування локальної ідентичності. Саме методологія забезпечує наукову достовірність аналізу, дозволяє здійснювати порівняння між різними історико-культурними контекстами, виявляти сталу структуру урбаністичних смислів, а також реконструювати механізми впливу публічного мистецтва на суспільну свідомість. Крім того, вона визначає рамки дослідження, формулює запитання, структурує етапи пізнання й уможливорює верифікацію результатів.

З огляду на багатовимірність теми, важливо поєднувати емпіричні, аналітичні й інтерпретативні підходи, що дає змогу осмислити скульптуру не лише як естетичний феномен, а як чинник формування ідентичності, просторового досвіду й культурної пам'яті. Таким чином, вибір методології є не лише технічним, а концептуальним кроком, що визначає глибину і релевантність наукового дослідження.

У межах дослідження архітектурно-візуальної інтеграції скульптурної пластики у формуванні ідентичності міського простору застосовується комплекс методів, що забезпечує системне, міждисциплінарне осмислення проблеми.

Так, *картографічний метод* дозволяє дослідити просторову структуру міста, визначити ключові локації і їхній вплив на ідентичність середовища. Такі соціологічні методи, як опитування, інтерв'ю та фокус-групи, сприяють розумінню сприйняття мешканцями унікальності міського простору. Аналіз історичних джерел допомагає простежити еволюцію міського середовища через архівні матеріали, мемуари та фотографії, а спостереження IN SITU дає змогу фіксувати реальні практики використання простору і його адаптацію до сучасних потреб. Геоінформаційні технології (ГІС) забезпечують візуалізацію просторового розвитку міста і його впливу на формування ідентичності, тоді як контент-аналіз медіа, літератури й мистецьких творів дозволяє оцінити репрезентацію міського середовища в суспільній свідомості.

Для реалізації цих методів використовуються сучасні інструменти: геоінформаційні системи (ArcGIS, QGIS) для просторового аналізу, статистичні пакети (SPSS, R) для обробки соціологічних відомостей, програми для аналізу текстів і візуальної інформації (NVivo, MAXQDA), а також цифрові платформи й соціальні мережі для збору відомостей про урбаністичні практики. Використання дрон-знімання та 3D-моделювання дозволяє візуалізувати міські трансформації.

Застосування комплексного підходу дає змогу виявити основні чинники формування ідентичності міста, оцінити рівень соціальної згуртованості й територіальної прив'язаності мешканців, а також розробити рекомендації щодо збереження унікальних рис міського середовища і його гармонійного розвитку. Крім того, на основі отриманих відомостей можна створювати прогностичні моделі трансформації міських просторів. Таким чином, поєднання різних методів і сучасного інструментарію дозволяє комплексно аналізувати ідентичність міського середовища та сприяти його сталому розвитку.

Окрім картографічного методу, який використовується для просторового аналізу розташування скульптурних об'єктів у міському ландшафті, до дослідження залучаються також морфологічний, іконографічний, соціологічний, семіотичний і метод порівняльного аналізу.

Морфологічний метод дозволяє дослідити пластичні характеристики

скульптурних форм, їхню композиційну структуру, масштабність, матеріальність і взаємодію з архітектурним середовищем. У процесі дослідження цей метод застосовується для аналізу формотворчих особливостей об'єктів публічної скульптури, їхньої стилістики, фактури, пропорційності відносно навколишньої забудови. Морфологічний аналіз дозволяє виявити закономірності розміщення скульптурних елементів у межах вулиць, площ, скверів і парків, з'ясувати їхню візуальну домінантність або підпорядкованість. Завдяки йому простежується, як саме формуються зони зорової активності, як пластичні форми беруть участь у конструюванні ритму й гармонії міського середовища. Метод також дає змогу виявити ознаки стилістичної єдності або дисонансу між архітектурою й скульптурою, що є важливим з погляду контекстуальності.

Іконографічний метод використовується для вивчення змістовного наповнення скульптурних об'єктів, зокрема символіки, тематики, образності та культурних кодів, які вони транслюють. Під час аналізу розглядається, які ідеологічні, історичні чи соціальні смисли закладені в скульптурних композиціях, які образи використовуються для репрезентації ідентичності міста. Метод дозволяє розкрити культурну семантику публічної скульптури, її здатність комунікувати з мешканцями через знакову мову, репрезентуючи національну пам'ять, локальні легенди, історичних постатей або сучасні культурні явища. Іконографічний аналіз допомагає також виявити наративи, пов'язані з політикою пам'яті, постколоніальним дискурсом і соціальною репрезентацією, що актуалізуються через скульптурну форму в публічному просторі.

Соціологічний метод передбачає емпіричне вивчення сприйняття скульптурних об'єктів мешканцями міста, їхньої ролі у формуванні колективної пам'яті й ідентичності. Метод передбачає анкетування, інтерв'ювання, спостереження за соціальними практиками у просторах, де розміщено скульптурні композиції. Його застосування дозволяє з'ясувати, яким чином містяни інтерпретують функцію скульптур, наскільки вони є впізнаваними, чи формують прив'язаність до простору, чи стають об'єктами взаємодії. Соціологічний аналіз також дозволяє зафіксувати динаміку змін у ставленні до публічної скульптури в

контексті політичних трансформацій, конфліктів і змін ціннісних орієнтирів. Таким чином з'являється можливість осмислення соціальної легітимності скульптурної присутності в місті.

Семіотичний метод використовується для аналізу скульптури як знакового утворення, що функціонує в публічному просторі як текст, що несе значення. У межах дослідження він дозволяє ідентифікувати структури смислів, які інтерпретуються за допомогою скульптурної мови, а також способи їхнього зчитування аудиторією. Семіотичний підхід дозволяє дослідити архітектурно-візуальну мову, якою скульптура взаємодіє з контекстом простору, розкрити її роль як медіатора між індивідом і середовищем. Він також актуалізує питання інтерпретаційної відкритості, багатозначності або закодованості художнього повідомлення, що є визначальним у контексті формування ідентичності простору. Такий підхід дозволяє виявити глибинну символіку публічної скульптури, яка транслює цінності спільноти й робить міське середовище культурно насиченим.

Порівняльно-типологічний метод застосовується для аналізу різних моделей інтеграції скульптурної пластики в міський простір на прикладах кількох міст або культурно-історичних періодів. Його мета – виявлення типологічних відмінностей і спільних ознак, що характеризують взаємодію скульптури й архітектури в різних урбаністичних контекстах. Цей метод дає змогу порівнювати рівень контекстуальності, стилістичної узгодженості, символічного навантаження й функціонального використання скульптурних об'єктів у різних видах міського простору. У процесі дослідження він дозволяє простежити еволюцію підходів до інтеграції мистецтва в архітектурне середовище, виокремити ефективні стратегії просторової організації й осмислити локальні особливості формування ідентичності через публічне мистецтво [8]. Метод також сприяє формулюванню рекомендацій для міст зі схожими морфологією та соціокультурним профілем.

Застосування зазначених методів у їхній взаємодії забезпечує аналітичну глибину дослідження, дозволяє всебічно осмислити архітектурно-візуальну інтеграцію скульптурної пластики як складного просторово-культурного феномену, що має суттєвий вплив на формування міської ідентичності.

У межах дослідження архітектурно-візуальної інтеграції скульптурної пластики у формуванні ідентичності міського простору доцільним є застосування низки принципів і наукових прийомів, які забезпечують методологічну узгодженість, логічну послідовність та аналітичну глибину дослідження. Насамперед принцип контекстуальності передбачає врахування історичного, культурного та просторового оточення скульптурного об'єкта, що дозволяє визначити його узгодженість із середовищем. Принцип багаторівневої інтерпретації націлений на виявлення декількох смислових пластів скульптурної присутності – від естетичного до ідеологічного, що розкриває її комунікативний потенціал.

Прийом структурного аналізу застосовується для розподілу міського простору на функціональні зони й визначення місць концентрації символічних і естетичних акцентів, зокрема скульптурних. Прийом дискурсивного аналізу використовується для вивчення того, як образи публічної скульптури репрезентуються в медіа, наративі влади та локальних культурних практиках. Принцип інтегративності забезпечує об'єднання різних дисциплінарних перспектив (архітектури, мистецтвознавства, урбаністики), що дозволяє отримати цілісне бачення об'єкта дослідження.

Прийом візуального картування дає змогу фіксувати й систематизувати точки візуального впливу скульптур у просторі міста. Принцип аксіологічного підходу орієнтує дослідження на виявлення ціннісного наповнення скульптурних форм у контексті локальної ідентичності. Прийом концептуального моделювання дає змогу будувати типології взаємодії скульптури з міським середовищем і прогнозувати сценарії її подальшого розвитку.

Також використовується прийом візуального читання середовища (*environmental reading*), що передбачає аналіз символіки простору як тексту, прочитуваного мешканцями через художні об'єкти. Принцип взаємозумовленості форми та значення орієнтує дослідження на зіставлення морфологічних характеристик скульптур з їхніми семантичними функціями. Прийом реконструкції культурного ландшафту дозволяє відтворити етапи формування

урбаністичної символіки через пластичне мистецтво, виявляючи зміни у ставленні до публічного простору впродовж часу.

Таким чином, у контексті дослідження архітектурно-візуальної інтеграції скульптурної пластики у формуванні ідентичності міського простору методологія є не лише інструментом наукового пізнання, а й конститутивною основою цілісного підходу до розуміння складного просторово-культурного явища. Поєднання загальнонаукових, спеціальних і міждисциплінарних методів, а також низки аналітичних прийомів і принципів дозволяє розглянути публічну скульптуру як естетичний, семіотичний, соціокультурний і комунікативний феномен. Запропонований методологічний апарат спрямований на системне осмислення просторових взаємозв'язків, виявлення символічної насиченості міського середовища й реконструкцію смислових наративів, що репрезентують ідентичність конкретного урбаністичного контексту.

1.3. Історичний розвиток скульптури й еволюція способів її інтеграції в міський простір

Міська скульптура як вид монументального й монументально-декоративного мистецтва в архітектурному середовищі znana людством з моменту виникнення перших міст. За всю багатовікову історію цього виду мистецтва в ньому спостерігається схильність до мінливості всередині. Водночас очевидним є формування законів, за якими міську скульптуру створювали й визначали формально. Якщо говорити про її лінійний розвиток у межах глобальної історії, то наше дослідження виявляє ті особливості, які безпосередньо відображають залежність формування суспільства, міського середовища й мистецтва скульптури, й об'єднує їх у єдину систему. Виділяємо такі періоди розвитку міської скульптури, безпосередньо запозичивши їх з етапів розвитку мистецтва: Стародавній Світ, Середньовіччя, Новий час.

Витоки скульптурного мистецтва сягають глибини первісної епохи, коли

його поява була нерозривно пов'язана з трудовою діяльністю, ритуальними практиками, магічними уявленнями й формами ідолопоклонства. Археологічні знахідки, зокрема скульптурні зображення тварин і жіночих постатей, а саме: відомої Венери Віллендорфської (рис. А.1), виявленої на стоянці Віллендорф в Австрії, або фігури з печери Монтеспан у Франції, – свідчать про те, що пластичне моделювання виникло ще в палеолітичному періоді й виконувало, найімовірніше, сакрально-обрядові функції [126, с. 111].

Хоча мегалітична архітектура (дольмени, менгіри, кромлехи) уже демонструє певні ознаки пластичного мислення, її не можна безпосередньо ототожнювати з міською скульптурою в сучасному розумінні. Ці об'єкти радше свідчать про первісне прагнення до символічної організації простору, ніж про оформлену художню практику. Отже, скульптура як мистецтво формується задовго до виникнення цивілізацій і передувє усвідомленій естетичній діяльності. Водночас власне міська скульптура як форма публічного мистецтва, що інтегрується у структуру урбаністичного середовища, починає формуватися в епоху Стародавнього Світу в містах Месопотамії, Єгипту, Греції та Риму, де виконує функцію не лише сакрального маркера, а й засобу формування просторово-семантичного ландшафту міста.

Мистецтвознавець Є. Романенко дає наступну коротку характеристику етапів розвитку скульптури у місті: «Єгипет, Ассирія, Греція – створюються пам'ятники богам, обожнюваним тваринам, героям міфів, пізніше царям і правителям. Лише у демократичній Греції воюють статую найкращих атлетів та гімнастів, переможців палестр та олімпіад. З початком християнства ця традиція була забута. Божественні статуї перемістилися в собори та церкви, ставши їх ідеологічним архітектурним оздобленням. Навіть виходячи назовні, вони розташовувалися в безпосередній близькості до сакральних споруд чи їх меж» [126, с. 109]. У культових спорудах була і світська скульптура (надгробні пам'ятники, саркофаги із зображенням почесних покровителів церкви).

На міських площах основними героями монументальної пластики стали представники верховної влади. В епоху Ренесансу до них додалися полководці,

завойовники, кондотьєри. У часи Просвітництва пам'ятники філософам, письменникам поетам усе сильніше тіснили монументи королям і завоювникам, перетворившись зрештою у Європі XIX–XX століть на панівний тип монументальної пластики [126, с. 109].

Варто зазначити, що становлення міської скульптури можна співвіднести не лише з виникненням міст, а й розвитком мистецтва скульптури та суспільства, яке це мистецтво оцінює, спостерігає та співвідносить із собою. Переважною більшістю прикладів монументальної скульптури на той час були міські скульптурні об'єкти з чітко спрямованими функціями репрезентації. Так, «міська скульптура давньосхідних держав виражала популярні на той час ідеали деспотизму, закріплювала жорстку соціальну ієрархію, прославляла владу богів і царів, але цим висловлювала загальнолюдську цінність – потяг до ідеального і величного. Давньоєгипетська скульптура виконувала схожі завдання» [126, с. 109]. Скульптурні портрети знаті у статичних позах, гігантські сфінкси, статуї фараонів, їхніх дружин, майстерно виконані величезні рельєфи на стінах гробниць і храмів, невеликі фігурки дрібної пластики були втіленням релігійної влади й символом потойбіччя.

Яскравим прикладом однієї з перших міських монументальних скульптур є Великий Сфінкс на західному березі Нілу (рис. А.2), висічений з монолітної вапняної скелі у формі лева, що лежить на піску. Сфінксу, як здавна прийнято вважати, надано портретну подібність з фараоном 5–2. н.

Схожими шляхами розвивалася скульптура всіх давньосхідних деспотій: Шумеру, Вавилону, Асирії. Релігійність була властива й міським об'єктам Месопотамії, наприклад, зображення знаменитої Стели законів царя Хаммурапі як першого законодавчого правового документа. Основний монумент перебував у храмі Мардука вавилонського Есагіла. Очевидно, одразу після виготовлення монумент відтворено в ряді копій, установлених у різних місцях Вавилонського царства і, ймовірно, у щойно завойованих містах [126, с. 207].

Міські скульптури Стародавньої Греції та Риму, призначені для огляду гуманістично налаштованими городянами, насамперед пов'язані з міфологічними

античними мотивами. Однією з найважливіших особливостей грецьких скульптур є їхній тісний зв'язок з культовою архітектурою: статуї каріатиди, античні ордерні рельєфи й колони. З погляду еволюції, антична скульптура через архаїчну, наївну та скуту скульптуру пройшла довгий шлях до чудових прикладів робіт майстрів Фідія, Поліклета, Леохара, Скопаса, де відповідність реальності та жвавість форми пов'язані з ідеальним узагальненням образу. У постатях богів, героїв, атлетів і воїнів давньогрецькі скульптори в мармурі, бронзі, теракоті втілювали гармонію особистості й тіла. У цих роботах виявилось точне знання анатомії та ідеї відображення внутрішніх переживань. Через ідеальну людську постать утверджувалися античні етичні й естетичні принципи. Скульптором Поліклетом у праці «Канон» формуються відомі закони про пропорції в скульптурі. Як зазначає О. Романенко, «скрупульозно розроблений канон для архітекторів і скульпторів античності був фіксацією абстрагованої ідеї пропорційності» [126, с. 111].

Як зазначає Г. Зіммель, «в епоху еллінізму архітектурна ясність міської скульптури змінилася драматичною і жанровою сутністю, інтенсивними контрастами світла й тіні, образи набули значно більшого ступеня індивідуалізації. Реалізм давньоримської скульптури розкривається повною мірою в мистецтві портрета, де підкреслюються громадянський пафос, особисті й соціальні риси персонажів. Триває популяризація рельєфів з історичними оповідальними ампірними сюжетами, зокрема тріумфальних колон і арок» [5]. Виникнення кінної статуї є новим, яскравим прикладом скульптури, наприклад статуя Марка Аврелія (рис. А.3), дивом збережена з античного періоду, представлена вже в епоху Відродження в Римі на площі Капітолію.

За словами Т. Шмельової, хочеться позначити і те, що «Давній Єгипет і античний світ виробили майже всі типи монументів, відомі досі: фігурні та архітектурні, портретні та алегоричні, камерні та великомасштабні, одно- та багатофігурні, пам'ятники-надгробки та пам'ятники-показчики. Використовувалася бронза, камінь золото, слонова кістка» [138, с. 96]. Залишається не зовсім зрозумілим питання розташування скульптури в місті, адже відомості уривчасті, але передбачається, що скульптура була сомасштабна архітектурі і мала

хороші точки огляду.

Міська скульптура Середньовіччя. Християнська релігія як основна форма сприйняття дійсності визначила характер міської скульптури середньовіччя. Скульптура зазнала найжорстокішої диктатури з боку релігії і багато в чому відіграла регресивну роль. Так статуя, як самостійне твір, майже повністю зникла західноєвропейському мистецтві після V в. Візантійське мистецтво, хоч і виробляло чудові рельєфи зі слонової кістки та архітектурно-декоративне різьблення, більше ніколи не поверталось до монументальної скульптури або навіть до малих об'ємних скульптурних форм [138, с. 96]. «Скульптура входить в архітектурну структуру романських і готичних соборів і є невід'ємним елементом середньовічної стилістики та тектоніки будівлі» [112, с. 9-11]. Мистецтво скульптури у своєму роді «олюднює» сувору архітектуру і посилює її духовне напруження. Рельєфи та статуї апостолів, пророків, святих, фантастичних істот, інколи ж і реальних людей буквально заповнюють портали, ніші, карнизи соборів.

Кам'яний рельєф продовжував існувати лише як орнамент, що застосовувався в архітектурі, або прикраси якої-небудь поверхні, причому його глибина стала дуже невеликою. Ось як пише А. Біркман в роботі «Пластика і простір»: «Скульптурні декорації будівлі впроваджуються в цей органічний рух і часом замінюють» [112, с. 9–11], де під органічним рухом розуміється певне піднесення готичної архітектури, її створення. Р. Арнхейм зазначає, що у готичних архітектурних спорудах дуже складно візуально розділити у рельєфних композиціях тло і фігуру [12], що є доказом буквальної упровадження скульптури у площину архітектури.

Таким чином, єдиним, що продовжував існувати в мистецтві раннього середньовіччя, різновидом скульптури був жанр скульптурної мініатюри – невеликі рельєфи і «скульптурки», що створювалися іноді з металу або слонової кістки. Звісно, це могло заповнити потреба у мистецтві і натомість втрат, що послідували після знищення пам'яток язичницького минулого, але в 1050-1100 гг. вже намітилося швидке розвиток кам'яної скульптури, що з загальним зростанням релігійної спрямованості у суспільстві напередодні хрестових походів романської

епохи. Прикрашаючи церкви, скульптура зверталася, в першу чергу, до почуттів мирян, а не членів замкнених монастирських громад, а як основні образи ставали біблійні мотиви, Ісус, Діва Марія.

Проте в епоху середньовіччя було місце і світська скульптура. Наприклад, монументальна статуя романського періоду в Брауншвейгу (1166 р.), що зображує лева, є твором світського, а не релігійного мистецтва – її можна оглянути з усіх боків (рис. А.4). В даний час вона існує в єдиному екземплярі, хоча, ймовірно, колись їх було виготовлено кілька. Бронзовий лев у натуральну величину увінчував високу колону, поставлену саксонським герцогом Генріхом Левом перед палацом. Також світською скульптурою можна вважати надгробні споруди в основному на саркофагах та надмогильних спорудах найпочесніших покровителів церков, удостоєних поховання в архітектурних ансамблях храмів. На міських же площах скульптура майже не зводилася через релігійні обмеження та загальну закритість суспільства [136, с. 102].

На території Стародавньої Русі міська скульптура була широко представлена в епоху середньовіччя. Внаслідок недовговічності матеріалу дерева мало збереглося популярне мистецтво колись київських шиферних рельєфів та дерев'яної скульптури.

Міська скульптура Нового часу (XVI-XX ст.). У XIII-XVI ст. міська скульптура у Європі все більше відходить від містичного і релігійного змісту. Так, в італійській скульптурі Відродження з'являється нова реалістична тенденція: спираючись на античні традиції, скульптура рухається до вираження ренесансного ідеалу гуманізму. Втілення живих постатей, наповнених життєстверджуючим духом, стало її головним завданням як міської скульптури, так і скульптури в цілому (Донателло, Л. Гіберті, Верроккйо та ін.). Власне скульптура епохи Відродження і починається зі знаменитого конкурсу на двері Флорентійського баптистерію у 1403 році, де сяють Лоренцо Гіберті та Філіппо Брунеллескі. Будучи, безперечно, міським об'єктом, північні ворота Л.А. Гіберті, так звані «Брама раю» (1425-1452), демонструють приклад композиції з різною та складною глибиною рельєфних зображень [135].

В епоху Відродження були зроблені важливі кроки до повернення і відродження окремо розташованих, незалежних від архітектурного фасаду скульптур: кінні статуї, скульптури, монументи в міських ансамблях і багатовимірних рельєфах.

Скульптури Мікеланджело, сповнені вищої сили та яскравого драматизму. Декоративністю відзначаються автори-маньєристи Б. Челліні, Джамболонья. Серед відомих скульпторів епохи Ренесансу з інших країн можна назвати французьких Ж. Гужона, Ж. Пілона, німецьких П. Фішера і Т. Ріменшнайдер» [136, с. 102]. У мистецтві скульптури стилю бароко, як відомо, ренесансна гармонія і зрозумілість поступаються мінливим більш експресивним, динамічним формам, виконаним в урочистій святковій манері. «Стрімко нарастають декоративні тенденції: скульптура буквально сплітається з архітектурою церков, палаців, фонтанів, парків – враженню, створюваному пластикою, здебільшого сприяє сама архітектура, випереджаючи рух або ж продовжуючи його» [75, с. 19–21]. До міської скульптури цього періоду належить і садово-паркова скульптура: статуї, бюсти, фонтани, декоративні вази тощо. Ця скульптура тісно пов'язана з пейзажем парку, добре гармонує то із зеленим тлом, то з барвами осіннього листя [75, с. 21]. Епоха бароко в скульптурі також знаменується створенням численних парадних портретів і пам'ятників. У цей період у громадській скульптурі з'являються додаткові скульптурні елементи, наприклад, приховане освітлення, або фонтани, спостерігається синтез скульптури та архітектури для створення особливого враження у глядача. Художники цього періоду сприймали себе прихильниками класичної традиції, але на ділі захоплювалися елліністичною і пізнішою римською скульптурою [75, с. 21]. Найбільші представники скульптури бароко: італієць Л. Берніні, А. Шлютер у Німеччині, П. Пюже у Франції та ін.

Історичний контекст та сутність міської культури мають чіткий вплив на міську скульптуру. Міська культура проявляється по-різному в різних містах. Міські скульптури демонструють значну різноманітність.

Перш за все, розвиток міської скульптури не повинен порушувати екологічну цілісність міського середовища. Встановлюючи скульптуру, обов'язково потрібно

враховувати його взаємозв'язок з навколишнім середовищем. Крім того, цінності, сформульовані міськими скульптурами, змінюються залежно від їх конкретного положення сидіння. Наприклад, скульптури, розташовані в урядових приміщеннях, громадських площах та транспортних вузлах, повинні передавати практичне значення, відображати психологічні виміри сучасних людей, повністю інкапсулювати нюанси міської культури та брати на себе ключову роль як знакові споруди, а не просто служити декоративним цілям. І навпаки, концепція міської скульптури також повинна відповідати корінним звичаям, тим самим пропонуючи повчальний та вигідний внесок у життя та дозволяючи сучасним людям, тим самим ілюструючи різні форми міської скульптури.

Скульптура є однією з найдавніших форм мистецтва, що супроводжує людську цивілізацію протягом тисячоліть. У поєднанні з архітектурою вона набуває особливого значення, стаючи не лише засобом естетичного оформлення будівель, але й важливим елементом культурного та ідеологічного коду суспільства. Архітектурна скульптура відображає світоглядні орієнтири епохи, її соціальні, релігійні та політичні аспекти. Дослідження історичного розвитку скульптури в архітектурному контексті є актуальним, оскільки воно дає змогу простежити еволюцію художніх стилів, зрозуміти механізми взаємодії між мистецтвом і суспільством та оцінити вплив скульптури на формування архітектурного середовища.

Скульптура завжди відігравала важливу роль у формуванні міського середовища, виконуючи не лише естетичну функцію, але й відображаючи соціальні, політичні та культурні процеси, що відбувалися в суспільстві. Її присутність в архітектурному просторі дозволяє визначити ключові художні стилі різних епох, а також проаналізувати зміну ролі мистецтва в міському плануванні. Вивчення еволюції скульптури в міському просторі допомагає зрозуміти, як художні традиції минулого адаптуються до сучасних умов, впливаючи на обличчя сучасних мегаполісів.

Вивчення цієї проблематики здійснювалося багатьма дослідниками в різні історичні періоди. Античні автори, такі як Вітрувій та Пліній Старший, розглядали

взаємозв'язок між архітектурою та скульптурою з точки зору гармонії та пропорцій. У добу Відродження Леон Батіста Альберті та Джорджо Вазарі аналізували роль скульптури в архітектурному просторі, наголошуючи на її значенні для естетичного сприйняття будівель. У XIX–XX століттях відбулося значне розширення методологічних підходів до дослідження цього питання: мистецтвознавці та архітектори почали звертати увагу на символічне та соціальне значення скульптурних елементів в архітектурі. У сучасному науковому дискурсі значна увага приділяється взаємодії традиційних та новітніх матеріалів у створенні скульптурних елементів, а також їхній ролі у збереженні історико-культурної спадщини.

Еволюція скульптури в міському середовищі має глибокі історичні корені. У стародавніх цивілізаціях, таких як Месопотамія, Єгипет і Греція, скульптури слугували не лише елементами декору, але й сакральними об'єктами, що відображали релігійні та політичні ідеї. Античні міста використовували скульптуру для підкреслення величі правителів, а також для створення міфологічних та ритуальних композицій, що гармонійно вписувалися в архітектурний ландшафт.

Середньовіччя внесло суттєві зміни в інтеграцію скульптури в міський простір. Готичні собори були оздоблені численними скульптурними композиціями, які не тільки прикрашали будівлі, а й слугували засобом релігійної пропаганди, пояснюючи біблійні сюжети малограмотному населенню. Барокова та ренесансна доба зробила скульптуру ще більш грандіозною, надавши їй елементів динаміки та театральності. У цей період площі європейських міст прикрашали монументальні статуї та фонтани, що символізували силу та могутність правителів або відзначали значущі історичні події.

Інший популярний метод – впровадження скульптурних елементів у парки, сквери та набережні. Такі композиції не лише прикрашають рекреаційні зони, але й сприяють створенню атмосфери гармонії та затишку. Крім того, особливої популярності набули функціональні скульптури, що поєднують мистецтво з практичним використанням. Це можуть бути лавки незвичайної форми, світильники або дитячі майданчики, оформлені у вигляді скульптурних об'єктів.

У період Відродження міський простір почав формуватися під впливом гармонійного поєднання архітектурних і скульптурних елементів. Площі наповнювалися монументами, фонтанами та декоративними статуями, що не лише прикрашали простір, а й формували нові композиційні акценти в міській забудові. Бароко та класицизм внесли динаміку та монументальність у використання скульптури, зокрема в оформленні парків, палаців і громадських просторів.

З початку XX століття міська скульптура зазнала значних трансформацій, зумовлених розвитком нових матеріалів, технологій та концепцій мистецтва. З'явилися абстрактні форми, експерименти з пропорціями та фактурами, а також активне використання металу, скла та бетону. Скульптура перестала бути лише декоративним елементом і почала виконувати інтерактивну функцію, залучаючи глядача до взаємодії.

З початку XX століття розвиток урбаністики та технічний прогрес суттєво вплинули на зміну ролі скульптури в місті. У мистецтві з'явилися нові стилі, такі як модернізм і абстракціонізм, що розширили межі традиційної скульптурної форми. Матеріали стали різноманітнішими – окрім мармуру та бронзи, почали використовувати бетон, скло, метал і навіть інтерактивні технології. Скульптури перестали бути статичними й отримали здатність до взаємодії з глядачем через світлові, аудіо- або механічні ефекти.

У сучасному міському просторі інтеграція скульптури відбувається різними способами. Одним із найпоширеніших методів є встановлення монументальних композицій у центральних районах міст, що створюють впізнавані архітектурні домінанти та туристичні атракції. Важливим напрямом також є інтеграція скульптур у громадські парки та сквери, де вони стають частиною рекреаційного середовища. Функціональна скульптура, така як лавки, ліхтарі або дитячі майданчики з художнім оформленням, поєднує естетику з практичним використанням, що особливо актуально для сучасних урбаністичних проєктів.

Одним із ключових трендів сучасної інтеграції скульптури в міський простір є використання цифрових технологій. Інтерактивні арт-об'єкти, що реагують на рух, світло чи звук, змінюють спосіб взаємодії людей із середовищем. Такі

технології відкривають нові можливості для створення динамічних інсталяцій, що адаптуються до умов міського життя та роблять простір більш живим і залученим.

Збереження та адаптація історичних скульптур також є важливим напрямом сучасного містобудування. Реставрація старовинних пам'ятників та інтеграція їх у сучасний урбаністичний ландшафт дозволяє зберегти культурну спадщину та зробити її частиною життя сучасного міста. Використання 3D-друку та цифрових реконструкцій допомагає не лише відновлювати втрачені елементи, а й створювати їх сучасні інтерпретації.

Аналіз історичного розвитку архітектурної скульптури показав, що її функціональне та естетичне призначення змінювалося відповідно до суспільних запитів та технологічних можливостей епохи. У давніх цивілізаціях скульптурні елементи використовувалися для релігійних та культових цілей, у середньовіччі вони стали важливими засобами візуалізації християнських догматів, а в епоху Відродження та Бароко – демонстрацією могутності та величі правителів. Сучасна архітектурна скульптура активно експериментує з новими матеріалами та формами, часто виконуючи інтерактивну функцію у міському просторі.

Сучасні способи інтеграції скульптури в міський простір надзвичайно різноманітні. Одним із найпоширеніших методів є створення монументальних композицій у центральних районах міст, які виконують роль архітектурних домінант. Такі об'єкти стають візуальними символами міста, привертають увагу туристів та створюють нові точки тяжіння для місцевих жителів. Наприклад, статуя «Хмарні ворота» в Чикаго (рис. А.5) або «Павук» Луїзи Буржуа в Оттаві (рис. А.6) стали іконічними об'єктами сучасного мистецтва, інтегрованими в урбаністичний ландшафт [75, с. 19–21]. Сучасна технологічна епоха відкриває нові можливості для інтеграції скульптури в міський простір. Цифрові та інтерактивні технології дозволяють створювати динамічні об'єкти, що змінюють свою форму, колір або звучання залежно від зовнішніх умов або взаємодії з глядачами. Наприклад, інтерактивні світлові інсталяції на фасадах будівель або кінетичні скульптури, що рухаються під впливом вітру, надають місту нових сенсів і роблять його більш живим.

Окремим важливим напрямком є збереження та адаптація історичних скульптур у сучасному урбаністичному просторі. Багато старовинних пам'ятників потребують реставрації та оновлення, що дозволяє не лише зберегти культурну спадщину, але й інтегрувати її в сучасний ландшафт. Наприклад, використання 3D-сканування та цифрових технологій дозволяє створювати точні копії втрачених або пошкоджених елементів, а також розробляти нові концепції для їх експозиції.

Шляхи подальшого вирішення проблеми включають поглиблене дослідження цифрових технологій у створенні архітектурної скульптури, вивчення інтерактивних елементів у міському просторі та розвиток методик збереження скульптурної спадщини [17]. Також актуальним є питання екологічності матеріалів, що використовуються у створенні сучасних скульптурних елементів, та їхній вплив на довговічність архітектурних об'єктів. Загалом, подальші дослідження в цьому напрямку можуть сприяти як збереженню культурної спадщини, так і розвитку сучасної архітектурної думки.

Окремо варто говорити про «незалежну» міську скульптуру. Створення такої скульптури ведеться поза врахуванням контексту місця розташування скульптури – якийсь самодостатній вид міської скульптури, що володіє такими образно-художніми якостями, які універсально вбудовуються в будь-яке середовище [20]. Створювана без жорсткої прив'язки до місця, але така, що потенційно має можливість згодом бути вбудованою в навколишнє середовище й адаптуватися до нього або повністю ігнорувати його особливості, або тимчасово розташовуватися в середовищі, як у випадку з переміщеною скульптурою та інсталяцією. Цей принцип активно пропагував британський скульптор Генрі Мур. Створивши досить багато робіт для відкритих громадських просторів у міському середовищі, він залишався прихильником принципу проєктування незалежно від архітектурного контексту: «Я не люблю робити замовлені роботи, які полягають у тому, що я піду і подивлюся на якийсь простір і потім щось для нього придумаю. Якщо одного разу мене попросять подумати про скульптуру для якогось конкретного місця, я постараюся вибрати щось, що я вже зробив, або те, над чим працюю. Але я не буду спеціально намагатися щось придумати саме для цього

простору» [158].

Таким чином, еволюція скульптури в міському просторі демонструє постійний процес адаптації до змін у суспільстві, технологіях та естетичних вподобаннях. Сучасні методи інтеграції скульптури поєднують традиційні мистецькі техніки з новітніми технологіями, створюючи багатогранний і функціональний міський ландшафт, який не лише прикрашає простір, але й активно взаємодіє з його мешканцями.

Висновки до розділу 1

У першому розділі проаналізовано та систематизовано наукову літературу та матеріали за тематикою дослідження. На основі аналізу літературних джерел розглянуто особливості інтеграції скульптури в міському просторі що охоплює різні аспекти, які відображають естетичний, соціальний, культурний та функціональний вплив мистецтва на міське середовище.

У процесі дослідження були здійснені додаткові аналізи архітектурних пам'яток різних періодів, що дозволило визначити закономірності у розвитку архітектурної скульптури. Зокрема, було досліджено вплив технологічного прогресу на методи створення скульптурних елементів, а також зміни у суспільному сприйнятті архітектурної пластики. Одним із ключових аспектів дослідження стала оцінка практичного застосування архітектурної скульптури у сучасному містобудуванні та збереженні культурної спадщини.

Запропоновані у дослідженні підходи до аналізу архітектурної скульптури дозволяють глибше зрозуміти її еволюцію та сучасне значення. Зокрема, у роботі розроблено концепцію гармонійного поєднання традиційних і сучасних елементів у міській архітектурі, що може бути корисним для архітекторів, дизайнерів та реставраторів. Практичне застосування результатів дослідження можливе у розробці програм реконструкції історичних будівель, у створенні нових

архітектурних ансамблів із використанням скульптурних елементів, а також у розробці методик оцінки художньої цінності скульптури в міському середовищі.

1. Скульптура, будучи важливим елементом публічного мистецтва, грає роль у створенні ідентичності міста, розвитку його просторової організації, формуванні соціальних зв'язків та залученні туристів.

Згідно з літературними джерелами, скульптура може впливати на сприйняття міського простору, надаючи йому унікальності та символізму. Вона виступає не лише декоративним елементом, а й формує візуальний код міста. Наприклад, скульптури можуть відображати історію чи культуру міста, підкреслюючи його специфіку. Це особливо важливо в історичних містах, де скульптурні об'єкти стають невід'ємною частиною культурної спадщини.

Аналіз наукової літератури показує, що архітектурно-візуальна інтеграція скульптури відіграє ключову роль у формуванні ідентичності міського простору, сприяючи естетичному, культурному та соціальному розвитку міст. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення інноваційних форм інтеграції скульптурних елементів та їх впливу на соціальну згуртованість міської спільноти.

Опрацювання теоретичних матеріалів дало змогу акцентувати увагу на тому, що естетична функція скульптур у міському просторі має важливе значення для покращення візуального середовища. Інтеграція мистецтва робить простір більш привабливим для мешканців і відвідувачів, сприяє формуванню позитивних емоцій. Скульптури можуть відображати культурні та історичні аспекти життя міста, створюючи тим самим культурні маркери, які виділяють місто серед інших. Вони також можуть підкреслювати важливі соціальні чи політичні теми, такі як права людини, екологія або мир, як це спостерігається в багатьох сучасних публічних арт-об'єктах.

2. Визначені загальні історичні етапи розвитку скульптури в архітектурному контексті, що демонструє тісний зв'язок між мистецтвом і архітектурою протягом століть. Цей зв'язок проявляється через інтеграцію скульптурних елементів у будівлі та міські простори, які формують культурну ідентичність різних епох і цивілізацій.

3. Визначені та проаналізовані сучасні тенденції, тренди та концепції інтеграції скульптури в міському просторі. Сучасні дослідження також вказують на те, що скульптури можуть позитивно впливати на екологічний стан міста. Деякі арт-об'єкти інтегруються в зелений простір, підтримуючи екологічну гармонію міста. Наприклад, скульптури можуть бути частиною парків або громадських просторів, стимулюючи розвиток таких місць. Інші форми мистецтва можуть навіть допомагати з екологічними ініціативами, включаючи очистку повітря або впровадження технологій сталого розвитку.

Дане дослідження акцентоване на необхідності міждисциплінарного підходу, який включає співпрацю архітекторів, урбаністів, художників і місцевих громад. Це забезпечує, щоб скульптури не порушували загальну композицію міста, а навпаки – збагачували її, підкреслюючи архітектурні особливості або створюючи нові просторові рішення.

4. В дослідженні також використані теоретичні значення аналізу скульптур у формуванні ідентичності міста. Теоретичні підходи дослідження спрямовані на збір статистичних даних щодо впливу скульптур на міське середовище.

Аналіз потоків туристів та економічного впливу скульптур. Наприклад, статистичні дані про кількість відвідувачів визначних скульптурних об'єктів можуть показати їх роль у залученні туристів та вплив на місцеву економіку.

Ці методи дозволяють глибше зрозуміти культурні й соціальні значення скульптур у міському середовищі. Спостереження за поведінкою людей в місцях розташування скульптур дозволяє з'ясувати, як скульптурні об'єкти стають частиною повсякденного життя міста, як вони змінюють соціальні взаємодії та практики.

Важливо, щоб процес їх впровадження був продуманим і враховував культурний контекст та потреби мешканців, що дозволить створити гармонійний і функціональний міський простір.

РОЗДІЛ 2.

СКУЛЬПТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

2.1. Поняття ідентичності міського простору та роль скульптури в її формуванні

Досить довгий час у вітчизняній педагогіці і психології поняття «самість», «ідентичність», «ідентифікація», «самоідентифікація» і інші подібні термінологічні новоутворення майже не використовувалися. В той же час досить відомі психологи і педагоги при розгляді різноманітних підходів до розвитку і формування людського індивіда як особистості проводили певні аналогії поняття «самовизначення» з суттєвим наповненням вказаних вище понять [105]. Так, педагог і фундатор української психології ХХ ст. Г. С. Костюк в своїх працях підкреслював, що дитина, починаючи свій життєвий шлях з кожного нового етапу свого розвитку, вже не тільки вчиться в системі суспільних відносин і оволодіває виробленими соціумом правилами та нормами поведінки, але також і формує себе в плані суспільної істоти, як майбутня особистість [55]. Відомий психолог С.Л. Рубінштейн, розглядаючи людську особистість як самодостатню цілісну систему, вказував, що кожне психічне явище виникає і наповнюється під впливом факторів зовнішнього середовища, зрештою внутрішньо самонастроюється (інтеріоризується) в глибинах свідомості кожного індивіда.

Так, наприклад, в «Довіднику з педагогіки і психології» термін «ідентифікація» розглядається як [91]:

- процес, за допомогою якого дитина присвоює характеристики іншої людини, щоб звільнитись від власної тривоги і послабити внутрішній контроль (наприклад, батька чи матері);
- уподібнення, встановлення тотожності об'єктів на підставі тих чи інших ознак;

- спосіб розуміння (іншого) через усвідомлене чи неусвідомлене уподібнення.

При цьому науковці виділяють декілька рівнів ототожнення:

1) як певну міру співставлення себе з іншими, через порівняння (випадкове – цілеспрямоване, зовнішнє – внутрішнє) з конкретними (рідні, близькі) або абстрактними особами (героями, моделями тощо);

2) як індивідуальну модель навколишньої дійсності, існуючої реальності (в тому числі і себе через Інших – хто Я?, який Я?, для чого Я?)

3) як результат усвідомлення процесу порівняння (пасивний, активний, творчий).

Ідентичність в архітектурі – це діалектичний процес творення та збереження об'єктів архітектури через їх взаємозв'язок із унікальним довкіллям, що є відображенням в архітектурно-розпланувальних, композиційних, містобудівних, образних вирішеннях різних історичних та національних архетипів [142].

В історичному аспекті поняттям «ідентифікація», «ідентичність» вже досить давно користуються у філософії, психології, педагогіці, соціології, політології та інших науках. Існує думка, що еволюція розвитку психологічних поглядів на ідентичність починається в кінці XIX-го на початку XX-го століття, зокрема, з праць Зігмунда Фрейда.

З іншого боку, через більш загальне поняття, яке включає в себе і поняття «ідентифікація», як збереження для свідомості людини зовнішнього образу навколишніх об'єктів, він також користувався терміном «інтерналізація» [87]. І навіть в наш час деякі відомі науковці досить часто розуміння поняття «ідентифікація» уподібнюють до близьких за емоційним значенням понять: «емпатія», «інтроспекція», «симпатія», «адаптація», «емоційне навіювання» тощо. На наш погляд, в кожному конкретному випадку подібний підхід більшою мірою залежить як від наукових підходів автора, так і прийнятої парадигми його наукового дослідження [103, с. 80-84].

Ідентичність міського простору – це комплексна та багатовимірна характеристика, що визначає унікальність міста через поєднання його історії,

культури, соціальних аспектів та урбаністичних особливостей. Вона формується під впливом різних факторів, серед яких важливу роль відіграє інтеграція елементів міського ландшафту, таких як архітектура, зелені зони, інфраструктура, а також художні об'єкти, зокрема скульптура [164]. Вивчення цього взаємозв'язку дозволяє зрозуміти, як скульптура сприяє формуванню міської ідентичності і яку роль вона відіграє у створенні цілісного міського середовища.

Громадський простір міст – це нашарування різноманітних ідентичностей, де у строкатому палімпсеті “просвічують” колишні і створюють разом з новими ідентичностями дивовижний, часом суперечливий конгломерат просторів, будівель, пам'ятників, символів і функцій [129].

Культурні, національні, політичні цінності, які сповідує суспільство на певному часовому етапі розвитку, впливають на трансформацію архітектурному образу міста та ідображаються у різних формах колективних ідентичностей. Архітектурне і містобудівне трактування ідентичності корелюється із відповідними політичними і соціальними процесами у суспільстві, але має циклічний і аналогічний характер [56]. У архітектурі відображаються державні, національні, етнічні, релігійні, глобальні, локальні та індивідуальні ідентичності [142].

Поняття ідентичності широко використовується в різних дисциплінарних контекстах – у філософії, логіці, психології, соціології та ін. З одного боку, це сприяє зближенню соціо- гуманітарних дисциплін, у тому числі, відкриваючи перспективи для міждисциплінарних досліджень. З іншого боку, незважаючи на існування низки усталених змістовних характеристик, поняття ідентичності часто використовується в різних значеннях, у тому числі, у межах однієї дисципліни. Це, в свою чергу, призводить до неоднозначності в розумінні ідентичності [57]. Тому видається необхідним прояснити як спільні моменти, так і – що особливо важливо – відмінності в інтерпретації ідентичності у межах різних теоретико-методологічних підходів.

Етимологічно поняття ідентичності походить від латинських слів: середньовічного «*identicus*» – тотожний, однаковий, «*identificare*» – ототожнювати,

пізньолатинського «*identifico*» – ототожнюю [65]. У соціально-політичному вимірі це поняття актуалізовано в незліченній кількості контекстів: національної свідомості (Й. Гердер, Е. Ренан, Б. Андерсон, Е. Гелнер, Ф. Майнеке, Г. Сетон-Вотсон, Е. Сміт та ін.), зв'язку національної ідентичності з процесами демократизації суспільств (Е. Гобсбаум, Ю. Габермас та ін.), етнонаціоналізму (У. Альтерматт, П. Брас, К. Вулф та ін.), пошуків основ української національної ідентичності (М. Міхновський, І. Франко, Д. Донцов та ін., а також наші сучасники – Л. Нагорна, М. Кармазіна, О. Майборода, Є. Головаха, Г. Касьянов, Р. Шпорлюк та ін.), мультикультуралізму (Ч. Тейлор, М. Кастельс та ін.), критики концепту ідентичності (С. Холл, З. Бауман, В. Хьюслер, Р. Брубейкер, Ф. Купер та ін) [73]. Серед ідентичностей, що впливають на конструювання політичного самовизначення та саморепрезентації індивідів та груп, у поле уваги дослідників потрапляють гендерна, релігійна, мовна, громадянська, етнічна, родинна, професійна, регіональна ідентичності. Це вимагає конкретизації того, що саме ми маємо на увазі під ідентичністю як феноменом соціального світу. Як робоче визначення ідентичності в межах статті ми приймаємо дефініцію Еріка Еріксона, який у своїй роботі «Ідентичність: юність та криза» (1967 р.) характеризував ідентичність як «суб'єктивне натхнення відчуття тотожності і цільності... формування ідентичності передбачає процес одночасного відображення та спостереження, процес, що відбувається на всіх рівнях психічної діяльності, завдяки якій індивід оцінює себе з точки зору того, як інші, на його думку, оцінюють його порівняно із собою і в межах значимої для них типології; у той же час він оцінює їх судження про нього з точки зору того, як він сприймає себе порівняно з ними та з типами, що є значимими для нього... описаний процес відбувається в постійній зміні та розвитку» [156 с. 31-32].

Ще більшої дискусивності питанню «чим є ідентичність?» додає те, що навіть в авторитетних виданнях довідкового характеру тема ідентичності часто ігнорується або ж висвітлюється вкрай обмежено [144]. Так, в Оксфордському політичному словнику 1996 року (українське видання 2006 року, видавництво «Основи») статті про ідентичність взагалі немає, а Енциклопедія Британніка,

найбільш повна універсальна енциклопедія англійською мовою, видання 1994 року [146], містить статтю під назвою «теорія ідентичності», однак інтерпретує її як один із напрямів сучасного матеріалізму, що утверджує єдність мислення та матерії. При цьому будь-які згадки про ідентичність як концепт політичної науки в зазначеному виданні відсутні. Ці обставини зумовлюють необхідність прояснення ключових підходів у тематизації та проблематизації поняття ідентичності, які, понад власну інтелектуальну релевантність, дають змогу багатогранніше зрозуміти та оцінити вагу ідентичності у практиках конструювання та трансформацій соціального поля [145]. Завдання цієї статті, таким чином, полягає у осмисленні феномену ідентичності, з'ясуванні засадничих відмінностей між основними концептуальними підходами в його розумінні та інтерпретації.

Міський простір є складною соціально-культурною системою, яка формується під впливом історії, культури та сучасних тенденцій розвитку [182]. Ідентичність міського простору визначає його унікальність і впізнаваність, формуючи емоційний та символічний зв'язок між середовищем і мешканцями. У цьому контексті скульптура виступає важливим інструментом архітектурно-художнього впливу, що посилює культурну ідентичність простору, створюючи специфічний образ міста [43].

Ідентичність міського простору визначається як сукупність характеристик, які роблять певне місце унікальним і впізнаваним. Цей феномен має кілька складових:

- Історичну складову яка включає архітектурну спадщину, пам'ятки та традиції, пов'язані з певною локацією.
- Культурну, яка відображає цінності, символи та мистецькі об'єкти, що формують культурний ландшафт міста.
- Просторово-візуальну, що враховує особливості міського середовища, такі як ландшафт, архітектурні ансамблі, об'єкти благоустрою [150].

Одним із ключових аспектів ідентичності є наявність візуальних символів, які допомагають мешканцям і гостям міста ідентифікувати його. До таких символів належать архітектурні пам'ятки, монументальні скульптури та громадські

простори. Символічне наповнення простору посилює емоційний зв'язок із ним, що є основою для формування стійкої ідентичності.

Ідентичність відіграє важливу роль у формуванні смислу архітектури, процесів, функцій і структури громадських просторів міст [23]. Методика визначення і аналізу ідентичності на підставі розроблених та апробованих матриць ідентичностей та функцій громадських центрів міст, впродовж різних етапів їхнього розвитку, дає змогу формувати методику їх аналізу та проектування в конкретних містобудівних і реконструктивних ситуаціях [129].

В архітектурі та мистецтві безпосередньо відображається колективна ідентичність. Через ці медіатори можна активізувати як розвиток регіону, так і туристичну привабливість міст. Використання засобів ідентичності та їх проектування дає змогу здійснювати маркетинг і позиціонування регіонів [21].

Відомі такі методи активізації регіону засобами ідентичності архітектури:

1. «Модерний» принцип формування ідентичності та привабливості міст за рахунок спекулятивних нових архітектурних об'єктів.

2. «Реставраційний» (відбудова втрачених символів) – успішний активізатор не тільки духовного, а й туристичного життя міст і символ їх нової ідентичності.

3. Позиціонування та використання обидвох – «модерного» і «реставраційного» методів утвердження актуальної ідентичності [133, с. 5].

Подорожі та туризм залучають значні інвестиції у розбудову інфраструктури, що істотно підвищує рівень життя місцевого населення. Крім того, інвестиційні проекти у туризмі повинні охоплювати реставрацію історичних пам'яток, допомагати вирішувати соціальні й культурні проблеми як регіону загалом, так і міста зокрема [139, с. 197].

Культурно-історичні пам'ятки постають орієнтирами в уявленнях про часо-простір середовища попередніх поколінь. Так, у контексті простору, ритму, укладу сучасного міста актуалізуються уявлення про часо-простір зазначених осередків. За допомогою збереження пам'яток здійснюється «подальша ідентифікація» [129, с. 8].

Тому в умовах активної інтеграції України у загальноєвропейський культурний простір ідентифікація культурних цінностей і проблема охорони архітектурної спадщини є першочерговими завданнями [139, с. 197].

Пріоритетним завданням постає пошук символів ідентичності у міському просторі. Важливим є мультикультурний аспект розвитку його архітектури. Довідник О'Саллівена та Гартлі з теорії культурної комунікації подає таке визначення поняття «мультикультуралізм – як означення (і вивчення) суспільства як такого, що вміщує численні відмінні, але взаємно пов'язані культурні традиції та практики, які часто асоціюються з різними етнічними компонентами цього суспільства» [40, с. 19].

Архітектурна ідентичність історичних українських міст потребує належної оцінки в світовому контексті. Для її збереження потрібні адекватні пам'яткоохоронні заходи. Необхідно забезпечити збереження міської ідентичності в процесі розвитку міста. Розглянуті методи дослідження сприятимуть вирішенню цих завдань. А доповнення та перегляд туристичних маршрутів у аспекті їх ідентичнісної оцінки активізовуватиме економіку.

Скульптурні об'єкти виступають ключовими компонентами просторової організації міста. Вони виконують такі функції:

1) акцентна функція – розміщення скульптур у стратегічних точках міського середовища допомагає структурувати простір і створювати візуальні орієнтири. Наприклад, скульптури на центральних площах часто стають символами міст.

2) функція зонування – за допомогою скульптур можна розділяти простір на зони, створюючи комфортне середовище для різних типів активностей.

Скульптури збагачують візуальний образ міста, додаючи йому індивідуальності. Вони можуть слугувати інструментом:

Гармонізації середовища: скульптура доповнює архітектурний ансамбль, підкреслюючи його стильові особливості.

Створення контрасту: сучасні арт-об'єкти часто навмисно контрастують із традиційною забудовою, що привертає увагу та стимулює діалог між минулим і сучасністю.

Скульптурні об'єкти часто несуть символічне навантаження, яке відображає історичну пам'ять, культурні традиції чи суспільні цінності. Наприклад, пам'ятники, присвячені видатним особистостям або подіям, закріплюють їхній символічний зв'язок із місцем.

Скульптури можуть слугувати місцями соціальної взаємодії. Інтерактивні арт-об'єкти заохочують мешканців і гостей міста до безпосередньої взаємодії, що робить міський простір більш відкритим і залученим до сучасного життя.

У багатьох містах світу скульптури відіграють ключову роль у формуванні їхнього унікального образу. Наприклад: «Хмарні ворота» (Cloud Gate) у Чикаго (рис. А.5) є впізнаваним символом міста, який приваблює мільйони туристів. Скульптура «Маленька Русалонька» у Копенгагені (рис. А.7) є культурним символом Данії та міцно пов'язана з національною ідентичністю.

В Україні також є численні приклади скульптур, які сприяють формуванню міської ідентичності: Монумент «Батьківщина-Мати» у Києві (рис. А.8) є не лише архітектурним домінантом, а й символом міцності та незалежності. Скульптури в публічному просторі Львова, такі як «Діана» чи «Амфітріта» (рис. А.9) на площі Ринок, підкреслюють історичний контекст міста.

Попри важливу роль скульптури у формуванні ідентичності міського простору, існують певні виклики, серед яких:

- 1) нестача фінансування для створення якісних скульптур;
- 2) складність у забезпеченні гармонії між сучасними арт-об'єктами та історичним середовищем;
- 3) недостатня участь громади в процесі вибору й розміщення скульптур.

Перспективи включають активізацію участі громади, інтеграцію сучасних технологій у процес створення скульптур і залучення міжнародного досвіду для підвищення якості міського простору [41].

Скульптура є важливим інструментом формування ідентичності міського простору. Вона структурує простір, збагачує його естетично, слугує символом історії та культури, а також стимулює соціальну активність. Врахування культурного контексту, історичних особливостей і потреб громади дозволяє

створювати скульптурні об'єкти, які гармонійно інтегруються в міське середовище та сприяють його розвитку.

2.2. Типологія скульптурних об'єктів, візуальні та семантичні аспекти інтеграції скульптури в міському просторі на прикладі міст України

Типологія скульптурних об'єктів міст України відображає багатогранність історичного розвитку, культурних традицій та соціальних пріоритетів українського суспільства. Скульптурні об'єкти умовно поділяються на кілька основних типів залежно від їх функціонального призначення, художньої форми та змістового наповнення.

Найпоширенішим типом є монументально-меморіальні скульптури, які увічнюють видатних особистостей, історичні події або національних героїв. Прикладами є пам'ятники Тарасові Шевченку у багатьох містах України, пам'ятники героям визвольних змагань, воїнам Другої світової війни, жертвам репресій та Голодомору.

В окрему групу виділяються декоративно-паркові скульптури, що є важливим елементом міського середовища та призначені для естетизації громадського простору. Вони часто мають образно-асоціативний або алегоричний характер – це фонтани, скульптурні композиції у парках, садах, скверах (наприклад, скульптури у Парку ім. Шевченка в Києві або в парках Одеси).

Особливу нішу займають тематичні або жанрові скульптури, які відображають побутові сцени, персонажів з народного життя, казок або легенд. Такі об'єкти активно створюються в останні десятиліття як частина туристичних маршрутів, наприклад, бронзові скульптури кота Пантелеймона в Києві (рис. А.10) чи Привидів з Подільських легенд у Кам'янці-Подільському [24].

Останнім часом зростає популярність сучасних артоб'єктів, інтерактивних та концептуальних скульптур. Вони часто мають символічне або експериментальне звучання та використовують нові матеріали й технології. Яскравими прикладами є

інсталяції та арт-простори у Києві, Львові, Харкові, Одесі.

Окрему категорію становлять культові та релігійні скульптури: пам'ятники святим, ангелам, хрестам, об'єкти сакральної архітектури, які є невід'ємною частиною української духовної спадщини.

Інтеграція скульптури в архітектурне середовище впливає на організацію простору, змінюючи його структуру та функціональність [26]. Скульптурні об'єкти можуть виступати орієнтирами, що допомагають людям орієнтуватися у просторі, створюючи легко запам'ятовувані місця. Вони також сприяють зосередженню людей, створюючи «зони привабливості» – простори, де громадськість може зустрічатися, відпочивати або займатися культурною діяльністю.

Розміщення скульптур у міському просторі може впливати на просторову організацію, визначаючи шляхи, створюючи візуальний інтерес та встановлюючи ієрархії в міському середовищі. Скульптури можуть виступати як вузли, які керують рухом та взаємодією, формуючи спосіб, яким люди орієнтуються та відчують місто [28]. Інтеграція скульптур в архітектурні проекти може розмити межі між мистецтвом та архітектурою, сприяючи діалогу між двома дисциплінами та збагачуючи побудоване середовище шарами сенсу та культурного значення.

Міські скульптури, інтегровані у міський простір, сприяють формуванню його унікальної ідентичності, надаючи йому особливого колориту та символізму. Вони можуть відображати культурні, історичні та соціальні аспекти міста, слугуючи нагадуванням про важливі події чи постаті. Завдяки цьому міські скульптури стають частиною колективної пам'яті і сприяють утворенню «місць пам'яті».

Меморіальні об'єкти є не лише центрами культурно-історичної спадщини, а й відіграють важливу роль у житті сучасних міст і населених пунктів, виконуючи різноманітні функції: містотворчу, екологічну, рекреаційну, соціальну, архітектурно-декоративну тощо.

Монументально-меморіальні скульптури міст України є важливою частиною національної історико-культурної спадщини. Вони увічнюють видатні історичні постаті, визначні події, героїзм українського народу, а також пам'ять про трагічні

сторінки історії.

Вони є важливими елементами культурної спадщини та гармонійного розвитку нашого суспільства зокрема можна виділити деякі основні символічні монументи які стали невід'ємною частиною нового національного наративу пам'яті, що формується в сучасній Україні.

Один з найбільших монументів України – монумент «Батьківщина-Мати» (рис. А.8). Найвища скульптура на території України, яка була зведена у 1981 році. Керівник і скульптор проєкту – В. Бородай. Висота монументу разом із постаментом становить 102 метри. Цей монументальний витвір соцреалізму є унікальними за своєю конструкцією та проєктуванням. Постаць жінки-воїна з мечем та щитом символізує міць та захист країни.

Статую було зібрано з металевих елементів нержавіючої сталі та зварено між собою. «Кожен блок металевої конструкції важив загалом від 25 до 30 тон. Технологічне проєктування та складання здійснювалися фахівцями Київського заводу імені Паризької Комуні з урахуванням рекомендацій, виданих інститутом електрозварювання імені Патона». Постаць скульптури була оснащена двома ліфтами – вертикальним і похилим, які виконували функцію обслуговування монумента. Згодом цю технічну особливість було перетворено на додатковий функціонал туристичної пам'ятки – можливість побачити Київ з висоти пташиного польоту.

Оглядові майданчики було розташовано в декількох частинах постаті, з можливістю піднятися: до самої голови скульптури, у руку, що тримає щит та в другу – з мечем [27, с. 253]. Скульптура входить до складу Національного музею історії України у Другій світовій війні.

Пам'ятник засновникам Києва на Дніпрі є візитівкою столиці України, що символізує її багаторічну історію. Монумент було відкрито навесні 1982 року в парку на Дніпровській набережній біля мосту Патона. Автором є український скульптор В. Бородай, відомий за постаментом Батьківщини-матері. Цю подію приурочено до 1 500-річчя з дня заснування Києва.

Статуя засновникам Києва складається з таких елементів, як човен, який підтримують хвилі як постамент. На головній частині човна знаходяться брати-засновники: старший Кий, іменем котрого і названо місто, Щек – його поселення було розташовано на пагорбі котрий називають горою Щекавицею та перетворилося з часом на район Києва, і Хорив. Брати стоять в човні, перший Кий зі списом, далі Щек котрий також має списа а також сокиру на поясі і мотузку на плечі, на кормі розташований Хорив, зображений з луком та єдиний з братів в шоломі. Їх сестра Либідь стоїть на сходинці в носовій частині човна, ніби моряк що слідує за рухом, вона розпустила руки на зустріч вітру.

У парку присутні кілька артоб'єктів і ресторани, де можна сховатися як від літньої спеки, так і від зимових морозів. На протилежному боці Набережного шосе, недалеко від статуї знаходиться нижній вхід до парку Співоче поле.

Сучасна монументально-меморіальна скульптура активно розвивається у містах України як важливий засіб формування національної ідентичності, символізації історичної пам'яті та творення урбаністичного образу міст. Прикладом вдалого інтегрування пам'яткоохоронного об'єкта в міське середовище є скульптурна композиція «Вдячність» у місті Дніпро (рис. А.11).

Модернова композиція з металу у вигляді фігур двох людей – військового та маленької дівчинки. Розташована біля музею АТО. Передає ідею незламності нації. Скульптура встановлена у 2019 році на території Меморіального комплексу та Музею АТО в Дніпрі. Автором композиції виступив український скульптор Вадим Стефанович. Комплекс розташований у центральній частині міста, поруч з важливою транспортною артерією та публічними просторами.

Основна ідея: це вираження глибокої вдячності цивільного населення українським військовим за їхній захист і жертвність. Композиція символізує зв'язок між армією та суспільством, людяність у часи війни та збереження миру для наступних поколінь. Вона також підкреслює роль пам'яті й шани у формуванні національної свідомості [30].

Об'єкт розміщено в публічному просторі з відкритим доступом – на площі перед музеєм АТО, що є знаковим місцем міської пам'яті. Поруч знаходиться Алея

пам'яті загиблих воїнів. Вдалий вибір локації посилив роль скульптури як емоційного та духовного ядра цього меморіального простору.

Скульптура «Вдячність» виконує одночасно кілька функцій у міському середовищі:

- меморіальну – вшанування героїв та жертв війни;
- комунікативну – як простір для масових заходів, пам'ятних церемоній, екскурсій;
- освітньо-виховну – акцент на вивченні історії України крізь мистецькі образи.

Скульптурна група вдало вписана у простір за рахунок:

- відкритого панорамного розміщення;
- просторої площі для вільного огляду;
- архітектурного ансамблю з іншими об'єктами меморіального комплексу;
- гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем (озеленення, алеї, освітлення).

Скульптура стала важливим елементом колективної пам'яті жителів Дніпра та всієї України. Вона сприяє формуванню громадянської свідомості, патріотизму, історичної тяглості поколінь [31].

Меморіал «Сад пам'яті» (рис. А.12) є просторово-ландшафтною композицією меморіального типу з використанням елементів сучасної скульптури, озеленення та архітектурних форм. Меморіал інтегрований у ландшафтну структуру Бучанського міського парку, що є популярним громадським простором. Символічна алея дерев – кожне дерево висаджене на згадку про загиблих мирних жителів.

Просторова скульптурна інсталяція – у вигляді композиції з каменю, металу та дерева, що нагадує про зламані людські долі. Пам'ятна стела з написами та іменами загиблих.

Територіально об'єкт розміщений у зоні, яка прилягає до пішохідних маршрутів, озелених алеї та зон відпочинку.

Меморіал «Сад пам'яті» у м. Буча є показовим прикладом сучасної

урбаністично-мистецької практики формування простору історичної пам'яті в умовах постконфліктного суспільства. Його архітектурно-скульптурне рішення поєднує мінімалістичну естетику, природну символіку та інноваційний підхід до осмислення трагічної спадщини міста.

Об'єкт органічно інтегрований у міський простір Бучі, виконуючи важливі соціокультурні та меморіальні функції. Водночас він стає невід'ємною частиною нового національного наративу пам'яті, що формується в сучасній Україні.

Основний акцент на природну символіку: дерева – символ життя та пам'яті. Відсутність агресивних монументальних форм – навпаки, переважає філософсько-ліричний образ втрати та надії.

Скульптура «Янгол пам'яті» є символічно-пластичною композицією, що поєднує образність християнської культури з сучасною меморіальною стилістикою. Авторкою проєкту стала відома українська скульпторка Олександра Чеглакова. Композиція «Янгол пам'яті» (2019 р.) у місті Маріуполь, яка є меморіалом жертвам трагічних подій обстрілу житлового мікрорайону «Східний» 24 січня 2015 р. внаслідок російської агресії.

Фігура Янгола з нахиленим у скорботі обличчям, з розправленими, але спущеними крилами, що символізують втрату і пам'ять. Постамент з викарбуваними словами: «Пам'ятай...». Скульптура розташована у сквері на вул. Київській у мікрорайоні «Східний» – безпосередньо у зоні трагедії, де загинуло понад 30 цивільних мешканців внаслідок обстрілу.

Вибір локації має глибоке змістове навантаження – це місце стало центром колективної скорботи та важливим елементом просторової пам'яті мешканців Маріуполя.

Сквер став осередком громадської пам'яті, меморіальних заходів, акцій вшанування. Композиція органічно вписана у ландшафт скверу – відкритий простір з озелененням сприяє створенню середовища для спокою та рефлексії [2].

Пішохідна доступність та візуальна відкритість скульптури підкреслюють її демократичний характер – простір доступний для всіх мешканців та гостей міста.

Скульптура стала частиною процесу формування нової ідентичності

Маріуполя як міста-пам'яті, що пережило трагічні сторінки війни. Вона виконує функцію не лише трагічного нагадування, а й джерела духовної сили та національної єдності.

Скульптурна композиція «Янгол пам'яті» у м. Маріуполь є прикладом сучасного підходу до меморіальної скульптури в українських містах. Вона демонструє гармонійне поєднання мистецького символізму з урбаністичними потребами простору громадської пам'яті.

Об'єкт відіграє значущу роль у соціокультурному середовищі міста, підтримуючи традиції вшанування пам'яті та сприяючи формуванню стійкої історичної пам'яті маріупольської громади.

Пам'ятник Героям Небесної Сотні (2016 р.) в Івано-Франківську (рис. А.13) репрезентує вдалий приклад сучасної монументальної скульптури, інтегрованої у відкритий громадський простір міста. Його розміщення на фасаді міської ради на вулиці Михайла Грушевського, 21. Символічна форма та багаторівнева смислова структура забезпечують стале функціонування цього об'єкта як важливого місця пам'яті, рефлексії та консолідації громади. Пам'ятник відкритий у 2016 році, став знаковим об'єктом у міському середовищі та елементом новітнього національного наративу про свободу, гідність та жертву за Україну. Автори пам'ятника – скульптор Володимир Семків та архітектор Петро Гнатів.

Пам'ятник складається з композиції у вигляді стели з силуетами людей та символічного Дзвону Пам'яті. Стелу декоровано стилізованими елементами українського орнаменту та прорізами у формі людських фігур, що символізують героїв, які залишили земний світ, але залишили по собі світло пам'яті.

Просторове розміщення пам'ятника підкреслює його функцію як місця вшанування пам'яті, громадської рефлексії та духовної єдності громади.

Його інтеграція у міський простір продемонструвала новітні підходи до меморіальної скульптури, де поєднуються модерна художня мова та традиційна культурна символіка.

Пам'ятник героям-добровольцям, відкритий у 2019 році в Тернополі (рис. А.14), став важливим елементом сучасної меморіальної культури міста та

прикладом нової форми вшанування учасників російсько-української війни. Його автори: скульптор Роман Вільгушинський та архітектор Микола Нікітюк.

Пам'ятник репрезентує стилізовану бронзову скульптуру воїна-добровольця, що символізує мужність, незламність духу та жертвовність заради України. Позаду фігури розташована стилізована конструкція у вигляді символічних прапорів або крила – знак захисту й духовного піднесення.

Його інтеграція у міський простір демонструє переосмислення ролі пам'ятників у сучасній урбаністиці України – від статичних монументів до активних середовищ моральної пам'яті та патріотичного виховання він є зразком делікатного поєднання меморіальної функції із сучасними урбаністичними практиками. Пам'ятник розміщений у сквері волонтерів та добровольців на вулиці Замковій у центральній частині Тернополя – поруч із історичним центром та поблизу Тернопільського ставу. Вибір розташування є концептуально вдалим. Простір поруч із Тернопільським замком – символ історичної стійкості міста. Зона активної пішохідної доступності – поєднання з рекреаційною та культурною функцією міста. Сквер із пам'ятником перетворився на простір спокою, внутрішньої рефлексії, але й громадської взаємодії – місце зустрічей, волонтерських ініціатив, патріотичних акцій.

Ці скульптури є важливими символами міст України, відображаючи історичну пам'ять, національну ідентичність та духовні цінності українського народу. Монументально-меморіальні об'єкти формують простір історичної культури, виконують виховну та пізнавальну функції, а також є знаковими туристичними об'єктами [32].

Слід відзначити скульптуру та рельєфи, що входять до складу міської архітектури, як один з різновидів монументальної скульптури, що бере участь в архітектурно-художньому формуванні. Будинок Городецького, або ж «Будинок з химерами» (рис. А.15), що був відкритий у 1902 році, є одним з найбільш виразних прикладів поєднання архітектури та скульптури. Значна частина архітектурного оздоблення – це скульптура та ліпнина, що висвітлюють містичні теми з використанням фауни та флори. «Внутрішнє оформлення також включає в себе

розписи та ліпнину з елементами природи, зокрема фауни». Кожна скульптурна фігура, автором якої є Е. Саля, вирізняється пластикою ліній у композиційному задумі.

Завдяки наповненню даху скульптурами, будівля отримала динамічну пластику, а силует споруди набув характеру готичного прагнення догори. Через відповідну тематику будинок наповнився містифікацією: легендами, віруваннями, прокльонами, історіями тощо. Варто зауважити, що «ГAUDI в Барселоні почав зводити свої «химерні» будинки на два роки пізніше Городецького». Таким чином, В. Городецького можна вважати новатором в архітектурній композиції, що використовував химерних істот у стилі модерн. А архітектура епохи київського модерну, автором якої є В. Городецький – є одним з найбільш відвідуваних туристичних об'єктів міста [27].

Декоративно-паркові скульптури міст України – це важливий елемент формування візуальної культури міського простору. Вони поєднують художню образність, локальну ідентичність, функціональність та естетичне наповнення середовища. Їх розміщення формує нові практики взаємодії мешканців з простором, а також є носіями культурної пам'яті та туристичної привабливості міст. Можна виділити декілька цікавих декоративно-паркових скульптур з різних міст України які сприяють формуванню позитивного іміджу міста з культурно розвиненим середовищем.

Скульптура «Закохані ліхтарі» (рис. А.16) встановлена на Пейзажній алеї у місті Київ у 2010 році. Автором композиції є український скульптор Костянтин Скретуцький. Вона складається з двох ліхтарів, що нахиляються один до одного, ніби символізуючи романтичний жест. Ліхтарі, які функціонують як світлові елементи, одночасно є частиною великої мистецької композиції, що використовує міську інфраструктуру для створення естетичного враження і символізує єдність, любов і гармонію.

Пейзажна алея, на якій розташована скульптура, є популярним місцем для прогулянок киян і туристів. Алея, відома своїм мальовничим ландшафтом і панорамними видами на місто, стала центром сучасного мистецького життя

столиці. Вона перетворилася на місце не тільки для відпочинку, а й для культурних подій, виставок і арт-акцій. Тому інтеграція скульптури «Закохані ліхтарі» в цей простір можна вважати продуманим кроком у контексті формування інтерпретації міського середовища як простору для мистецтва [3].

Скульптура «Закохані ліхтарі» об'єднує функціональність і естетичну цінність. Ліхтарі, з одного боку, виконують свою основну роль – освітлення міського простору, але в межах композиції вони набувають нового змісту. Нахил ліхтарів один до одного створює образ «закоханих», що метафорично втілює ідею єдності, близькості і гармонії. Така концепція візуально відображає людські емоції та почуття, надаючи парку атмосферу романтики і тепла.

Інтеграція цього арт-об'єкта в міський простір має соціальний і культурний контекст [152]. Вона виступає як елемент взаємодії між містом і його мешканцями, сприяючи створенню простору для спільного переживання естетичних та емоційних моментів.

Пейзажна алея є однією з основних прогулянкових зон міста, і скульптура органічно вбудована в її архітектурний ландшафт. Вона не лише прикрашає територію, але й функціонує як світловий об'єкт. Ліхтарі забезпечують освітлення і тим самим змінюють вечірній вигляд алеї, надаючи їй казкової атмосфери. Це перетворює міський простір на місце для відпочинку і роздумів, а також стимулює емоційну реакцію людей, які проходять повз.

Скульптура є частиною загальної концепції Пейзажної алеї, що спрямована на створення відкритого арт-простору. Вона активно взаємодіє з іншими елементами цієї культурної території, зокрема з іншими сучасними скульптурами, створюючи гармонійне поєднання мистецтва і природи. Крім того, вона відіграє важливу роль у формуванні сучасного міського ландшафту, в якому мистецтво займає значне місце в щоденному житті [33]. У такому середовищі скульптура «Закохані ліхтарі» допомагає розвивати нові практики урбаністичної культури, де міські простори стають не лише функціональними, але й емоційними та естетичними.

Скульптура стала не тільки місцем для прогулянок, але й об'єктом

культурного туризму. Це стало можливим завдяки поєднанню візуального мистецтва з функціональністю, що є важливою для сучасного міського середовища. Вона активно фотографується туристами та мешканцями міста, сприяючи культурному обміну та формуванню іміджу Києва як міста, що поєднує традиції та інновації в урбаністичному розвитку.

Скульптура «Закохані ліхтарі» є важливим елементом не лише естетичної, але й соціокультурної інтеграції в міський простір Києва. Вона вдало поєднує функціональність і символізм, перетворюючи звичайний парковий ландшафт на місце для інтелектуальних і емоційних переживань. Інтеграція цієї скульптури в Пейзажну алею стала важливим етапом розвитку міського простору, де мистецтво безпосередньо взаємодіє з громадським середовищем, сприяючи збагаченню урбаністичної культури.

Скульптура «Кіт з мишкою» в парку «Горіховий гай» м. Львів є чудовим прикладом сучасного мистецтва, що органічно вписується в міський ландшафт і активно взаємодіє з публікою. Вона є не лише декоративним елементом, але й має глибоке символічне значення, що торкається традиційних тем і поєднується з сучасними художніми підходами. Ця скульптура робить парк не лише більш привабливим, а й сприяє розвитку інклюзивної культурної практики в урбаністичному середовищі Львова, створюючи доступний і інтерактивний простір для культурної комунікації.

Скульптура «Кіт з мишкою» була встановлена в 2017 році в одному з найпопулярніших парків Львова – «Горіховий гай». Вона є сучасною роботою львівського скульптора Івана Лобана, що поєднує гумор, міську природу та елементи народної культури. Використання металу як основного матеріалу дозволяє автору створити легкий, виразний образ, що виглядає динамічно навіть без застосування яскравих кольорів або деталей. Головним посланням скульптури є поєднання сили і слабкості, життєвого руху та пастки, що взаємно доповнюють один одного. Вона зображує кота, що спритно ловить мишку, і водночас виступає як символ глузування, гри та руху. Ця композиція має дуже просту, але символічно глибоку інтерпретацію, що з'єднує сучасне мистецтво та традиційні образи.

«Горіховий гай» є не тільки одним із найбільших і найулюбленіших парків Львова, а й простором, що активно використовується для культурних та мистецьких акцій. Парк зручний для прогулянок, має зони для відпочинку, а також розташований недалеко від центру міста, що надає йому важливе значення для місцевих жителів і туристів. Інтеграція скульптури «Кіт з мишкою» в цей природний ландшафт допомогла створити більш веселу, живу атмосферу в парку, що підтримує загальний імідж міста як культурного та прогресивного центру. Скульптура стала частиною інтерактивної урбаністичної структури, де мистецтво взаємодіє з людьми, їхніми емоціями і звичками. Важливим аспектом є те, що вона не лише сприймається візуально, але й є інтерактивним елементом міського простору, що дає можливість людям зробити цікаві фотографії, сфотографуватися поруч з нею, активно взаємодіючи з мистецтвом. Наявність такої скульптури сприяє підвищенню культурної цінності парку та залученню уваги до міського середовища. Водночас, вона створює умови для активного залучення громадськості до мистецтва, роблячи його частиною повсякденного життя міста.

Завдяки гумористичній та кумедній тематиці скульптура сприяє створенню позитивного емоційного фону в міському середовищі, що стимулює позитивні асоціації з Львовом і підкреслює його прагнення до інновацій та культурного розвитку. Вона не лише привертає увагу туристів, але й створює єдиний культурний контекст для жителів міста, підвищуючи їхню емоційну прив'язаність до простору.

Скульптура «Мрійник» (рис. А.17), розташована на набережній 15-ї станції Великого Фонтану в Одесі, є зразком сучасного урбаністичного мистецтва, що поєднує естетичну виразність із глибоким філософським змістом. Встановлена у в рамках проекту «Місто скульптур», вона репрезентує нову хвилю публічного мистецтва, орієнтованого не лише на візуальне сприйняття, а й на емоційно-сміслову взаємодію з глядачем. Автор об'єкта – сучасний український митець-скульптор Серафим Чаркін, відомий своїми концептуальними роботами в публічному просторі.

Скульптурна композиція являє собою фігуру людини, що лежить на краю

парапету, і дивиться у море. Виконана у стилізованій, дещо абстрагованій манері, фігура не деталізована у фізіогномічному плані, що надає їй універсальності та дозволяє кожному глядачеві інтерпретувати образ по-своєму. Матеріалом виступає бронза або інший метал із захисним покриттям, яке добре витримує прибережний клімат. Композиційна замкненість фігури (закільцьована поза, внутрішня зосередженість) створює відчуття медитації та внутрішнього занурення.

Скульптура інтегрується в рекреаційний простір, не порушуючи гармонії з природним ландшафтом. Її масштаб відповідає «людському розміру», що дозволяє глядачам легко з нею ідентифікуватися або вступати у діалог – фотографуватися поряд, сідати поруч. Це перетворює «Мрійника» з суто естетичного об'єкта на інтерактивний компонент міського середовища. Подібна форма «партисипативної скульптури» є характерною для сучасної міської скульптури, орієнтованої на взаємодію.

Скульптура «Мрійник» є прикладом нової хвилі урбаністичного мистецтва в Одесі, що відходить від класичних монументів радянського періоду і звертається до індивідуального, поетичного, навіть інтимного прочитання простору. Об'єкт сприяє формуванню нових смислів у міському середовищі, акцентує увагу на важливості внутрішнього життя особистості навіть у відкритому публічному просторі. Як частина морської набережної, «Мрійник» також виконує роль маркера ідентичності району Великого Фонтану – неформального, відкритого до нових мистецьких практик.

Цей мистецький твір є також візуальним ідентифікатором району Великого Фонтану, який віднедавна активно наповнюється новими формами публічного мистецтва. У цьому контексті виступає символом переходу Одеси від традиційного монументалізму до більш делікатного, особистісно орієнтованого підходу до формування міського ландшафту. Його художній образ, позбавлений пафосу, але наповнений смислами, уособлює сучасне бачення людини в місті – як істоти, що має право на тишу, мрію та внутрішнє життя посеред урбанізованого простору.

Відвідувачі часто роблять фотографії на фоні цієї композиції, що не лише збільшує популярність об'єкта, але й популяризує саму Одесу. Важливим є також

її освітній аспект – вона дає можливість відвідувачам глибше зрозуміти концепції гармонії природи, історії та культури міста. Інтеграція цієї скульптури в урбаністичний ландшафт Одеси є прикладом успішної взаємодії мистецтва та міського простору, що підвищує якість життя в міському середовищі.

Скульптура «Колесо історії» встановлена у місті Вінниця у 2018 році на Європейській площі – одній з найважливіших громадських локацій міста. Поруч розташовані архітектурні пам'ятки, адміністративні будівлі та культурні інституції, що створює багатшаровий контекст інтеграції скульптури. Розташування скульптури на відкритому просторі робить її доступною для візуального сприйняття з усіх боків, а її образ стає частиною міської панорами. Скульптура не порушує існуючу архітектурно-просторову структуру, а навпаки – підсилює її, функціонуючи як просторовий та символічний акцент. Автором проєкту виступив вінницький скульптор Володимир Оврах, який втілює у композиції концепцію історичного руху та розвитку міста. Скульптура являє собою металеву конструкцію у вигляді колеса з рельєфними зображеннями, що символізують ключові віхи історії Вінниці та України загалом.

Основний матеріал – бронза та сталь, що додає композиції монументальності та стійкості до зовнішнього середовища. Важливим є також розташування скульптури у публічному просторі, що забезпечує її інтеграцію у сучасний урбаністичний контекст.

Вона виконує роль не лише декоративного акценту, а й інформаційно-пізнавального об'єкта, що стимулює зацікавлення історією міста серед мешканців та гостей Вінниці. Це приклад того, як монументальна пластика в публічному просторі може виконувати освітню функцію, поєднуючи мистецтво і культурну пам'ять.

Навколишнє середовище дозволяє взаємодіяти з об'єктом: люди можуть підійти до скульптури, роздивитися рельєфні елементи, зробити фото, прочитати символи та історичні сцени. Таким чином формується відкритий простір комунікації між минулим і сучасністю та сприяє розвитку туристичного середовища, стаючи частиною культурно-екскурсійних маршрутів міста та

важливою візитівкою для популяризації Вінниці на загальноукраїнському та міжнародному рівнях.

Інтеграція скульптури «Танцюючі птахи» (рис. А.18) у міський простір м. Харкова є прикладом високого рівня урбаністичної культури. Скульптура гармонійно поєднує художній образ, природне середовище та функціональність міського простору. Вона створює важливий естетичний акцент у парковому середовищі, сприяє розвитку культурного простору міста та формуванню його позитивної візуальної ідентичності. Встановлена у місті Харків у 2009 році у парку Горького – одному з найстаріших та найбільших паркових комплексів міста, що є важливим центром культурного та соціального життя харків'ян. Автором композиції виступив відомий харківський скульптор Сейфаддін Гурбанов.

Скульптура виконує переважно декоративну та естетичну функції у структурі міського простору. Вона створює художньо оформлену зону відпочинку у парку, стає фотозоною для мешканців та туристів, сприяє формуванню позитивного іміджу Харкова як міста з культурно розвиненим середовищем. Стає елементом міської ідентичності Харкова, демонструючи його відкритість до сучасної культури та турботу про комфорт громадського простору.

Абстрагована форма птахів дозволяє глядачеві інтерпретувати образ вільно, сприймаючи його як естетичний акцент серед природи. Це приклад «легкої» міської пластики, де мистецтво органічно співіснує з довкіллям. Образ птахів як головний мотив скульптури має глибокий символічний зміст. Вони уособлюють природну свободу, мрію, легкість буття та поетичний настрій. Саме ідея «танцю» – руху, злету, динаміки – підсилює сприйняття скульптури як символу життєвої енергії та духовного піднесення.

Декоративно-паркові скульптури міст України – це важлива частина урбаністичного ландшафту, яка виконувала та виконує не лише естетичну, але й культурну, освітню та функціональну роль. Вони є виразниками національних традицій, сучасного мистецтва та взаємодії природи з людським створенням, об'єднуючи культурні елементи в міському просторі.

Сучасна міська скульптура України активно розвивається у форматі арт-

об'єктів, інтерактивних та концептуальних інсталяцій, що інтегруються у міський простір як естетичні, соціальні та комунікативні маркери нової урбаністичної культури. Вони формують сучасну ідентичність міст, слугують просторами комунікації, рефлексії, меморіалізації та туризму.

Сучасні арт-об'єкти Києва, Львова, Харкова та Одеси демонструють новий рівень інтеграції скульптури та просторових інсталяцій у структуру міста. Вони змінюють функціональне сприйняття публічних просторів. Виконують комунікативно-естетичну роль. Активізують інтеракцію між містянином та простором. Сприяють формуванню культурної ідентичності міста. Відображають новітні урбаністичні тенденції в мистецтві та дизайні середовища.

У Києві сучасні арт-об'єкти активно інтегруються у зелені зони, парки, сквери, площі, пішохідні вулиці. Вони виконують функцію урбаністичного декору та формують нові простори взаємодії мешканця з мистецтвом поза галерейним простором. Такі об'єкти стають популярними туристичними атракціями та знаками локальної ідентичності зокрема:

- скульптура «Дерево життя» (Пейзажна алея)
- інсталяція «Їжачок у тумані» (Пейзажна алея)
- арт-об'єкти фестивалю Kyiv Art Week
- просторові композиції на Контрактовій площі (тимчасові інсталяції)

Скульптура «Дерево життя» – частина арт-простору Пейзажної алеї, де сучасне мистецтво трансформує громадський простір у середовище для комунікації, естетичного сприйняття та відпочинку. Об'єкт поєднує природний символізм із урбаністичною функціональністю – металеве дерево є декоративним акцентом та одночасно місцем для зустрічей і селфі. Його образ символізує єдність людини та природи у сучасному місті.

Kyiv Art Week – це щорічний міжнародний фестиваль сучасного мистецтва, який відбувається в Києві та об'єднує українських і міжнародних художників, галереї та культурні інституції. Фестиваль включає виставки, інсталяції, перформанси та освітні програми, спрямовані на популяризацію сучасного мистецтва та інтеграцію його в міський простір.

Під час Kyiv Art Week у різних локаціях міста представляються численні арт-об'єкти та інсталяції. Наприклад, у 2019 році в рамках фестивалю було представлено спеціальний проєкт «Phantom Models 6» італійського художника Крістіана Фогаролли в Національному музеї медицини України. Також відбулася експозиція «Footnote 11» Барбари Півоварської та Гійома Ролло на Володимирському ринку. Ці проєкти демонструють різноманітність підходів до інтеграції мистецтва в урбаністичний контекст Києва.

Арт-об'єкти Kyiv Art Week сприяють трансформації міського середовища, перетворюючи звичні локації на простори для взаємодії з мистецтвом. Вони активізують культурне життя міста, залучають мешканців та гостей до діалогу з сучасним мистецтвом, а також сприяють розвитку туристичної привабливості Києва.

Завдяки таким ініціативам, як Kyiv Art Week, Київ стає платформою для міжнародного культурного обміну та демонстрації новітніх тенденцій у сфері сучасного мистецтва.

Арт-об'єкти Львова гармонійно поєднуються з історичним середовищем, створюючи своєрідні «мікропам'ятники», що увиразнюють атмосферу старого міста. Концептуальні інсталяції активізують міські простори у форматі культурного діалогу між минулим та сучасним такі як:

- Інтерактивна інсталяція «Відображення»
- Скульптура «Кіт з мишкою» на вул. Вірменській
- Інсталяції під час фестивалів сучасного мистецтва «Тиждень актуального мистецтва», Lviv Art Days
- Скульптура «Гном з кавою» у центрі міста

Інтерактивна інсталяція «Відображення», розташована у публічному просторі м. Львова, є прикладом сучасного мистецького об'єкта, який репрезентує нові форми комунікації між мистецтвом та містянами. Інсталяція створена у концептуальному ключі з акцентом на взаємодію людини та навколишнього середовища. Її художня ідея базується на принципі рефлексії – фізичного та символічного відображення особистості у просторі міста.

Об'єкт виконано з дзеркальних металевих поверхонь, що активно взаємодіють із сонячним світлом, навколишніми архітектурними елементами та самими відвідувачами. При наближенні людина бачить себе в численних площинах інсталяції, що створює ефект розширення простору та залучає до індивідуальної інтерпретації.

Інсталяція розташована на одній із громадських площ Львова, що активно використовується у культурно-туристичному просторі міста. Вона функціонує як урбаністичний акцент, який підкреслює відкритість міста до сучасних мистецьких практик, нових сенсів і способів комунікації у середовищі.

Завдяки інтерактивності об'єкт набуває важливої соціокультурної функції – формує індивідуальні й колективні спогади, активізує фото-культуру, популяризує місто через візуальний контент у соціальних мережах. Інсталяція «Відображення» – яскравий приклад інтеграції медіа-мистецтва у відкритий публічний простір, що сприяє розвитку нової естетики міського середовища Львова та формуванню діалогу між культурною спадщиною і сучасністю.

В Одесі концептуальні арт-об'єкти відображають морську тематику, міські легенди та культурний колорит міста. Вони інтегруються в середовище Приморського бульвару, пішохідних вулиць та пляжних зон. Інтерактивність та інсталятивність забезпечують їхню популярність серед туристів та молодіжної аудиторії. Можна виділити такі як:

- інтерактивна скульптура «Одеса на хвилі»
- скульптура «Золота рибка» на Ланжеронівській вулиці
- інсталяції фестивалю Odesa Art Fair
- просторові композиції на території Одеського арт-кластеру

У Харкові сучасні арт-об'єкти функціонують як інструмент креативної урбаністики. Вони активізують внутрішні двори, зелені зони та модерні простори, формуючи нову естетику публічного простору. Важливим є їхній освітній та культурно-ідентифікаційний потенціал.

- Скульптурна композиція «Літаюче місто»
- Інсталяція «Портал мрій» у парку Горького

- Просторові об'єкти біля Літературного музею
- Тимчасові арт-інсталяції у просторі Fabrika.space

Сучасні арт-об'єкти та інтерактивні скульптури в містах України демонструють новий етап розвитку міського простору як середовища комунікації, мистецтва та культури [34]. Їх інтеграція відбувається з урахуванням урбаністичного контексту, історичного середовища та соціокультурних особливостей регіонів, сприяючи формуванню нової культурної ідентичності сучасної України.

Незважаючи на позитивний вплив скульптурних об'єктів на архітектурну естетику та організацію міського простору, їх інтеграція також несе виклики. Важливою є відповідність скульптури загальній архітектурній композиції, адже непродумане її розміщення може призвести до дисонансу та візуальної перевантаженості. Крім того, потрібно враховувати культурні та соціальні контексти, аби уникнути створення об'єктів, які можуть суперечити інтересам місцевої громади або її етичним цінностям.

Успішна інтеграція скульптур у міський простір вимагає тісної співпраці між архітекторами, урбаністами, митцями та громадськістю. Лише за умов повноцінного розуміння потреб мешканців і мистецької цінності скульптури можна досягти гармонії між мистецтвом та архітектурним середовищем.

2.3. Взаємозв'язок скульптури та архітектури і просторової організації міста. Естетично-мистецький контекст

В умовах сучасного розвитку технологій інформаційного суспільства та нових концепцій мистецтва у дизайні міського середовища відбуваються суттєві зміни. Виникають якісно нові форми художнього синтезу, на основі нових видів мистецтв, а традиційні художні форми набувають істотного переосмислення, зазнаючи кардинальних перетворень. Ці зміни торкнулися багато в чому і міської скульптури, яка зійшла зі своїх п'єдесталів і постаментів у міський простір,

вступивши в безпосередній контакт з глядачем-пішоходом, суттєво урізноманітнивши свої форми прояву в міському середовищі – від реалістичної сюжетної скульптури до стилізованих і абстрактних, а часом навіть не виразних. що акумулює різні види творчої діяльності (дизайн, архітектуру, образотворче мистецтво, медіа-мистецтво та ін.). Ця багатозадачність та гібридність сучасної міської скульптури призвела до того, що сьогодні її стали позначати цілою низкою нових імен та понять – паблік-арт, стріт-арт, арт-об'єкт, інсталяція – це різноманітність прояву міської скульптури та художньої пластики вже не вміщується у традиційні рамки існуючих визначень.

Сьогодні об'ємно-просторові художні форми скульптури у міському середовищі все частіше співвідносять з об'єктами міського дизайну, тісно пов'язаними з контекстом середовища, ніж із традиційними продуктами створення художника-скульптора. Сучасні урбаністи, архітектори та дизайнери стикаються з необхідністю обґрунтування нового підходу у проектуванні скульптури у міському середовищі, що є особливою формою синтезу традицій монументальної та монументально-декоративної творчості та образно-мистецьких та утилітарно-функціональних аспектів сучасного дизайну.

Взаємозв'язок скульптури, архітектури та просторової організації міст є важливим аспектом формування цілісного урбаністичного середовища, в якому художньо-пластичні та архітектурні елементи виступають як органічно пов'язані між собою компоненти культурного простору. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах сучасної урбанізації та активної трансформації міських просторів України, де скульптура посідає важливе місце у структурі громадських просторів, архітектурних ансамблів, рекреаційних зон та історичних середовищ.

Скульптура у місті завжди функціонує у взаємозв'язку з архітектурною забудовою та ландшафтним середовищем. Її художньо-просторове вирішення визначається з урахуванням архітектурно-планувальних характеристик конкретного урбаністичного середовища – масштабу будівель, відкритості чи камерності простору, рельєфу місцевості, природно-ландшафтних особливостей. Архітектура задає параметри простору, формує його функціональне зонування, а

скульптура в цьому контексті виконує роль акценту, візуального орієнтира, носія символічного чи меморіального змісту.

У процесі становлення міської ідентичності важливу основу відіграє досвід людської культури загалом.

І сьогодні, у добу постмодернізму, ми бачимо в оточуючій нас дійсності посилену еkleктику, яка вміщує в собі всі художні надбання попередніх століть і приводить нас до точки дійсності, в якій існуємо: від канонів доби античності та абсолютних новацій [35].

Разом із динамічним розвитком художніх практик у міському просторі, у контексті постмодерністичних тенденцій розширюються і їх функціональні характеристики, зокрема, посилюється значення мистецтва у формуванні міської ідентичності. тобто образ міста, існує в суспільних уявленнях і є основою для ідентифікації його жителів» [128 с. 68].

Самі ж урбаністичні простори є по суті «наочно історичними», тобто як мінімум в архітектурі, у видимих знаках і пам'ятниках, можна простежити історію міста, порівняти її з іншими містами і т.п., тобто «ідентифікувати» [130].

Мистецькі практики в публічному просторі часто слугують важливим засобом створення, утвердження та підсилення ідентичності міста, його неповторного коду. З'являється поняття «public art».

Ця риса розвитку міста характерна для доби постмодернізму і прикладом її перших втілень можуть слугувати в першу чергу «Насамперед, скульптура Пабло Пікассо «Голова жінки» в Чикаго в 1965–1967 рр. Цей проект було замовлено приватними компаніями для Чиказького Громадського центру, де його і встановили. Спершу скульптура була неоднозначно сприйнята громадськістю, однак згодом «Чиказький Пікассо», як її стали називати, значною мірою завдяки всесвітній популярності автора, став своєрідною «візитівкою», одним із символів міста.» а , також, «мобілі» та «стабілі» Олександра Кольдера [1].

Разом з тим, сучасні міста, в процесі свого розвитку, набувають і оновлених символів, які стають всесвітньо-відомими. Так, серед прикладів робіт-символів міст, створених та встановлених в останню чверть XX століття, можна назвати

«Ангел півночі», авторства Ентоні Гормлі, який став символом Гейтсхеду у Великобританії; «Заяць» художника Юргена Гертца, встановлений у німецькому Нюрнберзі. До речі, автор при створенні ескізів бронзової скульптури керувався рисунком Альбрехта Дюрера 1502 року; новий символ Чикаго – робота скульптора Аніша Капура «Хмара».

Для Європи останньої чверті ХХ століття, також, характерна поява та розвиток інституції, метою яких є розробка спеціалізованих public art програм, у яких задіяні провідні митці архітектори, мистецтвознавці, урбаністи, соціологи, арт-менеджери, діяльність яких орієнтована на формування нового соціокультурного простору сучасного міста.

В цьому є певне наслідування практики парків доби класицизму та епохи модернізму, створених за кошти власної особи або за підтримки приватних меценатських коштів, проте в сучасному прочитанні та з більшими можливостями для митців проявити свої творчі пошуки.

«Одним з перших європейських проектів public art, що зіграв помітну роль у формування культурної ідентичності міста, можна вважати «Скульптурні проекти в Мюнстері» (Німеччина) 1977 року. Це масштабна виставка сучасної скульптури, фундаментальна ідея якої полягає у встановленні діалогу між художниками, містом і публікою. Іншими словами, основною метою є мотивація художників до створення проектів, які б стосувалися взаємодії реального середовища міста з архітектурою, плануванням, історією і соціальною структурою. Місто Мюнстер в цілому являє собою не лише «музей модерністичної скульптури під відкритим небом», а й місце конфронтації між історією та сучасним мистецтвом [128, с. 222-223].

В Україні мистецтво скульптурної пластики в міському просторі отримало власний, специфічний вектор розвитку, зумовлений, з одного боку, наслідками минулого соціалістичного реалізму, а з іншого боку – прагненням інтегруватися у світовий художній контекст і наслідувати західні тенденції.

У структурі українських міст скульптура традиційно інтегрується у різноманітні урбаністичні зони – центральні площі, парки, меморіальні комплекси,

пішохідні вулиці, прибережні території, сучасні громадські простори. Архітектура міста створює контекст для сприйняття скульптури, а сама скульптура – акцентує просторові вузли, підкреслює стилістичні особливості забудови, формує унікальний характер публічного середовища.

Монументально-меморіальні скульптури у містах України мають особливе містобудівне значення. Вони здебільшого зосереджені у символічно навантажених просторах – біля державних установ, храмів, історичних будівель або у межах меморіальних ансамблів. Такі об'єкти визначають структурно-композиційні домінанти, впорядковують візуальні осі міста, формують знакові ландшафти [14].

Скульптура як елемент міського середовища відіграє важливу роль у формуванні просторової та архітектурної структури міст України. Взаємозв'язок скульптури та архітектури визначається не лише композиційними та естетичними особливостями, а й соціокультурними функціями, які об'єднують матеріальне середовище з історичними наративами, локальною ідентичністю та символічним змістом простору.

Архітектурно-скульптурна взаємодія в українських містах простежується на кількох рівнях. Насамперед це монументально-меморіальні комплекси та окремі пам'ятники, що органічно включені до системи урбаністичного планування. Скульптури тут відіграють роль маркерів пам'яті, формують смислові центри простору, акцентують головні магістралі та візуальні осі. Наприклад, у Києві, Львові, Харкові, Дніпрі, Івано-Франківську та інших містах меморіальні скульптури розміщені переважно на площах, бульварах, у парках та біля знакових архітектурних споруд, таким чином підсилюючи історико-культурну ідентичність міста.

Архітектура задає масштабність і ритм простору, в той час як скульптура формує емоційне сприйняття середовища, створює точки концентрації уваги, естетичні домінанти та сакралізує окремі території. Особливого значення набуває їхня співвідносність – скульптури мають відповідати масштабу забудови, характеру вулиці чи площі, просторовій відкритості або камерності середовища.

Однак, ми маємо розуміти різницю процесів, які одночасно відбуваються у

країнах і мистецьких середовищах на пострадянському просторі, та на Заході. Внаслідок тривалої масштабної соціальної ізоляції в цілому і від світового художнього процесу, зокрема, до нас практики постмодернізму дійшли значно пізніше і здобули більшого поширення в період кінця 80х років, в період «перебудови» [131, с. 21]. Після розпаду СРСР та здобуття Україною державної Незалежності, монументальна пропаганда була в значній мірі зосереджена на необхідності утвердження національної ідентичності. З'явилися численні пам'ятники видатним особистостям і трагічним історичним подіям, які за інерцією наслідували естетичні канони тоталітарної доби [131, с. 26]. До цього панівними художніми практиками в міському просторі були класичні зразки монументального мистецтва, важливою функцією яких було втілення та пропаганда в широких масах панівних соціальних, політичних і філософських ідей часу, а також увіковічення пам'яті видатного діяча або історично важливої події. Проте, зазначимо, що саме досвід СРСР демонструє нам яскравий зразок функціонування комплексних раціональних ідейних програм організації міського простору, де твори монументального мистецтва, виступаючи в синтезі з архітектурою, “конкретизують ідейний зміст середовища” або ж мають відносно самостійне значення та є важливою домінантою архітектурно організованого ансамблю [131, с. 20].

Стрімкі урбанізаційні процеси з їх стрімкою динамікою, з постійними трансформаціями в усіх сферах суспільного життя і є двигуном нових творчих пошуків митців постмодернізму. Тому саме художні практики в урбаністичному просторі ,як важливий засіб формування візуальної естетики та «ідентифікації» міста заслуговують пильної уваги.

Багато українських науковців-мистецтвознавців, соціологів і істориків досліджують процеси урбанізації, як такі, та розвиток пластичних форм в контексті міста, зокрема. Так, наприклад, Н.Журмій досліджує процес скульпторотворення у міфо-релігійному, соціально-політичному та міському контекстах [4].

Мистецтво в сучасному міському просторі має наступні завдання:

По-перше – воно відображає певні ціннісно-духовні орієнтири суспільства (з

усім соціально-культурним багажем набутиим раніше);

По-друге – формування колективної культурно-історичної пам'яті;

По-третє – актуалізація сучасного мистецтва в широких масах незацікавленої аудиторії.

По-четверте – мистецтво має рухатися далі до створення нових форм взаємодії з суспільним простором міста, враховуючи гармонізацію публічних просторів, які були розглянуті в даній роботі раніше.

Суспільство сучасності, як і суспільство минулих століть, дуже чуйно реагує на зміни в навколишньому середовищі.

У пострадянському та, особливо, у західнонімецькому контекстах проблема монументального мистецтва у міському просторі пов'язана із травматичним тягарем тоталітарного минулого та потребою переосмислення репрезентації історії та колективної пам'яті художніми засобами. У той же час в загальноєвропейському контексті практики сучасного мистецтва в міському середовищі вже відмовляються від традиційних, монументальних форм репрезентації, що стало результатом кардинальних змін у відносинах між ідентичністю, колективною пам'яттю і міським простором [6, с. 34-36].

В Європі (зокрема в Німеччині), у контексті актуалізації культурно-історичної пам'яті на сьогодні переважають тенденції збереження, проте переосмислення простору навколо пам'ятника чи скульптури тоталітарному режиму. Це виражається, наприклад, у формах створення скверу з сучасними ландшафтними рішеннями та рослинами, чи у формі створення взагалі нового публічного простору, в якому мешканці міста взаємодіють, почуваються комфортно, вирішують питання вже сучасного буття. Так, вони усвідомлюють і пам'ятають свій історичний досвід, яким би він не був, проте рухаються вперед.

Прагнення залучити незацікавлену аудиторію та донесення до широкого загалу новітніх мистецьких проявів, зумовило стрімке зростання інституцій, які займаються питанням організацій таких просторів, де кожен пересічний громадянин, чи гість міста може побачити та взаємодіяти з сучасним українським мистецтвом просто неба. У Великобританії, це, наприклад виставка робіт у

Честворсі, зміна експозицій у Йоркширському парку. У Німеччині продовжує наповнюватися роботами місто Мюнстер. У Швейцарському Бад-Рагац систематично проходить фестиваль сучасної скульптури. На Австралієцьких плчжах Бонді та Коттеслое, також відбуваються масштабні скульптурні події 2 рази на рік, із залученням митців з усіх куточків світу [99].

Зважаючи на затримку, яка була зумовлена соціально-політичним устроєм, українському художньому суспільству знадобився час, щоб набутися своєї сталості. Популяризацію українських митців та їх експериментів з пластикою можна наочно відчувати на прикладах проектів це проектів як Kiev Fashion Park, у практиці якого встановлення, на меценатських засадах, робіт саме українських авторів у міському середовищі столиці на постійній основі; та 3D. Public art, який організовує тимчасові виставки українських скульпторів, використовуючи при цьому сакральний простір заповідника «Софія Київська». Дані проекти відображають саме ту еклектичність, яка так властива сучасному місту у реаліях XXI століття.

Публічні проекти такого напрямку демонструють нам як трансформуються сучасні поняття, пов'язані з «айдентикою» міста за допомогою скульптурної домінанти. У свою чергу міський простір завдяки твору теж трансформується: арт-об'єкт підкреслює або «перевантажує» його культурний, соціальний або історичний сенс [99].

Протягом періоду постмодернізму відбувалась зміна понять, які ілюструють взаємодію скульптури простором міста, від «site-specific sculpture» (скульптура в контексті, для якого характерна пряма прив'язка до місця розташування скульптури; простежуємо відсилання на вписану в контекст садово-паркову скульптуру попередніх століть), на «public sculpture» (публічна скульптура, головна мета якої – це взаємодія з перехожим чи глядачем), до поняття «public art» (публічне мистецтво, яке охоплює більш широке поняття, включає комплексні новітні рішення публічних та громадських зон та застосовує сучасні практики візуальних об'єктів, які змінюють емоційний контекст вулиць, скверів, площ міста [99].

У зв'язку з цим з'являються нові, раніше не властиві мистецькому

середовищу України форми, поява яких зумовлена впливом західних художніх тенденцій способів художньої репрезентації та взаємодії скульптури з публічним середовищем.

Особливої уваги заслуговує процес інтеграції сучасних арт-об'єктів, концептуальних та інтерактивних скульптур у міський простір. Ці об'єкти демонструють новітній підхід до організації простору, що ґрунтується на діалозі мистецтва з соціальним середовищем. Сучасна скульптура активно виходить за межі статичності – вона стає частиною урбаністичних практик взаємодії, створює простори залучення громадян, формує нові сенси та символи.

Відстежуючи художні практики в сучасних урбаністичних просторах України, розуміємо, що всі наші міста є тою чи іншою мірою еклектичними та самотніми. І особливо в ключових містах нашої країни відбувається актуалізація новітніх мистецьких тенденцій.

Так міста нашої країни Київ, Львів, Одеса та Харків, як культурно-мистецькі осередки, повноцінно ілюструють процеси взаємозв'язку минулого та сучасності міста.

Так, Львів є типовим європейським середньовічним містом, на образі якого, в першу чергу, позначилась доба Ренесансу, а згодом бароко, класицизм і значною мірою модерн. Натомість Одеса – приморське місто, при чому також європейського типу, яке остаточно сформоване вже в добу класицизму (XIX ст.). Образ міста, пов'язаний з його історією, культурними традиціями та своєрідною атмосферою людських стосунків добре закріпився у суспільній свідомості [9].

Незважаючи на те, що географічно, всі перелічені міста, розташовані далеко один від одного, можемо простежити спільні, історично обумовлені, риси міст, які і впливають на їх сучасний вигляд.

Такими рисами виділяємо поєднання багатьох культур і національностей та європейська ідентичність.

Саме ці аспекти – європейськість та полікультурність, стали визначальними у формуванні дорадянської ідентичності обох міст, надавши їй особливої виразності та шарму.

Проте в середині ХХ ст. соціальна традиція цих міст була перервана; їх європейська та полікультурна суть переформатовувалась на новий ідеологічний лад, у тому числі і художніми засобами. Символічне переозначення міського простору здійснювалося монументальною пропагандою, що мала на меті сформувати радянську ідентичність [100].

На межі 1990 – 2000-х років кожне з перелічених міст мало свою долю та динаміку художніх трансформацій.

Проте, у перше десятиліття ХХІ століття, міста гігантськими кроками повертаються до своєї сутності, кожен різними шляхами. Цей процес продовжується і до сьогоднішнього дня [183].

Важливим аспектом інтеграції сучасних скульптур в міське середовище є їхня багатофункціональність – вони можуть поєднувати декоративну, комунікативну, освітню, соціальну та ігрову функції. Інтерактивні інсталяції, як-от «Їжачок у тумані» на Пейзажній алеї у Києві або «Відображення» у Львові, не лише прикрашають простір, але й створюють нову культурну практику взаємодії з містом.

В українських містах сучасні арт-об'єкти активно розміщуються у пішохідних зонах, на площах, у новостворених громадських просторах, креативних хабах, просторах біля культурно-мистецьких центрів та у зоні туристичних маршрутів. Таке розміщення сприяє формуванню нової культурної карти міста, де мистецтво стає доступним для широкої аудиторії, а сам простір набуває індивідуальності та впізнаваності.

Взаємозв'язок скульптури, архітектури та просторової організації міст України є динамічним процесом, що відображає еволюцію урбаністичного середовища від традиційних меморіальних форм до інноваційних арт-практик [153]. Скульптура у міському просторі стає не лише просторовою домінантою чи декоративним елементом, але й важливим носієм культурної пам'яті, засобом комунікації та інструментом формування локальної ідентичності сучасного українського міста.

Саме сучасне мистецтво спонукає до руху і творить нові та підкреслює вже

існуючі символи міста, що відіграє важливу роль у створенні еклектичного ефекту автентичності та сучасності урбаністичного простору, підсилює його культурний сенс та історичний розвиток [174].

Зростання ролі мистецтва в урбаністичних просторах, є потужна конкуренція між сучасними містами: незалежно від розмірів, географічного розташування чи передісторії, усі міста націлені на пошуки власного, неповторного образу, який буде уособлювати його на території країни та світу.

Висновки до розділу 2

Процес формування ідентичності міського простору можна розглядати як результат взаємодії між скульптурою, архітектурою, природним середовищем та соціокультурними традиціями. Архітектура встановлює рамки і організовує простір, в той час як скульптура привносить у нього не тільки естетичний елемент, але й соціокультурний зміст. Взаємодія між ними створює цілісний міський простір, який має можливість трансформуватися та адаптуватися до змінних потреб громади, тим самим забезпечуючи стабільність культурної ідентичності при розвитку і модернізації міста. Зокрема, на прикладі сучасних урбаністичних проєктів в Україні можна спостерігати, як новітні концептуальні скульптури, що інтегруються в міське середовище, дозволяють зберігати історичний контекст, але одночасно дають нові можливості для розвитку культурної ідентичності.

Досліджуючи роль скульптури в формуванні ідентичності міського простору та її взаємозв'язок з архітектурою і просторовою організацією міст України – було досягнуто через комплексне вивчення різних аспектів цієї проблеми, включаючи функціональні, символічні та естетичні характеристики скульптурних об'єктів. Протягом роботи були проаналізовані конкретні приклади скульптур в містах України, таких як Київ, Львів, Одеса, Харків, Дніпро, що дозволило розкрити значущість скульптур як важливого елементу урбаністичного ландшафту, який активно впливає на формування міської ідентичності.

Завдяки глибокому аналізу меморіальних, декоративно-паркових та сучасних інтерактивних скульптур було встановлено, що вони не тільки виконують естетичну та декоративну функцію, а й є потужними символами національної пам'яті, культурної самобутності та соціальної інтеграції. Виявлено, що інтеграція скульптури в міський простір, зокрема через її стратегічне розташування та взаємодію з архітектурним середовищем, значно підвищує культурну значущість простору, сприяючи формуванню емоційного зв'язку з місцем і поглиблюючи його ідентичність.

Завдяки ретельному дослідженню було виявлено, що сучасні арт-об'єкти і концептуальні скульптури мають великий потенціал для модернізації урбаністичного простору, надаючи містам нові функціональні та естетичні характеристики. Однак, незважаючи на значні досягнення в інтеграції сучасних скульптурних об'єктів у міський ландшафт, питання взаємодії скульптури і архітектури в контексті урбаністичних трансформацій потребує подальших досліджень. Зокрема, важливою є проблема гармонізації сучасних арт-об'єктів з історичними і культурними особливостями міста, а також визначення їхньої ролі у формуванні інклюзивного та доступного простору для всіх соціальних груп.

Для досягнення цієї мети в роботі було обрано комбінований підхід, що поєднує теоретичний аналіз існуючих досліджень та практичні спостереження на прикладі конкретних міських проектів. Таким чином, запропоновано розширити взаємодію між скульптурою та архітектурою на рівні концептуальних та інтерактивних арт-об'єктів, що сприятиме розвитку сучасних урбаністичних практик в Україні.

РОЗДІЛ 3.

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І «ФУНКЦІОНУВАННЯ» СКУЛЬПТУРИ В МІСТАХ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА)

3.1. Композиційно-просторові особливості формування скульптурної пластики м. Івано-Франківська

На сучасному етапі розвитку міст важливого значення набуває підвищення художньої виразності та неповторності міського простору. Технічний і науковий прогрес, який зумовив високі будівельні темпи, збільшення територій міст, виявився у втраті гармонії, знеособленням життєвого простору для людини.

Сучасне місто найбільшою мірою відображає соціокультурні процеси, що протікають у суспільстві держави й відтворює головні етапи, які вплинули на зміну стереотипів культурологічного світосприйняття. Тому в них часто простежуються нові тенденції й стилістичні напрями, притаманні певному, досить короткому історичному проміжку.

Розвиток міста виражається не тільки у фізичних змінах простору, але й через продукування та зміну символів і образів, асоціацій і наративів. Сьогодні зміни відбуваються швидкими темпами внаслідок процесів глобалізації та інформатизації, які зумовили розвиток мультикультуралізму, що проникає у міський простір перш за все через міграції населення та розвиток засобів комунікації.

Незважаючи на те, сучасна скульптура в Україні є відносно молодим мистецтвом, вона неодноразово зазнавала зміни естетичних поглядів, пов'язаних із швидкою трансформацією соціального, культурного й політичного розвитку країни. Сучасна українська скульптура оновлюється не лише за законами внутрішньої логіки класичного образотворчого мистецтва, а й інспірується зовнішніми тектонічними факторами.

Сучасна скульптура як складний мистецький феномен має значний дослідницький потенціал, що привертає увагу дослідників різних галузей знань

(культурологія, історія, архітектура та ін.) і потребує фахового наукового опрацювання. Стрімкі урбанізаційні процеси і загальна демократизація українського суспільства вплинула на розвиток архітектури в цілому і на скульптуру зокрема. Для активного діалогу із соціумом сучасні скульптурні твори встановлюються у відкритому архітектурному просторі, що дає змогу суспільству переосмислювати традиційні форми та формувати нові концепції сприйняття. Частину матеріалів знаходимо у працях М. Габреля, М. Косьмія, присвячених проблемам архітектурного простору, зокрема характер будь-якого простору (зона, територія, місце, регіон), де його складники (кордони, об'єкти) мають суспільне походження, при цьому на фізичний простір проєктується принцип розподілу й співвіднесення соціальних позицій.

Український суспільний простір – це середовище, у якому діє система ідей, цінностей, ідеалів, міфів, стереотипів, образів, котрі впливають на свідомість людей і тим самим визначають напрям розвитку нації та держави. Цей складний духовно-ціннісний комплекс формується взаємодією систем освіти, вихованням, культурою, наукою та засобами масової інформації. У сучасному українському просторі функціонує історична пам'ять, розгортаються конкуруючі ідеології, які змагаються за вплив на суспільну свідомість населення країни. Тому потрібно не лише послідовно й цілеспрямовано розбудовувати власний суспільний простір, а і його захищати для забезпечення національної безпеки, суверенітету й територіальної цілісності країни. Життя і окремої людини, і певної людської спільноти неможливо уявити поза просторово-часовим виміром, який є онтологічною засадою існування будь-якого фізичного об'єкта. Просторове розташування й переміщення характеризують статичний і динамічний аспекти буття будь-яких об'єктів, у тому числі й соціальних. Так, І. Закутинська, Р. Сливка наголошують, що поняття простору є одним з найбільш фундаментальних в онтології людського мислення; його усвідомлення органічно притаманне нам, по-перше, у єдності з категорією часу, як хронотоп, просторово-часовий континуум, а по-друге, як такий, що охоплює і включає у реальність людей [59, с. 73-75].

Громадський простір міст – це нашарування різноманітних ідентичностей, де у строкатому палімпсесті «просвічують» колишні і створюють разом з новими ідентичностями дивовижний, часом суперечливий конгломерат просторів, будівель, пам'ятників, символів і функцій.

Культурні, національні, політичні цінності, які сповідує суспільство на певному часовому етапі розвитку, впливають на трансформацію архітектурному образу міста та відображаються у різних формах колективних ідентичностей. Архітектурне і містобудівне трактування ідентичності корелюється із відповідними політичними і соціальними процесами у суспільстві, але має циклічний і аналогічний характер [128]. У архітектурі відображаються державні, національні, етнічні, релігійні, глобальні, локальні та індивідуальні ідентичності.

Образ міста творить насамперед життя духовне, наукове, формуючи його культурно-мистецький та інтелектуальний стани, певний рівень якості соціального виміру – прагнень і потреб мешканців, культуру й мистецтво, свідомість і мову.

Для жителів сучасного міста, міським простором є територія їх проживання та життєдіяльності, і в більшості випадків вона обмежується тільки тим набором функціональних ознак, яким користується окрема людина. Насправді просторова структура міста – це складне і багатогранне утворення [128].

Серед сучасників, найбільший інтерес викликає пошук оптимальної структурної моделі формування та розвитку простору міст. Це дозволяє включити в просторову організацію міста концепт «свободи», яка важлива для пересічного жителя міста, який на власний розсуд надає пріоритети стосовно заходів із забезпечення природнього середовища, організації транспортної системи, інженерних та виробничих комунікацій [128].

Результати вивчення комплексу малих споруд міста в проектах і в середовищі приводять до можливості поділу їх за призначенням і містобудівними якостями на шість основних груп:

- 1) монументальні твори архітектури і скульптури;
- 2) декоративні форми міста;
- 3) малі архітектурні споруди з інтер'єром;

- 4) елементи міського устаткування;
- 5) засоби зорової інформації;
- 6) малі інженерно-архітектурні споруди.

Створена для урізноманітнення й збалансування міського середовища, вона, з іншого боку, цілком здатна й уніфікувати, спотворити його, як правило, у тому разі, коли не дотримано відчуття міри. Бажано, щоб в архітектурі малих форм і в інших елементах благоустрою відбивалися народні традиції. Творче вирішення малих форм архітектури повинно базуватися на раціональній уніфікації елементів, їх конструктивних вузлів і деталей, щоб зробити їх більш економічними [99].

Мала міська скульптура здатна перетворити звичайний простір або ж підсилити існуючі переваги й розставити акценти в насиченому історичному центрі. У гіршому разі вона може стати справжнім подразником, прикладом поганого смаку й неграмотності.

Порівнюючи ситуацію в міській скульптурі, що склалася нині з радянським часом, очевидним буде різке збільшення бронзових і кам'яних композицій, з одного боку, а з іншого, – зниження професійних критеріїв, що призводить до деградації цього виду мистецтва. В ідеалі мала міська скульптура покликана створити або підкреслити неповторність і своєрідність кожного конкретного місця, призначена будити уяву й емоції. Адже саме через неї можливий зв'язок архітектури з образотворчим мистецтвом, яке естетизує оточення й життя людини, звертаючись до його почуттів і мислення одночасно, вносить різноманітність і гармонію, такі необхідні людині.

Витвори пластичного мистецтва часто стають основними компонентами міського простору (різного роду скульптура, декоративні об'єми, стели). Досить важливим є правильний вибір, стилістичні ознаки та співрозмірність до місцевого ландшафту скульптури разом з іншими об'єктами. У містах Західної України довгий час була поширена переважно монументальна скульптура.

Сьогодні ж разом зі зміною ставлення до навколишнього середовища трансформуються й художні пріоритети. Міста з особливим інтересом збагачують свій простір пленерними скульптурними групами нового характеру та значення. У

місті Івано-Франківську щороку проводиться свято ковальства, де поряд з іншими роботами створюють малу скульптуру, яку згодом розміщують у парках чи скверах міста. Це є гарним прикладом створення гармонійного предметно-просторового середовища.

Чи не найцікавішою частиною останніх подій є пленер «Позитив» – створення ковалями невеликих скульптур, що розкривають вічні теми щастя, добра, радості, кохання тощо. Такі оригінальні декоративні скульптури є подарунком учасників фестивалю – ковалів з різних країн світу – Івано-Франківську до дня його народження. Доповнення урбаністичного середовища кованою металопластикою стало, на нашу думку, гарною традицією, яка давно практикується у визначних ковальських осередках Європи [25].

Таким чином ковані твори, ставши постійними експонатами міста, а з часом – його своєрідною візитівкою, також є естетичним акцентом міських скверів, вулиць та площ. Від заснування фестивалю вже назбирався чималий творчий доробок. Місто прикрашають композиції «Букет майстрів» (2006), «Великоднє сонце» (2007), «Дерево щастя» (2008), «У рамках ковальських традицій» (2009), «Круговерть ковальських міст» (2010), «Арка міського права» (2011), Пам'ятний знак першій українській церкві Станіславова (2012), елементи для «Мосту закоханих» (2013), «Хрест єднання» (2014), «Гніздо Всесвіту» (2015), Брама ковальських міст Європи (2016), «Часодійна вежа» (2017) (проект не реалізовано), «Мої птахи» (2018), «Якорі» (2019). Першою ковальською скульптурною композицією фестивалю став «Букет майстрів» (2006) (рис. А.19).

У цій роботі ковалі застосовують прийоми, максимально наближені до традицій українського ковальства. Насамперед, це проколювання всіх деталей композиції вручну методом гарячого та холодного кування. Проте стилізація образу в скульптурі, композиційна врівноваженість і чистота виконання свідчать про знання всіх тонкощів сучасного ковальського мистецтва. Сьогодні «Букет майстрів» прикрашає головний корпус Медичного університету, що на центральній вулиці Івано-Франківська.

Ще одна триметрова композиція «Дерево щастя» (2008) (рис. А.20),

встановлена на івано-франківській «стометрівці», виконана з масивних пластин металу, розрізаних на смуги і стилізованих під гілки дерева. Масивний стовбур гармоніює з легкістю й ажурністю верхньої частини скульптури.

Тут поєднання архітектури разом із скульптурою створює неповторну атмосферу, у якій мешканці мають можливість відпочити чи провести вільний час з дітьми. Парки й сквери, пішохідні вулиці та майдани – усі вони активно наповнюються й декоруються скульптурними витворами. Невелика пластична форма, як відомо, приваблює своєю співрозмірністю людині: змушує підійти до неї, торкнутися, сфотографуватися. Вона невід’ємна, а часом і вирішальна частина комунікації міста й людини. Саме скульптури роблять місто зрозумілим, приємним і доступним людині. Мала міська скульптура здатна перетворити звичайний простір або ж підсилити існуючі переваги й розставити акценти в насиченому історичному центрі.

Проведене дослідження дозволило поглибити розуміння місця сучасної скульптури у міському просторі. Виявлено особливості тематичного спрямування, зумовленості, розміщення та сприйняття мешканцями інтеграції скульптури громадського простору міста Івано-Франківська.

Аналіз об’єктів сучасної скульптури показав, що в цілому спостерігаються тенденції до децентралізації їх розміщення у міському просторі. Тобто відбувається поширення монументальних об’єктів від центру міст до периферії.

Головним спонукальним мотивом створення нових скульптури є співпадіння інтересів місцевих громад та місцевої влади щодо покращення і оновлення міського простору.

Трансформація міст від індустріальних до постіндустріальних супроводжується розвитком креативного класу, який здатний продукувати нові творчі ідеї, нові послуги, технології облаштування публічних просторів тощо.

Сучасна скульптура впливає на сприйняття мешканцями вже сформованих раніше образів міст та окремих районів, акцентуючи увагу на важливих соціальних питаннях. Кожне покоління залишає в місті свої «сліди». Ми всі захоплюємося

досконалим просторово-пластичним відчуттям зодчих попередніх поколінь, але чомусь у край рідко здатні зберегти й продовжити первісну гармонію задуму.

3.2. Застосування категорії ідентичності у формуванні міської скульптури м. Івано-Франківська

Нова просторова концепція в мистецтві XX століття стала адекватною відповіддю тим змінам, які відбуваються в сучасній (зокрема художній) культурі. Художня культура XXI століття являє собою складну і різнопланову систему, що включає багатообразні художні напрями, течії, школи, об'єднання і форми художньої творчості. Однією з особливостей художньої культури XXI століття, що зумовила її своєрідність, стала динаміка співвідношення новаційного і традиційного. Відносно традиції в художній культурі XXI століття прийнято виділяти декілька складових [123]. По-перше, консерватизм (традиціоналізм), що продовжує і догматизує практично без яких-небудь істотних змін традиції мистецтва минулого. По-друге, авангард – експериментальний рух в мистецтві XXI століття, основними ознаками якого виступає відмова від традицій, переосмислення основних категорій художньої творчості і установка на експериментальну творчість. По-третє, модернізм, як суб'єктивно орієнтована художньо-естетична система XXI століття, академізувавши принципові художні пошуки і придбання авангарду. По-четверте, постмодернізм, як характеристику художньої культури останньої третини XX століття. Постмодернізм заснований на відмові від якої-небудь тотальної схеми в мистецтві, уявлення про історію мистецтва як про єдине текстове поле; направлений на стирання меж між історичними епохами і національними школами, формування уявлення про єдиний час і простір художньої культури [171]. Художня практика постмодерна заснована на вільному використанні різних історичних стилів, принципів «цитування», іронії, гри, застосуванні сучасних технологій.

Вказані вище особливості художньої творчості XX-XXI сторіччя повною мірою знайшли своє втілення в мистецтві скульптури.

Деяким виключенням є перше десятиліття XX століття – часу авангарду, найзначнішого феномена українського мистецтва цього століття в контексті світової художньої культури. Мистецтво українського авангарду значно вплинуло на розвиток пластичного мислення початку XXI століття, породивши відповідну критику і наукові дослідження.

Наукове осмислення робиться в роботах вчених різних областей гуманітарного та архітектурно-мистецького знання. Осмисленню різних аспектів природи і суті художнього простору як категорії буття і пізнання присвячені роботи Мартіна Гайдеггера, Рудольфа Арнгейма [12, с. 6-10] і інших. Найбільший внесок в розуміння феномена художнього простору вніс Мартін Гайдеггер, який услід за Арістотелем розглядає простір в нерозривному зв'язку з місцем, займаним скульптурним об'ємом [11].

У розробку теоретичних основ «нової просторової концепції» в скульптурі XX століття великий внесок внесли ідеї Альберта Ейнштейна які лягли в основу принципів «симультанності» в мистецтві кубізму і футуризму [11]. Деякі положення теософських доктрин стали основою для супрематизму Казимира Малевича. «Пластична математика» голландського філософа Раяна Шенмакерса і його вчення про вищу рівновагу вертикалей і горизонталей вплинули на концепцію неопластицизму групи «Де Стейл» на чолі з Пітом Мондріаном [11].

Окрему групу досліджень представляють праці, присвячені психології сприйняття художньої форми. Для даного дослідження однієї з ключових проблем є проблема співвідношення між «правдою дійсності» і «правдою мистецтва», теоретично сформульованою ще А. Гільдебрандом який сформулював відмінність між ними у вигляді пари понять – «форма буття» і «форма дії». Тим самим він, не підозрюючи про наслідки свого розділення, зумовив відособлення (на рівні теоретичного аналізу) твору як такого і його уявлення (сприйняття) [11]. Гільдебранд розумів сприйняття як важливу складову предмету скульптури. Услід за Гільдебрандом дослідження проблеми візуального сприйняття мистецтва, у тому

числі і мистецтва скульптури, продовжив Р. Арнхейм [12, с. 6-10] Ідентичність є одним із найбільш суперечливих питань, і кожен має своєрідне занепокоєння щодо ідентичності, але більшість дискусій замість того, щоб усвідомити проблему та знайти прийнятний спосіб її вирішення, просто відображають це занепокоєння. Хоча ці роздуми, у свою чергу, важливі, але якщо вони не призведуть до практичних рішень для вирішення проблеми, на практиці вони не матимуть жодного результату, окрім викликання занепокоєння та заперечення впевненості між ними. Фактично, ідентичність є відповіддю на питання, що і хто. Виникнення кризи ідентичності може бути фактором, що повертає до спроб автентифікації. Результатом підтвердження ідентичності та автентифікації є духовна ідентичність вимірюного простору з точки зору людини та спільноти, а її необхідність є ситуацією, яка може забезпечити духовну ідентичність простору [137]. З визнанням цієї умови можна спрямувати простір, на який впливає криза ідентичності, до бажаної автентифікації та під час змін зберегти простір, повний ідентичності, від кризи ідентичності [124]. З іншого боку, слід враховувати, що ідентичність отримує свою чинність через розпізнавання буття. Отже, найважливішою умовою духовної ідентичності є впізнаване буття. Між тим, розпізнаними є простір, діагностичні критерії, ментальний образ і близькість простору до очікувань [67, с. 21].

Скрізь, де обговорюється повний ідентичності простір, фактично предметом є місце. Місце – це частина простору, яка зайнята кимось або чимось і має значення. Іншими словами, місце – це місце, де взаємодіють функція та значення простору. Першим наслідком кризи ідентичності є те, що людина виявляється безрідною. Причину цієї вкоріненості можна шукати в спотвореному відчутті місця. Отже, ідентичність місця є складеною, і людина більше не усвідомлює себе як приналежного до певної місцевості, а отже відчуває безкорінність. Спотворення локальної ідентичності можуть призвести до відсутності ідентичності для людини, а безкорінність спричиняє відокремлення від місця. Природно, національна ідентичність, коли її переважають бачення, ідеї, філософія чи політична доцільність, не є постійною і розвивається внаслідок зміни часу [29, с. 3-11].

Однією з найважливіших функцій міської скульптури є створення певного відчуття місця, викликання певного духу в просторі або підсилення відчуття простору. Місце – це частина простору, яка зайнята кимось або чимось і має цінне значення. За умови існування гармонії між статуєю та навколишнім середовищем і підвищення візуальної цілісності середовища, громадяни відчують задоволення та більший комфорт і відчуття місця буде посилено. Ідентичність є ще одним важливим фактором у сучасних дослідженнях міста. Ідентичність включає певний діапазон. Діапазон, який окрема особа, використовуючи його, може розпізнати або відрізнити місце від інших місць, щоб знайти унікальну особистість або принаймні конкретну особистість для себе [141]. Отже, можна сказати, що статуї, які користуються творчим і художнім дизайном, можуть створити ідентичність, але для досягнення принципів ідентичності, питання ідентичності та значення повинні бути досліджені більше.

Ідентичність міського простору є важливим чинником у формуванні культурного ландшафту, зокрема через сакральні об'єкти, які виражають історичну та духовну сутність території. Сакральна скульптура, як один із основних елементів цього ландшафту, сприяє конструюванню та збереженню колективної пам'яті та ідентичності міста. У контексті Івано-Франківська, сакральна скульптура виступає не тільки як художній елемент, але й як символ духовного та національного самоусвідомлення громади, підкреслюючи глибоке зв'язок міста з його історією, релігійними традиціями та сучасними викликами.

Сакральні скульптури м. Івано-Франківська є важливими складовими духовної культури нашого краю. В них відображено художньо-естетичні позиції, розуміння та сприйняття тих чи інших святих, духовенства, як самими скульпторами-авторами, так і особами-замовниками. Вони наповнюють наш громадський простір вірою і надією, допомагають долати незгоди і страждання – це завжди було актуальним, а в наш час і поготів. Сакральні скульптури є свідками багатовікової історії, деяким вдалося вистояти і вціліти, однак, для багатьох на даний час існує проблема збереження, реставрації, відповідної атрибуції тощо.

Відображення ідентичності через сакральну скульптуру в Івано-Франківську має багатоаспектний характер. Скульптури, розташовані в релігійних місцях (церквах, монастирях, храмових комплексах), виконують не лише функцію релігійного поклоніння, а й символізують глибокі соціокультурні зв'язки місцевої громади з її історією, національними традиціями та духовними цінностями.

Сакральні скульптури в Івано-Франківську стають засобом вираження духовної ідентичності міста, яка зберігається через покоління, транслуючи місцеву релігійну традицію та національні уявлення. Вони мають глибоке значення для релігійного та культурного життя мешканців міста, оскільки дозволяють інтерпретувати і розуміти не тільки духовну, а й культурну спадщину, яка стала основою сучасної ідентичності.

Сакральна скульптура відігравала значну роль від часу заснування міста. Скульптурне оздоблення було присутнє в декорі давніх храмів, житлової архітектури, вулиць і майданів Станіславова – Стаїслава – Івано-Франківська. У зв'язку з активним розвитком мережевих інтернет комунікацій, сучасні дослідники мистецтва отримали чимало нових форм, способів та інструментарію для своїх досліджень.

Одним із таких важливих об'єктів є скульптура Пресвятої Богородиці (рис. А.21) у катедральному соборі святого Воскресіння, де скульптурні елементи підкреслюють національну приналежність та духовну силу українського народу. Виступають елементами культурного простору, що формують особливу атмосферу містечка, надаючи йому сакральний та символічний характер.

Важливою подією у розвитку сакральної тематики в скульптурі та монументальному мистецтві Івано-Франківська було встановлення пам'ятника до 2000-річчя Христа в історичному середмісті на Валах. Його ще іменують як «Вознесіння». Пам'ятник відкритий 28 червня 2001 року, створений львівськими авторами, архітектором Р. Сивеньким і скульптором П. Штаєром. В основі композиції – триметрова фігура Христа поміж двох біло-мармурових пілонів, які увінчує бронзовий німб і хрест. Автори вдало використали складний рельєф поверхні землі для монумента, виразною тут є робота архітектора. Однак,

видається не зовсім органічним поєднання пластики бронзової фігури і архітектурний стаффаж, надмір якого відчутно візуально.

20 грудня 1997 року на розі вулиць Сахарова і Коновальця було відкрито пам'ятник Працівникам органів внутрішніх справ Прикарпаття, які загинули при виконанні службових обов'язків. Скульптор М. Посікіра, архітектор М. Федик. Об'ємно-просторову композицію пам'ятника з кулі, стилізованого меч-хреста увінчує фігура Архангела Архістратиґа Михаїла, який є геральдичним покровителем міста.

Періодично на Прикарпатті, зокрема в Івано-Франківську, проводяться скульптурні та ковальські симпозиуми та пленери. Твори, також сакральної тематики, які виконані під час їх проведення, стають частиною міських ландшафтів. Окрім традиційних скульптурних матеріалів, а саме: дерева, каменю, металу, сучасні скульптори використовують новітні синтетичні матеріали. У такий спосіб у міському просторі з'явилося ряд пластичних творів з мотивами сакральної тематики, а саме:

- арка з Архистратиґом Михаїлом (метал) на вулиці Низовій;
- скульптурна композиція «Втеча в Єгипет» (камінь);
- «Розп'яття» біля церкви Св. Трійці на вулиці Сестер Василіянок (камінь) тощо.

Чільне місце у встановленні рівня присутності мистецтва скульптури в сучасному Івано-Франківську належить Володимиру Довбенюку. Серед його численних міських скульптур є ряд пластичних творів сакральної тематики. Серед них Богородиця біля аеропорту Івано-Франківська, скульптурне оздоблення кафедрального собору Святого Воскресіння. Спершу там були встановлені фігури святих Володимира і Ольги, потім у правій ніші Митрополит Андрей Шептицький, а у лівій відповідно – єпископ Григорій Хомишин, нещодавно був освячений рельєф Любомиру Гузару. Ці високодуховні і високомистецькі роботи, такі гармонійно вписались в барокову архітектуру храму, є окрасою цього собору та міста.

Бронзова меморіальна дошка з рельєфом Митрополита Андрея Шептицького (1865–1944) відкрита на фасаді кафедрального собору УГКЦ Святого Воскресіння

у 1993 р (рис. А.22). Внизу рельєфу звивистий картуш з написом, на ньому сидяча в кріслі фігура А.Шептицького, тло декороване гербом Шептицьких, угорі вишуканий бароковий орнамент. У рельєфі нема надміру декоративних елементів, основна увага сконцентрована на одухотвореному обличчі Митрополита, яке високопрофесійно пластично промодельовано. Докторка мистецтвознавства Ірина Дундяк так висловилася про цю роботу: «На площині рельєфу Андрей Шептицький сидить у митрополичому облаченні і розважливо вдивляється у далечінь. Таке трактування, на нашу думку, є доволі вдалим, адже передає вагоме історичне значення цієї особи для Івано-Франківська зокрема і України загалом».

Рельєф Григорію Хомишину (1867–1945), що встановлений у лівій ніші кафедрального собору Святого Воскресіння – це величавий і вишукано декорований бронзовий горельєф фігури єпископа.

Постать у єпископському одязі вражає проробкою деталей. Моделювання обличчя, рук, орнаменту одягу, рельєф тла виконано до найдрібніших елементів. Біля ніг єпископа – терновий вінок і тюремні кайдани, як символи мучеництва. Монументальна фігура стоїть на бароковому картуші із завитками, на якому розміщений текст. Внизу, з правого боку дошки, є підпис-монограма скульптора, як авторський знак якості. Скульптурний декор на фасаді собору є наче дороговказом до духовного осердя міста – площі Митрополита А. Шептицького, де йому встановлений модерний пам'ятник скульпторів Степана Федорина і Миколи Гурмака.

Слід зазначити, що в Івано Франківську є кілька скульптурних пам'яток присвячених єпископу Г. Хомишину. Окрім згаданого рельєфу Володимира Довбенюка, є меморіальна дошка скульптора Василя Вільшука, встановлена на будинку по вулиці Т.Шевченка, в якому з 1885 по 1945 р. знаходилася резиденція єпископів Івано-Франківської (Станіславської) Греко-Католицької єпархії. З 1905 по 1945 р. в цьому будинку працював і молився Блаженний єпископ-мученик. Дошка складається з двох вертикальних плит, на меншій, лівій, під рельєфом тернового вінка розміщено текст. Права частина – півфігурне рельєфне зображення Г. Хомишина в єпископському облаченні. У правиці він притискає до грудей хрест,

у лівій руці тримає єпископський жезл. У лівій частині тла майже контурно зображено хрест Ісуса Христа.

Цікавими творами сакрального пластичного мистецтва є скульптура «Розп'яття», біля монастиря на вулиці Незалежності, рельєфи «Хресна дорога» з Римо-католицького костелу на вул.Вовчинецькій, Богородиця на меморіальному сквері. Сакральні мотиви присутні у меморіальних скульптурних пам'ятках воїнам україно-російської війни, пам'ятнику івано-франківцю з Небесної сотні – Роману Гурику у меморіальному сквері в Івано-Франківську, який велично постав у бронзі у вигляді Архангела.

Сучасний стан сакральної скульптури в Івано-Франківську, має свої здобутки. У так званих «новаторських» творах скульптури не рідко панує деструкція, гра в руйнування пластичних форм, деформація. Форма витісняється антиформою, активізуються пошуки абстрактного візуального образу. Спостерігається активізація простору довкола форми і образна розімкнутість скульптурних творів. Як, до прикладу, надумана сакральна скульптурна композиція на території палацу Потоцьких у вигляді орігамі. Скульптури виконані у стилістиці орігамі, але з бетону. Станом на 2025 рік там є Марія, Йосип та маленький Ісусик. Заплановано, що щороку скульптура доповнюватиметься новим елементом [13].

Мистецтво, як основне визначення природи публічного простору, робить громадян, які не мають жодних знань про своє оточення та його швидкі зміни, усвідомленими з усією своєю силою та шляхом мобілізації загальних емоційних реакцій, показує місто як культурне надбання. Таким чином, громадський простір стає територією для дослідження ідентичності та зменшення тиску сучасного життя в тіні історичних пам'яток [69, с. 47-48]. Архітектори можуть наголошувати на керуванні та спрямуванні змін до значущого середовища, людей та їхнього середовища та/або обох. Дизайнери не повинні ігнорувати надзвичайно ефективно навчання людей для кращого розуміння та використання характеристик свого середовища. Успішний міський дизайн вимагає задоволення цінностей людської поведінки. Насправді, ландшафтний дизайнер повинен знати, що люди знають, що

люди святкують, що люди пам'ятають і що вони згадують, що стосується символічних, культурних, історичних та смислових аспектів міських просторів [64]. Іноді міська скульптура може діяти як символи. Символи зазвичай переважають навколишню територію з їх ефектним розміром і формою. Таким чином, вони можуть бути використані як основа для орієнтації всіх аспектів. Специфічні характеристики вивіски, це унікальність, яка є ексклюзивною та запам'ятовується у свідомості відвідувачів. Якщо символи мають очевидну форму та конфліктують зі своїм полем або своєю позицією, це легко розпізнати. У зв'язку з цим слід зазначити, що знаки і символи досить випадкові. Фізичні прояви не є брендом чи маркою, а лише потенційними інструментами для передачі значення. Фізичний аспект, будь-яка форма, яка приймається лише тоді, коли перетворюється на символи чи знаки, яким деякі люди надають значення.

Міська скульптура є одним із важливих фізичних факторів, які міські дизайнери можуть використовувати для сприяння людським і соціальним проявам. Ці статуї можна аналізувати з кількох точок зору та в контексті. Гол – це перше очко. Це означає, що метою проектування та впровадження міської скульптури є реалізація однієї з людських цінностей. Спогади та спогади, або знак традиції, культури та віра у важливіші для людини чи орієнтації на сучасне мистецтво. Суспільне сприйняття слід враховувати або узагальнення мистецтва та модернізацію. Таким є перший у світі пам'ятник «пластунам». Його відкрили в 2012 році до 100-річчя Пласту. Трохи менше половини його вартості (50 тисяч гривень) збирали самі пластуни – не тільки в Україні, але й за кордоном, частину виділили з міського бюджету. Це свідчить про ідентичність і традицію, що повинні представляти свої цінності у формі традиції чи сучасності.

Відповідне розташування – це перше, що слід враховувати при застосуванні статуй у місті. Скульптура в потрібному місці може бути використана як елемент для створення прекрасного або особливого значення для громадян. Іншими особливостями міської скульптури є сумісність із навколишнім середовищем і близькість до культурної атмосфери, врахування принципів і основ образотворчого мистецтва, розуміння взаємозв'язку між простором і об'ємом і його тісного зв'язку

з місцем і розташуванням інсталяції, підкреслення національних і культурних особливостей і звернення уваги на естетику скульптора, цінування мистецтва та підтримку митців міською владою та використання мистецтва місцевих скульпторів будь-якого регіону – це інші вимоги, на яких слід звернути увагу.

Роль міської скульптури у формуванні значення ідентичності в сучасному міському плануванні і його тісний зв'язок із місцем і розташуванням інсталяції, наголос на національних і культурних особливостях і приділення уваги естетиці скульптора, цінування мистецтва. Кожен архітектурний об'єкт чи група об'єктів у межах цього простору, не зважаючи на автономність, є взаємозалежними. Прийнято вважати, що ключовим у процесі організації простору є комунікаційні зв'язки та функціональна спрямованість об'єктів [69, с. 85-90].

Таким є пам'ятний знак страченим українським націоналістам (рис. А.23) який відкрили на Покрову 14 жовтня 2003 року. Таким чином вшанували пам'ять про українців, розстріляних німецькими окупантами під час постановки оперети Я. Барнича «Шаріка» у Станіславівському театрі імені І. Франка 1943 року.

Скульптура поверх живопису (яка, як правило, обмежується внутрішньою мовою) є мистецтвом мас. Міська скульптура – це тривимірний об'єм із художньою формою та вираженням, який можна побачити в багатьох різних аспектах. Основна функція скульптур – депортація, ідентифікація або передача повідомлення відвідувачеві. Міська скульптура має різних відвідувачів, так, що неписьменні люди дивляться на ці обсяги. Таким чином, грамотність є важливим фактором у передачі та сприйнятті значення в міських скульптурах. Міська скульптура – це спільна робота скульпторів, художників, ландшафтних дизайнерів і архітекторів, яка виконується за підтримки та керівництва міських структур. Метою цієї співпраці, окрім функціональних міркувань, є створення найбільшої візуальної насолоди для спостерігачів. Фактично, мистецтво скульптури, тією мірою, якою вона дає базове визначення природи публічного простору, з усією силою спонукає його до свідомості громадян, які не мають жодного усвідомлення свого середовища та його швидких змін, і шляхом загальної мобілізації встановлює емоційні реакції міста як спільне надбання. Таким чином, громадський простір відкривається як

сфера для виявлення ідентичності, і в тіні деяких історичних пам'яток він може зменшити тиск сучасного життя або по-новому показати деякі аспекти сучасності історичних і культурних пам'яток [36]. Одним з оригінальних пам'ятників – пам'ятник присвячений українському художнику Опанасу Заливасі (рис. А.24), який встановили в середмісті Івано-Франківська – на «сторметрівці». Бронзовий пам'ятник зображає живописця в процесі роботи з мольбертом в руці, який нібито присів на одну з лавок і щось розмальовує.

Франківці та гості міста часто фотографуються поряд з Опанасом Заливахою. І справді, тут можна зробити досить оригінальні знімки. Якби ця статуя була виконана на зразок воскових фігур, то складалося б враження, нібито це реальний художник, адже пам'ятник своїми розмірами не перевищує середній людський зріст.

Процес формування ідентичності міського простору можна розглядати як результат взаємодії між скульптурою, архітектурою, природним середовищем та соціокультурними традиціями. Архітектура встановлює рамки і організовує простір, в той час як скульптура привносить у нього не тільки естетичний елемент, але й соціокультурний зміст. Взаємодія між ними створює цілісний міський простір, який має можливість трансформуватися та адаптуватися до змінних потреб громади, тим самим забезпечуючи стабільність культурної ідентичності при розвитку і модернізації міста [39]. Зокрема, на прикладі сучасних урбаністичних проєктів в Україні можна спостерігати, як новітні концептуальні скульптури, що інтегруються в міське середовище, дозволяють зберігати історичний контекст, але одночасно дають нові можливості для розвитку культурної ідентичності.

3.3. Пластичні новації скульптурної пластики в структурі середовища м. Івано-Франківська

Міста, як центри культури і цивілізації, постійно переживають етапи трансформації, де важливу роль відіграє взаємодія архітектури та скульптури. Скульптура в міському просторі завжди мала не лише декоративну, але й глибоко

символічну функцію. Івано-Франківськ є яскравим прикладом того, як скульптури можуть не тільки підкреслювати архітектурну цілісність міста, але й активно впливати на соціокультурний клімат. Сучасна скульптурна пластика міста Івано-Франківська відзначається новаціями в її формоутворенні та інтеграції в урбаністичне середовище.

Скульптура завжди була важливим елементом міського простору, виконуючи функції не тільки естетичні, але й культурні та соціальні. Вона активно взаємодіє з архітектурним середовищем і, у сучасних умовах, виступає як інструмент культурного розвитку та популяризації урбаністичного мистецтва. Івано-Франківськ, з його багатим історичним спадком, є яскравим прикладом того, як скульптура може служити не лише відображенням минулого, але й стати важливим елементом сучасної міської ідентичності. Місто активно інтегрує новітні скульптурні форми, що відображають нові художні підходи і взаємодіють з урбаністичним середовищем, ставши важливою частиною культурного ландшафту.

Івано-Франківськ, місто з багатою історією та унікальною архітектурною спадщиною, є одним із важливих культурних центрів Західної України, де скульптура та архітектура взаємодіють, створюючи неповторну міську атмосферу. Пластичні новації скульптурної пластики в цьому місті стали важливим етапом в розвитку урбаністичної культури, що поєднує традиційні елементи з сучасними художніми рішеннями, відкриваючи нові можливості для інтерпретації міського простору. Вивчення цього процесу є важливим для розуміння того, як скульптура стає частиною соціально-культурного середовища та активно бере участь у формуванні індивідуальності ідентичності міста.

Сучасна скульптурна пластика в місті Івано-Франківськ переживає важливі трансформації, що відображають як глобальні художні тенденції, так і локальні потреби міського середовища. Місцеві митці експериментують із новими формами, матеріалами та технологіями, інтегруючи інноваційні підходи у створення об'єктів мистецтва, які стають активними елементами міського пейзажу. Трансформація урбаністичного ландшафту супроводжується появою скульптурних об'єктів, які

активно взаємодіють з простором і мешканцями, стаючи важливою частиною міської культури.

Однією з помітних рис сучасних пластичних новацій є інтерактивність скульптурних форм. Об'єкти, здатні реагувати на зміну освітлення, погодних умов або присутності глядачів, не лише викликають естетичне задоволення, а й стимулюють громадську участь. Такі роботи перетворюють міський простір на арену живого діалогу між мистецтвом і мешканцями, сприяючи розвитку культурної свідомості та залученню широких верств населення до обговорення сучасних художніх ідей.

Використання інтерактивних та кінетичних скульптур, що змінюють свою форму або сприйняття залежно від кута огляду чи взаємодії з глядачем. Такі об'єкти стають своєрідними точками комунікації, залучаючи мешканців та гостей міста до взаємодії з простором. Прикладом може слугувати «Вічний вогонь» у Меморіальному сквері, який зазнав реконцептуалізації та модернізації, отримавши сучасні засоби освітлення, що змінюють атмосферу залежно від пори доби.

Важливим аспектом є використання екологічно чистих та вторинних матеріалів, що дозволяє не тільки розширити художні можливості, а й внести свій вклад у сталий розвиток міста. Створення скульптур з перероблених матеріалів, натурального дерева та металу дає змогу підкреслити гармонійне співіснування людини з природою, формуючи позитивний імідж Івано-Франківська як міста, що дбає про довкілля.

Ще однією важливою інновацією є впровадження екологічної скульптури, що сприяє гармонійному поєднанню мистецтва й природи. Це можуть бути роботи, створені з вторинних матеріалів або органічних елементів, що з часом змінюють свій вигляд. Наприклад, в міському парку ім. Т. Шевченка з'явилися арт-об'єкти з дерева та металу, які не лише виконують естетичну функцію, а й взаємодіють з природним середовищем.

Значну роль у розвитку скульптурної пластики відіграє цифрова технологія. Новітні технології, зокрема 3D-друк, відкривають безпрецедентні можливості для реалізації складних конструкцій та форм, які раніше були недоступні традиційним

методам скульптурного виробництва. Цифрові технології дозволяють художникам створювати проекти з високою деталізацією, експериментувати з масштабами та текстурами, що перетворює звичний міський ландшафт на динамічний простір, насичений новими візуальними ідеями. Деякі нові пам'ятники та малі архітектурні форми міста виготовляються саме завдяки цим технологіям, що відкриває широкі можливості для експериментів.

Центр Івано-Франківська багатий на паркову скульптуру. Це різноманітні вироби з пісковика, що встигли потемніти від часу. Під час екскурсій люди часто питають: «А що це?». Відповіді немає в жодному путівникові. Хоч кожна скульптура має назву, автора та щось там символізує [19].

У 1999 році головою обласної спілки художників був Богдан Губаль. Подорожуючи Україною, він помітив, що площі та сквери багатьох міст (зокрема Винниці) прикрашають невеликі симпатичні скульптури. В голові художника зародилася цікава ідея. Він запропонував головному архітектору міста Олександрі Микуляку провести тут симпозіум скульптури. Такі речі практикуються по всьому світу: запрошують митців, дають їм матеріал, харчування-проживання, а потім ті дарують свої вироби місту.

Оголосили тему – «2000 років Різдва Христового». Запрошення розсилали по всій Україні. Відгукнулися 15 майстрів, один приїхав навіть із Риги, тому фест вийшов міжнародним. Камінь-пісковик із Миколаївського кар'єру, що на Львівщині, поставила фірма «Калушенергобуд». Інструмент придбало місто.

Скульптори працювали під відкритим небом, у скверику напроти лазні на вулиці Низова, 5. Спочатку туди привезли кам'яні брили, та майстри довго ходили навколо, вибираючи «свою». Робота з каменем непроста – багато порохів, але відчувалися завзятість і азарт. Симпозіум привернув увагу франківців, які часто товпилися навколо. Навіть мер щоранку з'являвся тут у спортивному костюмі та дивився, як працюють скульптори.

Симпозіум тривав два тижні і завершився 14 жовтня 1999 року. Всі майстри подарували свої скульптури Івано-Франківську. Місту вони обійшлись майже задарма. Кожному учаснику симпозіуму виплатили стипендію по 1000 грн., а

загальний кошторис фестивалю не перевершив 30 тис. Це менше, ніж коштує одна скульптура.

Після закриття симпозіуму постало питання, де саме встановлювати статуї. Богдан Губаль пропонував залишити їх у скверику на Низовій, створивши там Парк скульптур. «Коли вони зібрані разом, – розповідає художник, – то це справляє на глядача потужне враження.

Загалом їх виготовили 15 – за кількістю скульпторів. Розпочнемо знайомство зі скверу біля Пасажу. Там стоїть (чи лежить) цілих чотири витвори.

Поруч стрімко підіймається до гори статуя «Сповнення духу». Її виготовив митець із Вінниччини Олександр Альошкін. Він є головою цілої скульпторської династії. Дещо у глибині скверу знаходиться різьблена кам'яна «Молитва» його сина Петра.

Остання скульптура на колишній Краттерівці заховалася серед ялинок і кущів, неподалік вулиці Мазепи. Її автор Андрій Микитюк мешкає у Херсоні. Він намагався передати материнську турботу, бажання заслонити дитя від усіх негараздів жорстокого світу. Тому й назва відповідна – «Марія» [19].

Однією із знакових візиток є «Фонтан Яйце» (рис. А.25) у Франківську – неординарних пам'яток міста і від самого початку його встановлення навколо нього точаться різні легенди та версії створення. У 2004 році скульптурі надали статус пам'ятника.

У 2000 році, коли місто почали відреставровувати, то було споруджено фонтан і ще тоді була задумка, що саме він має символізувати зародження чогось нового. Спочатку це мало бути зерно, з якого вилазили пагінці нових рослин. Через те, що ці пагінці зробили з металу, то з роками вони обламалися і тому люди почали плутати це з яйцем. Деякі екскурсоводи розповідають, що самі безпритульні почали красти цей метал зі скульптури.

Сам вигляд скульптури досить цікавий: це тріснуте водоносне яйце, яке має вигляд фонтану. Колір яйця виглядає дійсно таким реалістичним і ця тріщина додає якоїсь реальності до всієї цієї історії і з початком чогось нового.

Самі франківчани стверджують, що це яйце і є родзинкою їхнього фонтану і додає екстравагантного вигляду самій скульптурі. Якщо добре придивитись до самої тріщини, то можна помітити як з нього ніби вилазить куряча лапка і саме ця дрібниця символізує початок нового життя і чогось прекрасного [19].

Сучасна скульптурна пластика в Івано-Франківську відіграє значну роль у формуванні міського середовища, поєднуючи естетичні та функціональні аспекти. Останніми роками спостерігається тенденція до інтеграції скульптурних елементів у громадські простори, що сприяє підвищенню культурної цінності та привабливості міста.

Одним із яскравих прикладів є встановлення скульптурних анотаційних дощок на вулицях, названих на честь видатних особистостей. Ці дошки не лише інформують про походження назви вулиці, але й служать елементами художнього оформлення міського простору, підкреслюючи регіональну ідентичність та історичну спадщину Івано-Франківська. Важлива роль у формуванні образу міста відводиться меморіальним та анотаційним дошкам. Вони не лише є естетичним складником міста, а й розповідають про його видатних мешканців, про історичні події, про імена відомих осіб, на честь яких названо вулиці міста. Меморіальні та анотаційні дошки за своїми художньо-стилістичними, пластичними якостями є органічною частиною скульптури як виду образотворчого мистецтва в поєднанні з архітектурою.

Така дошка (в діаспорі – таблиця) – пам'ятний знак, встановлений на нерухомих історикокультурних об'єктах чи пам'ятних місцях, із текстом, що розкриває зв'язок історико-культурного об'єкта з історичними подіями чи визначними діячами. Як правило, композиція дошки передбачає місце для покладання квітів [81, с. 124].

Анотаційна дошка С. Височану композиційно вдало встановлена на стіні чільного будинку по вулиці С. Височана. Скульптор Богдан Гладкий виконав її з бронзи і каменю. На гранітній горизонтальній дошці способом карбування у лівій частині виконано динамічні силуети козаків. Бронзовий рельєф обличчя С. Височана композиційно розміщено у правій частині дошки. Професійно про

модельована і пластично довершена рельєфна голова виконана у динамічному ракурсі, погляд акцентовано у бік козаків, що віддаляються. Головний убір ватажка додає динаміки композиції.

Анотаційна дошка встановлена на вулиці імені Йосипа Сліпого (бувша вул. Трускавецька, поруч з вул. Незалежності 195/б), на фасаді багатоповерхової новобудови. Автором цієї дошки є В. Довбенюк. Дошка виконана з бронзи і каменю у вигляді арки, яка на вершині творить фрагмент хреста, до якого йде напис «Слуга Божий Йосиф Сліпий». У камені розміщено шрифтову композицію, і на ньому ж вмонтований відлитий у бронзі рельєф фігури Й. Сліпого на повний зріст у митрополичому облаченні.

У композиції анотаційної дошки Слави Стецько як основу використано архітектурне гранітне оздоблення фасаду будинку. Дошка виконана у формі прапора з темного каменю, на якому розміщено бронзовий рельєф С. Стецько та шрифтові написи, серед яких є слова: «Хай забудеться моє ім'я, але хай вічно живе Україна» [62].

Варто також відзначити проекти, спрямовані на збереження та відновлення архітектурної спадщини. Місцеві будівельні компанії, беруть участь у ініціативах, спрямованих на відновлення архітектурної спадщини, що сприяє збереженню історичного обличчя Івано-Франківська та інтеграції сучасних скульптурних елементів у міське середовище [147].

Пластичні новації скульптурної пластики в Івано-Франківську відображають прагнення до гармонійного поєднання мистецтва, історії та сучасності, що сприяє формуванню унікального образу міста та підвищенню його культурної значущості. Пластичні новації в скульптурному середовищі Івано-Франківська відображають сучасні тенденції взаємодії мистецтва з урбаністикою, технологіями та екологією. Вони формують новий просторовий образ міста, збагачуючи його культурний ландшафт і роблячи більш привабливим для мешканців та туристів.

Абстрактні скульптури в Івано-Франківську мають важливе значення для формування культурного ландшафту міста. Вони не лише служать естетичними об'єктами, але й активують простір, додаючи йому динамічності та сучасності. У

міському середовищі скульптури не є статичними елементами, а стають частиною живого урбаністичного процесу, що відображає актуальні тенденції та настрої.

Вони відіграють важливу роль у формуванні сучасного міського простору, інтегруючи мистецтво в урбаністичне середовище. Ці скульптури не тільки змінюють зовнішній вигляд міста, але й активують простір, провокують до роздумів, ставлять нові питання щодо естетики, культури та ідентичності. Вивчення абстрактної скульптури в Івано-Франківську дозволяє оцінити нові підходи в сучасному мистецтві та його вплив на формування міського середовища.

Важливим є те, що абстрактна скульптура дозволяє створювати відкриті простори для інтерпретації. Її універсальність надає можливість мешканцям і туристам побачити в одному об'єкті різні смисли. Це також сприяє розвитку нових форм культурного діалогу в місті, адже скульптура не дає готових відповідей, а закликає до роздумів.

У Івано-Франківську абстрактна скульптура представлена як частина новітнього культурного руху, що відображає прагнення до мінімалізму та спрощення форм. Її основною характеристикою є відсутність чітких ліній або конкретних об'єктів, на відміну від класичних монументів чи статуй.

Абстракція дозволяє художникам вільно виражати свої ідеї, не обмежуючи себе конкретними фігурами чи символами, що є важливим для сучасного міського середовища.

Крім того, у місті активно розвивається практика створення кованих скульптур. Щорічно Івано-Франківськ поповнюється новими витворами ковальського мистецтва, які прикрашають площі та вулиці, додаючи унікальності та шарму міському середовищу. Кожна з цих залізних композицій має своє символічне значення, що робить їх важливими елементами культурного ландшафту міста.

Металева скульптура «Кульбаба» та диво-фея» у парку імені Тараса Шевченка (рис. А.26) є важливими елементами культурного ландшафту Івано-Франківська. Вона втілює сучасні тенденції скульптурного мистецтва, інтегруючи природні мотиви з абстракцією та новими матеріалами, що формує унікальну

естетичну атмосферу міста. Ці об'єкти не тільки служать декоративними елементами, але й виконують функцію стимулювання взаємодії та емоційного відгуку у міському середовищі.

«Скульптура, яку встановили в міському парку Тараса Шевченка, вдень заряджається, а вночі – світить. Ця скульптура – спільна робота – подарунок місту від Бердянського машинобудівного професійного ліцею та Франківського ВПУ № 21. Керував проєктом Олександр Шапошник. Він – коваль з Бердянська. Схожа скульптура є і в його місті, тож захотів аби Івано-Франківськ теж мав подібну» зазначив мер Івано-Франківська Руслан Марцінків [50].

Окрім своїх естетичних характеристик, ця металева скульптура є невід'ємною частиною урбаністичного середовища Івано-Франківська. Вона не тільки прикрашає парк, але й додає нові смисли в міську культуру, стаючи точками збору для мешканців та туристів. Скульптура, у своїй абстракції та стилізації, спонукає до роздумів про взаємодію людини та природи, а також відображає сучасний підхід до використання традиційних природних образів у сучасному мистецтві.

«Кульбаба» відображає один з найбільш знайомих природних елементів – кульбабу, але подану в абстрактній та стилізованій манері. Створення цього об'єкта з металу надає йому певну грубуватість, контрастуючи з природною м'якістю та легкістю самих квіток кульбаби.

Це скульптурне зображення нагадує про циклічність життя та зміну сезонів, а її розміри дозволяють побачити цей природний об'єкт у новому масштабі, що змінює сприйняття звичного.

«Диво-фея» – створює атмосферу казки та фантазії. Вона набуває особливої легкості завдяки своїм витонченим, але сильним лініям. Скульптура зображає фею з розкинутими крилами, яка виглядає, ніби вона готова піднятися в повітря. Це створює ефект руху та динаміки, що надає об'єкту життя і магії.

Металева фактура скульптури створює сильний контраст із традиційними уявленнями про легкість і ефемерність казкових істот, але саме це підсилює відчуття новизни та інтерактивності, притаманної сучасному мистецтву. Додатково, її розташування в зеленому оточенні парку створює злиття природи та

вигаданої реальності, заохочуючи відвідувачів взаємодіяти з творчістю через споглядання та роздуми.

Скульптура «Коло» (2015) – лаконічна композиція, виконана в металевій формі, що складається з кільця або кола, символізуючи нескінченність та циклічність часу. Вона є прикладом мінімалізму, де форма не намагається відтворювати нічого конкретного, але в той же час створює відчуття гармонії і спокою.

Скульптура «Енергія» (2018) виготовлена з металу та скла, ця абстрактна інсталяція відображає рух, динамізм та постійний процес зміни. Вона була розміщена в парку або вільному просторі, таким чином, інтегруючись у природне середовище і дозволяючи кожному відвідувачу інтерпретувати її по-своєму.

Скульптура «Спіралі» (2020) – три спіралі, виготовлені з металу, надають відчуття руху та розвитку. Це об'єкт, що також не має чіткої фігури, але створює ефект постійного руху в просторі, відображаючи метафору розвитку та змін, що відбуваються в самому місті.

Скульптура «Сили» (2021) виконана з темного металу, що має форму сплєтених ліній, які виглядають як органічні, але абстрактні структури. Це відображає природний рух і синергію між людьми та простором міста. Лаконічність форми надає їй універсальність і дозволяє вписуватися в будь-яке урбаністичне середовище.

Ці скульптури є прикладами того, як абстракція та мінімалізм можуть органічно поєднуватися з урбаністичним ландшафтом Івано-Франківська, створюючи нові простори для інтерпретацій та рефлексій мешканців і туристів.

Аналіз досліджень показав, що, незважаючи на велику кількість об'єктів, які розташовані на території Івано-Франківщини, вони не отримали комплексного теоретичного осмислення ні з позицій сучасної української культурології, ні з мистецтвознавчого погляду.

Завдяки таким проектам скульптура в Івано-Франківську стає не лише частиною міського ландшафту, а й активним учасником соціального і культурного

життя, що сприяє розвитку новітніх форм мистецької взаємодії та зміцнює культурну ідентичність міста.

Таким чином, пластичні новації скульптури в Івано-Франківську є важливим етапом розвитку міської культури, що відображає сучасні урбаністичні тенденції, зокрема у використанні новітніх форм та технологій. Скульптури стають не лише декоративними елементами, а й активними учасниками формування міської ідентичності, що сприяє розвитку соціальної взаємодії та культурного діалогу. У майбутньому подальше вдосконалення інтерактивних скульптур і арт-об'єктів сприятиме створенню ще більш відкритих і адаптивних міських середовищ, що активно взаємодіють із громадою.

Висновки до розділу 3

Після аналізу доступних джерел та останніх публікацій про мистецькі інновації в Івано-Франківську, можна виділити декілька ключових аспектів, що характеризують сучасні пластичні новації скульптурної пластики у цьому місті.

По-перше, місцеві митці активно експериментують із формою та матеріалами, що дозволяє відходити від традиційних канонів. Новаторські проекти поєднують класичні елементи з сучасними технологіями, наприклад, застосуванням 3D-друку для створення комплексних конструкцій. Завдяки таким рішенням вдалося не лише розширити естетичний спектр скульптур, а й впровадити інтерактивні елементи, що стимулюють діалог між твором мистецтва та глядачем.

По-друге, важливим трендом є інтеграція скульптур у міський ландшафт як засобу комунікації з громадськістю. Інтерактивні та кінетичні об'єкти, здатні реагувати на зовнішні фактори – зміну освітлення, атмосферні умови чи навіть присутність людей – створюють динамічну атмосферу вулиць міста. Такі проекти стають своєрідними орієнтирами, що перетворюють міський простір на платформу для культурних зустрічей та обговорень.

По-третє, значну увагу приділяють екологічності та сталому розвитку. Використання вторинних матеріалів та натуральних компонентів у створенні скульптур підкреслює бажання поєднати мистецтво з природою. Це сприяє формуванню позитивного іміджу Івано-Франківська як міста, що активно підтримує екологічно свідомі практики, а також стимулює дискусії про роль мистецтва в екологічному середовищі.

Нарешті, інтеграція цифрових технологій у процес створення та експозиції мистецьких об'єктів дозволяє не тільки модернізувати технічну складову, а й відкривати нові способи взаємодії з глядачами. Цифрове моделювання, 3D-друк та застосування інтерактивних елементів дозволяють адаптувати роботи до умов сучасного міського середовища, роблячи їх більш гнучкими та адаптивними до різних сценаріїв використання.

Таким чином, пластичні новації в скульптурній пластиці Івано-Франківська свідчать про синтез традиційного мистецтва з сучасними технологічними та екологічними підходами, що не тільки збагачує естетичний вигляд міста, а й створює умови для активної культурної взаємодії між митцями та громадськістю.

РОЗДІЛ 4.

ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА НА ВИМОГИ СКУЛЬПТУРНОЇ ПЛАСТИКИ

4.1. Принципи, методи та інструменти інтеграції скульптурної пластики в архітектурний простір міста

Мистецтво пластики сьогодні переживає загальний гравітаційний зсув у бік цифровізації процесу у створенні образу. Ці обставини настільки широко увійшли в практику, що сьогодні можна стверджувати про появу цілого напрямку в скульптурі, який використовує цифрові інструменти як основні засоби виробництва. При цьому розмаїття підходів у впровадженні в художній твір елементів цифровізації дає підставу зробити висновок про цей процес як довгостроковий в історичній перспективі та потребує серйозного мистецтвознавчого осмислення й аналізу. Сьогодні актуальним напрямком у дослідженні слід вважати накопичення фактологічного матеріалу та систематизації отриманих даних як серед зарубіжних авторів, так і у вітчизняному мистецтві пластики.

Міську скульптуру ми розглядаємо одночасно як об'єкт художньої творчості, так і як складову частину дизайну міста, тому вона має організовуватися також за законами і правилами архітектурно-дизайнерського проектування. У зв'язку з цим розробляється така система принципів організації сучасної міської скульптури за чотирма основними напрямками: місцем розташування, функціональністю, формоутворенням і технологією виготовлення.

Основними принципами інтеграції скульптурної пластики в архітектурний простір міста є принцип домінування, принцип інтегрування міської скульптури в архітектурне середовище, принцип симбіозу міської скульптури та архітектурного середовища, принцип деструкції міської скульптури архітектурного середовища та номадичний принцип розташування міської скульптури.

Принцип домінування міської скульптури в архітектурному середовищі – це

таке розташування міської скульптури в архітектурному середовищі, коли вона стає центральним (домінуючим) об'єктом міського середовища за умови несуттєвого масштабного взаємозв'язку з глядачем [43, с. 13]. Розташування в центрі міста, міській площі чи навіть внутрішнього подвір'я, на пагорбі, на височині – це типові приклади використання розглянутого принципу, де основними інструментами є: масштаб твору, його об'єм, значущість змісту та вплив на міське середовище [43, с. 16]. Скульптуру в даному випадку часто підтримує архітектура, вона виростає з неї, починає домінувати. Людина в цьому принципі не береться до уваги, вона – елемент, який важко порівняти з величиною або значущістю подібних об'єктів. Глядач може спостерігати подібну скульптуру з далеких відстаней, і в більшості випадків подібній скульптурі характерний монументальний вигляд [44, с. 13-19].

Розміщення скульптури як домінанти міста тісно пов'язане зі становленням самих міст. Річ у тім, що на початку історичного розвитку цивілізацій скульптура завжди виконувала ідолопоклонницьку роль, її реалізували у вигляді обелісків або зображень божественних образів, тим самим вона спричиняла масове скупчення людей і розташовувала зазвичай у центрі міста або поселення. Такий спосіб можна вважати містоутворювальним, оскільки скульптура, розташовуючись у центрі міста, знаменувала розвиток навколо себе громадських зв'язків і транспортних шляхів. Одним із перших прикладів такого розташування можна вважати скульптуру Фідія Афінського Промакос в Афінському акрополі. Як зазначає Т. Шмельова В. [138, с. 111], статуя Афінського Промакос стояла серед архітектурних споруд акрополя, мабуть, була співмасштабною з ними і мала хороші точки огляду. Скульптор Фідій вибрав, мабуть, найцентральніше з усіх можливих місць, не тільки міста Афінського, а й усієї Античної Греції загалом, а саме, центр Акрополя, що височів над старим містом. Варто зазначити, що саме з проектуванням цієї скульптури та інших архітектурних споруд Афінського ансамблю було пов'язане піднесення міста Афін у політичному та економічному плані, Фідій же надав цьому явищу своєю творчістю і мистецьку значущість, і символічну. З цього явища випливає така властивість міської скульптури як її символічність і асоціативна значущість.

Подібна монументальна, яскрава, ідейна скульптура часто стає символом цілого простору, від невеликих двориків до цілих міст. Так, нарівні з піднесенням міста Афіни і скульптури, що символізує його, можна провести паралель зі скульптурою Ісуса Христа в Ріо-де-Жанейро або Статуєю Свободи в Нью-Йорку. Такі скульптури, без сумніву, є символами не тільки міст, а й цілих держав, залишаючись при цьому так само географічним і культурним центром міського простору.

Якщо розглянути еволюцію розташування скульптури згідно з принципом домінування, можна зробити висновок, що розташування скульптури у центрі міста в міру розвитку і збільшення міст змінилося розташуванням у центрі площ, внутрішніх дворів.

На сучасному етапі розвитку принципу домінування скульптури в міському середовищі виокремлюються додаткові інструменти, які були не властиві попереднім епохам. Колір, провокаційний зміст, специфічність форм – це те, що сьогодні вирізняє скульптуру подібного принципу [161]. У роботах каталанського скульптора Жауме Пленса завжди простежується манера використання подібних інструментів. Наприклад, робота «Awilda», що існувала в Ріо-де-Жанейро в рамках масштабного проєкту OIR (Other ideas for Rio, Нові ідеї для Ріо) з вересня по листопад 2012 року, є скульптурою заввишки в дванадцять метрів, створену зі смоли і мармурової крихти. Вона встановлена на лінії прибою пляжу Ботафого в Ріо-де-Жанейро, і, нависаючи над відпочивальниками, що там відпочивають, білою величезною плямою серед блакитного неба і моря, організовує простір, концентрує на собі погляд: вона – головна в цьому середовищі, домінанта вертикальна, емоційна і художня. Скульптура зображує дівчину із заплющеними очима. На думку самого Ж. Пленса, це символізує людські мрії, варто лише заплющити очі, щоб побачити їхнє здійснення. Ось художник і хоче за допомогою своєї творчості стимулювати людей до мрій. Адже без цього неможливий внутрішній прогрес і рух уперед [138, с. 111],

Принцип інтегрування міської скульптури в архітектурне середовище. За цього принципу скульптура, інтегруючись у систему громадського простору, є

таким собі невидимим каркасом, елементом, функцією якого є винятково декоративне призначення, насичення міського середовища естетичною складовою, підтримання тектонічного устрою архітектури та прилеглого простору. Даний принцип чітко виявляється при порівнянні з попереднім принципом домінування, так у нього відсутня яскраво-виражена форма-зміст на тлі загальної системи міського середовища. Типовими прикладами є фасадна скульптура: атланти, каріатиди, фризи, фронтона, фонтанна, садово-паркова скульптура та інші види оздоблення архітектурних споруд і комплексів. Принцип інтегрування, в більшості випадків передбачає розташування скульптури безпосередньо в межах архітектурної споруди. Таке розташування було відоме ще з часів античності, коли колони-каріатиди виконували не тільки несучу функцію, а й збагачували естетичний вигляд будівлі. Але особливу популярність подібна скульптура набула в епоху середньовіччя, де скульптура, що окремо стоїть від будівлі, сприймалася як «форма, що «відпала», загублена, в контексті художньої системи» [128, с. 221-222], а скульптура ж, що примикає до фасаду, носила сакральний сенс єднання і схилення всього матеріального перед божественним і вічним, іншими словами, інтегрована.

Варто зазначити, що глядач подібну скульптуру не помічає в повсякденній буденності, йому потрібно докласти чимало зусиль, щоб сконцентруватися на деталях архітектури або простору, щоб виокремити подібні скульптурні об'єкти, але цей принцип, безсумнівно, є необхідним елементом, який наповнює мистецькою змістовністю наше міське середовище.

Як сучасне використання принципу інтегрування можна розглянути роботу все тієї ж групи дизайнерів Inges Idee «Паркур» 2008 року для початкової Школи в Ешені, Ліхтенштейн. На шкільних майданчиках розташовано кілька скульптурних форм, які вступають у дивовижний і поетичний діалог зі складною архітектурою та її переважно молодими користувачами [163]. Скульптури утворюють своєрідну екскурсію, яка спрямована на розкриття поетичної активації дітей. Роботи являють собою інтегровані в шкільне середовище об'єкти: птах-дряп'як з фактурою тіла у вигляді цегляної стіни, на даху внутрішнього подвір'я годинник, на газоні похилий

ліхтар (збільшувальне скло, бетонна стрічка-лінійка, що розміщена поверхнею сходів, ці, на перший погляд, сходи, непомітні роботи засновані на зображенні повсякденних предметів і мотивів, знайомих усім, а своїм спотворенням вони надають незвичайної якості впізнаванню предметам, тим самим ставлячи під сумнів звичні способи перегляду речей [47]. У цій роботі інтегрування здійснене буквально, птах нібито виростає з площини будівлі, переймаючи на себе навіть цегляну кладку, а ліхтар ніби ненавмисно нахилений із плином часу. Подібні об'єкти, з одного боку, невидимі, інтегровані, з іншого боку, настільки оригінальні при розгляді, що справляють незабутнє враження на глядача.

Робота «Без назви» 2011 року в Дубаї Бреда Дауні – стріт-арт художника, що зображає схрещені між собою дорожні знаки, виконана для «Cudro art gallery», має вигляд природного об'єкту середовища, і лише глядача, який зупинився, може зацікавити змістовність і прихована хаотичність образу [165]. Вона показує нам, як практики нелегального мистецтва стріт-арту можуть гармонійно інтегруватися в середовище, створюючи об'єкти «інтервенції».

У своїй статті «Формування візуально-естетичної виразності громадського простору (на прикладі сучасної міської скульптури), що «принцип інтегрування в міському середовищі відкриває нові форми в мистецтві скульптури [66]. Сучасні скульптури підходять до проектування в манері синтезу архітектурита мистецтв новій формі візуальної культури., що відображає художній пошук і сучасні підходи. У таких випадках не варто відносити подібну скульптуру до принципу інтегрування, що при цьому вона бере на себе не стільки декоративну функцію, скільки утворювальну і часом стає головним елементом окремої архітектурної споруди або простору» [45, с. 69-73].

Принцип симбіозу міської скульптури та архітектурного середовища.
Відбувається рівнозначний взаємовплив архітектурного середовища і міської скульптури. Дотримання цього принципу дає можливість видозмінюватися міській скульптурі в часі або завдяки змінам контексту, разом зі ставленням глядача та архітектури до цього скульптурного об'єкта. За такого розташування скульптура, як об'єкт, формується вже на місці, залежно від того, якою вона буде для глядача, і

подальше її сприйняття та існування в часовому полі залежить від її впливу на середовище. Причому номінальний симбіоз може видозмінюватися в часі, разом зі ставленням глядача й архітектури до цього скульптурного об'єкта. Характерними прикладами є багато окремо розташованих скульптурних об'єктів сучасності в межах пішохідних вулиць, у безпосередній близькості до будівель [103, с. 183].

Сучасна скульптура паблік-арту є прикладом такої симбіотичної взаємодії. Взаємодія з глядачем, проникнення в життя пішохода, а значить і в життя міста, яке на той момент стало «втрачати» своїх громадян і намітилася дезурбанізація американських міст, що призводить до відтоку людей у передмістя. У цьому ключі, скульптура паблік-арту «повертала» значущість міста в очах її жителів [103, с. 183].

«Симбіоз із безпосереднім глядачем полягав у тому, що певна «музейність» даних об'єктів давала глядачам незаплановану художню освіту, настільки необхідну у капіталістичному суспільстві споживання. Іншими словами, симбіоз скульптури і глядача був пов'язаний з просвітою громадян, які її спостерігають» [103, с. 183]. Як приклад симбіотичної скульптури можна навести розглянуту раніше скульптуру контр-монумента Рейчел Вайтрид «Безіменна бібліотека», «присвячена пам'яті Голокосту, розташована на площі Юденплац, Відні 2000 р. Зовнішня поверхня зображує білі вивернуті навиворіт корінці «книжок», що лежать на литих бібліотечних полицях, які символізують величезну кількість жертв-євреїв («людей книги»))» [91].

Симбіотичність із середовищем виражається в тому, що форма цього монумента вписується в середовище, з одного боку, цілком гармонійно, являючи собою щось на кшталт будівлі, з іншого боку, вона протистоїть і змістом, і розміром, і матеріалом бароковій архітектурі Відня.

Принцип деструкції міського скульптури архітектурного середовища.
«Формується взаємне протиставлення компонентів «середовище-скульптура-глядач», руйнується традиційне сприйняття архітектурного середовища та скульптури, у зв'язку з використанням нестандартного розташування скульптури в просторі, її незвичайної форми, об'єму, кольору, змісту тощо. З цієї причини через

руйнування стереотипного відчуття знайомого місця глядач трансформує свій погляд і приходять до нових відчуттів місця, скульптури і, що принципово, себе в ньому. Приклади принципу деструкції складно знайти в античній або середньовічній міській скульптурі». Дуже ёмко цей принцип позначив сучасний скульптор Флорентін Хофман: «Моя мета – змінити те, як люди сприймають те чи інше місце» [83, с. 63-64]. Прикладом цього твердження є робота скульптура «Великий жовтий кролик» у місті Еребру, Швеція, 2011. Тринадцятиметрова скульптура кролика була тимчасово встановлена на міській площі, навпроти пам'ятника Енгельбректу Енгельбректссону. Проєкт був створений у рамках «OpenArt Biennale». Кролик повернутий своїм заднім боком до пам'ятника середньовічному революціонеру і, водночас, до входу в Романо-готичну церкву св. Миколая (2-а половина XIII століття). Своєю формою, розташуванням, яскраво-жовтим кольором та велетенськими розмірами ця велетенська забавка руйнувала як звичне уявлення про скульптуру, так і структуру міської площі, та ба більше була сатирично налаштована до пам'яток історії міста [84, с. 63-64].

Сьогодні принцип деструкції активно застосовується в роботах паблік-арту, стріт-арту, жанрової скульптури. Навіть будучи неорганічними або кричущими, подібні об'єкти ніби вбудовані в середовище: скульптура виконує роль чуйного провідника між глядачем і навколишнім простором. Сучасна інтерпретація цього принципу проявляється безпосередньо в зоні людських пересувань, коли взаємодія в системі «середовище-скульптура-глядач» передбачає, що ні середовище, ні ставлення глядача не є продуманою взаємодією, скоріше навпаки, результат непередбачуваний, різноманітний та інколи провокаційний. Цей принцип передбачає випадкового глядача, а сама ж форма скульптури майже завжди є протиставленою навколишньому простору. Проте варто зазначити, що пішохід не завжди готовий до сприйняття такої скульптури на рівні буденності [84, с. 63-64].

Номадичний принцип розташування міської скульптури. Номадизм – це явище, пов'язане з відсутністю постійного місця розташування міської скульптури, що зазвичай пояснюється її експонуванням, тиражуванням і кінетичними особливостями» [91].

Розглянута нами оригінальна тенденція, стала властива скульптурі міського простору лише в останні десятиліття. У зв'язку з цим, становлять певний інтерес теоретико-мистецтвознавчі праці Розалінд Краусс – на її думку, у XX столітті поняття скульптури як меморіальної репрезентації суттєво трансформується. Якщо «традиційна» скульптура передбачала наявність постійного «місця», то скульптура сучасна, змінює постійне «місце» на «місце» номадичне, інакше кажучи, «кочує» [74, с. 4-8]. «Така трансформація радикальним чином відрізняє мистецтво скульптури XX століття від скульптури попередніх століть загалом. І саме ця трансформація зміна місцезнаходження називається – номадизм. Саме «переміщення» скульптури відбувається двома шляхами: або фізична зміна місця розташування скульптури без зміни форми, або зміна самої форми скульптури щодо її місця розташування. Іншими словами, ми можемо сказати, що проявляється своєрідний мобільний принцип розташування скульптури» [84, с. 63-64].

Що стосується номадизму як форми, то до цього принципу відносяться кінетичні, інтерактивні скульптури, інсталяції та ті об'єкти, форма яких змінюється з плином часу. Іншими словами – це буквальна зміна форми в часі, її рух, а іноді й зникнення, якщо йдеться про скульптурні інсталяції.

Час як четвертий вимір – це, мабуть, основний інструмент номадизму. Протягом усього двадцятого століття багато художників і скульпторів так відважно намагалися матеріалізувати це поняття, зокрема Нікі де Сен-Фалль, створювала рухомі проекти, але, мабуть, тільки сьогодні, завдяки інструментам інтерактивності, медіа-технологій, інтернету, ця зміна знайшла свій найприродніший і максимальний вихід у скульптурних об'ємах, які занурюють нас у складне й невідчутне поняття мистецтва, яке рухається та змінюється в часі. Яскравою демонстрацією кінетизму, як явища номадизму, слугує робота Флорентіна Хоффмана «Гумова качка». Проект лежав на полиці майже чотири роки, поки в 2007-му році його не запропонували втілити в життя в рамках французької бієнале сучасного мистецтва Estuaire. У підсумку вийшло найбільше гумове качення у світі: висота скульптури склала 26 метрів, яка для демонстрації спускається на воду. Проект продовжує існувати досі, і Флорентіну приходять

замовлення з різних країн. Каченя вже побувало в Голландії, Німеччині, Франції, Японії та Бразилії. В одному зі своїх інтерв'ю Флорентін сказав, що гумове каченя просуває ідеї глобалізації, однак суть не в тому, щоб зробити качок більше, а зробити світ меншим [159].

Додамо, що номадизм, також є реакцією світу скульптури на популярні тенденції в медіа-мистецтві та у світі високих технологій. Це пов'язано з тим, що після складного етапу постмодернізму, коли мистецтво нескінченно шукало свою форму, такі напрямки, як телебачення, реклама, інтернет, пішли далеко вперед і обігнали мистецтво в популярності. Сьогодні тими ж інструментами, що використовують сучасні медіатехнології, користуються художники в мистецтві скульптури [170]. Увагу сучасного пішохода дедалі важче привернути типовою бронзовою статуєю, та й навіть нетиповою абстрактною формою, адже в руках у пішохода – телефон, а на шляху його руху вправно працює інтерактивна реклама, і практично всі життєві цикли людини пов'язані зі сферою медіа-послуг та іншими яскравими елементами масового споживання. Напевно, тому, нові технології, неминуче вриваючись у мистецтво і скульптуру, зокрема, формують нові принципи не тільки розташування, а й більш візуальні принципи формоутворення.

Виведені п'ять принципів розташування скульптури в архітектурному середовищі мали по суті передумови свого виникнення задовго до формування сучасного суспільства, але стають найактуальнішими саме в сучасних відкритих громадських просторах архітектурного середовища [68]. Ці принципи, ґрунтуючись на взаємовідносинах між міським середовищем, людиною і самою скульптурою, є відображенням взаємодії між суспільством, мистецтвом і людиною. Ця складна залежність має часто філософський характер, але завжди є об'єктивною оцінкою стану речей усередині фундаментальних засад міської скульптури: архітектурного контексту, суспільства-глядача і мистецтва скульптури. Подібні принципи розташування розкривають реляційність скульптури, сферою дії якої є людські взаємини з її соціальним контекстом [173]. Варто також зазначити, що принципи розташування міської скульптури не є категоричними: у сучасній скульптурній творчості, у міському середовищі можливе використання будь-якого

з п'яти принципів в одному об'єкті одночасно, що доводить розмаїття, свободу і новаторство самовираження сучасних авторів.

Урахування контексту, масштабності, екологічності та інклюзивності дозволяє створювати об'єкти, що не лише прикрашають міське середовище, а й формують його унікальну ідентичність. Ефективна інтеграція скульптури є запорукою створення комфортного та привабливого простору, який відповідає потребам мешканців і туристів.

Це означає, що скульптурні об'єкти повинні враховувати особливості місця, де вони розташовуються. У старовинних містах, багатих на історичну спадщину, скульптурні композиції мають підкреслювати архітектурні та культурні традиції. Наприклад, у Львові чи Києві встановлення скульптур із модерністськими або футуристичними формами має враховувати сусідство з будівлями бароко, готики чи класицизму.

Скульптури повинні відображати локальну культуру, національні символи чи тематику, що є важливою для місцевого населення. Наприклад, у сучасній Україні актуальними є пам'ятники, присвячені національним героям, які підкреслюють українську ідентичність.

Враховуючи специфіку соціального середовища потрібно зробити скульптуру більш «зрозумілою» для різних верств населення. Наприклад, у спальних районах міста доречно створювати об'єкти, які сприятимуть інтерактивності та залученню мешканців до мистецького життя.

Скульптури повинні бути частиною архітектурного простору, а не пригнічувати його своєю масивністю чи надмірною деталізацією. Наприклад, в умовах вузьких вулиць монументальні скульптури можуть створювати відчуття тиску [172].

Скульптура у міському середовищі може бути не лише естетичним, а й функціональним елементом. Скульптури можуть виконувати роль зонаторів, розділяючи простір на функціональні зони.

Інтеграція скульптурної пластики в архітектурний простір сучасного міста є важливим напрямом формування якісного урбаністичного середовища, здатного

забезпечувати естетичну виразність, культурно-історичну репрезентативність та соціальну комунікацію громадянського суспільства. Формування архітектурно-просторового середовища із залученням скульптурної пластики ґрунтується на низці принципів, методів та інструментів, що забезпечують гармонійну взаємодію мистецьких об'єктів із середовищем міста [180].

Таким чином, комплексне застосування зазначених принципів, методів та інструментів дозволяє забезпечити не лише художньо-просторову якість середовища, а й сприяє збереженню та актуалізації історико-культурної спадщини, формуванню унікального образу міста, розвитку його туристичного потенціалу та підвищенню комфортності життєвого простору для мешканців і гостей.

Таким чином, основними принципами інтеграції скульптурної пластики в архітектурний простір Івано-Франківська є:

- збереження історико-культурної автентичності середовища – скульптурна пластика повинна відображати культурну спадщину міста, його архітектурні традиції, локальні міфи та образи (наприклад, образ Станіслава, давнього центру торгівлі та ремесел).
- містоцентричність і ландшафтно-просторова адаптація – розміщення скульптур у знакових просторах історичного центру міста, на перехрестях вулиць, у парках, скверах, набережній річки Бистриці з урахуванням природного ландшафту.
- формування локальної ідентичності – увиразнення у скульптурних об'єктах мотивів народного мистецтва, гуцульської орнаментики, образів природи Карпат.
- партисипативність – активне залучення громади, місцевих художників, архітекторів до створення концепцій скульптурної пластики як елемента громадського простору.

До методів інтеграції скульптурної пластики в простір Івано-Франківська доцільно віднести:

- соціокультурний аналіз територій для визначення потенційних локацій розміщення скульптур;
- методи урбаністичного проектування з урахуванням історичної забудови;

- принципи художньої типологізації – від монументально-меморіальних композицій до декоративно-паркових та інтерактивних арт-об’єктів;
- методи просторової візуалізації для проектування та демонстрації громадськості майбутніх скульптурних рішень;
- застосування принципів сталого розвитку та екологічності у виборі матеріалів та технологій.

4.2. Практичні рекомендації та апробація результатів дослідження

Інтеграція скульптурної пластики в архітектурний простір сучасного міста потребує комплексного підходу, який враховує специфіку урбаністичного середовища, історико-культурний контекст та соціальні особливості громадського простору. Ефективне застосування скульптури у структурі міського середовища передбачає дотримання ряду практичних принципів і рекомендацій.

Можна виокремити чотири групи принципів організації міської скульптури (розміщення, формоутворення, функціональної та технічної організації) які лягають в основу принципової моделі організації, утворюючи взаємопов'язану систему. Дана організаційна модель складається з 16 параметрів (принципів) (Додаток В-1), які можливо використовувати в теорії та практиці дизайну міського середовища. Для цього нами пропонується використовувати два алгоритми, теоретичний і практичний.

Таблиця 1.

Модель з 16 параметрів (принципів) дизайну міського середовища

№	Принцип	Пояснення	Приклад застосування
1	Ідентичність простору	Формування унікального образу, прив'язаного до історії/культури місця	Площа Ринок у Львові – автентична історична архітектура, збереження стилістики середньовіччя

2	Контекстуальність	Узгодженість із довкіллям, архітектурою, топографією	Сквер Небесної Сотні у Києві – адаптація до вузького простору, графіті на основі реальних подій
3	Цілісність композиції	Узгоджені пропорції, форми, ритми в структурі простору	Меморіал Героям Небесної Сотні в Івано-Франківську – гармонія між монументом і пішохідною площею
4	Просторова ієрархія	Виділення доміант, маршрутів, логіка пересування	Майдан Незалежності – чітка вісь, фонтан як центральна точка, довкола – другорядні зони
5	Зчитуваність	Простота орієнтації, логічність маршрутів	Пішохідна вулиця Сагайдачного в Києві – зрозуміла структура вулиці з інтуїтивними входами
6	Відкритість та доступність	Фізична і візуальна доступність для всіх	Парк Наталка в Києві – широкі доріжки, доступні пандуси, відкриті зони біля води
7	Варіативність функцій	Мультифункціональність середовища	Урбан-парк «Розважайся!» у Харкові – спорт, відпочинок, фестивалі
8	Соціальна інклюзивність	Простір для людей різного віку, статі, фізичних можливостей	Інклюзивний майданчик у Львові (парк Франка) – доступна ігрова зона
9	Людиноцентричність	Комфорт і безпека пішоходів, наявність затінку, лавок, озеленення	Алея Героїв у Дніпрі – широкі тротуари, багато лавок, дерева вздовж маршруту
10	Екологічна чутливість	Збереження зелених зон, інтеграція екосистем	Реконструкція набережної в Івано-Франківську – зелені насадження, природні матеріали

11	Інтерактивність	Елементи взаємодії – тактильні об’єкти, арт, реакція на присутність	Мультимедійна інсталяція «ARTEFACT» у Прип’яті – реагує на рух, звук
12	Тимчасовість / трансформація	Простори, які можуть змінюватись за потреби	Сезонні павільйони на Конtrakтовій площі в Києві – ярмарки, сцени, пересувні кафе
13	Естетична цінність	Візуальна привабливість, стиль, художні елементи	Арт-об’єкти на ВДНГ – поєднання природи і сучасного дизайну
14	Безпечність і комфорт	Освітлення, видимість, зручність для перебування в будь-який час	Освітлення парку Шевченка в Харкові – м’яке, рівномірне, без темних зон
15	Стійкість до зношування	Матеріали, які витримують навантаження, вандалостійкість	Урбан-меблі з бетону й сталі в скверах Києва – довговічні, легкі в обслуговуванні
16	Участь громади	Дизайн за участі мешканців, спільне планування	Простір «Urban Space 100» у Франківську – реалізований за громадською ініціативою

Теоретичний алгоритм використання принципової моделі організації полягає в тому, що будь-який об’єкт скульптури дизайну архітектурного середовища можна проаналізувати з погляду присутності або відсутності актуальних принципів, представлених у цій моделі, тим самим виявивши ключові особливості організації. Цей спосіб значно спрощує роботу при осмисленні значень, форми, функції об’єктів дизайну. Можливість роботи теоретичного алгоритму можна розглянути на прикладі об’єкта скульптури «Пам’ятник Андрею Шептицькому» встановлений на однойменній площі в центрі Івано-Франківська є прикладом монументальної скульптури, яка поєднує естетичну виразність із глибоким духовним та національно-культурним змістом. Він виконує не лише меморіальну, а й освітню, ідентифікаційну функцію, зміцнюючи зв’язок міського

простору з історичною пам'яттю. Із 16 можливих параметрів (принципів) у роботі максимально відобразилися цілих 8.

Пам'ятник Андрею Шептицькому в Івано-Франківську (Додаток Б-2) є не лише меморіальним об'єктом, а й важливим елементом урбаністичного та просторового ландшафту міста. Його розташування в самому центрі – перед Архікатедральним собором Воскресіння Христового – обумовлює сильний сакральний-громадський характер місця. Скульптура вписана в історичну тканину міста, зберігаючи гармонію зі старою архітектурною забудовою XVIII–XIX століть. Водночас вона формує чітку просторову вісь, орієнтовану на фасад собору, що підкреслює духовну та символічну вагу постаті митрополита. Орієнтація фігури – обличчям до міста створює ефект відкритості та діалогу з громадою, перетворюючи площу на простір зустрічі, пам'яті та взаємодії.

З урбаністичної точки зору, пам'ятник відіграє кілька важливих функцій: він є просторовим акцентом, який структурує площу, виконує навігаційну роль, а також формує місце для зупинки, осмислення та спілкування. Простір навколо скульптури є відкритим, кам'яним, стриманим у озелененні, що дозволяє акцентувати увагу на постаті Шептицького без візуального перевантаження. Це середовище легко читається, доступне пішоходам, включаючи маломобільних громадян, і має чітко окреслені функціональні зони – як транзитні, так і зони перебування.

Саме через це він інтегрується не лише в фізичний простір, а й у культурний та ментальний ландшафт міста. Його присутність створює нову якість міського середовища – таку, що активує історичну пам'ять, підсилює локальну ідентичність і вносить елемент гідності та духовності в повсякденне життя Іванофранківців та гостей міста.

Практичний алгоритм використання принципової організаційної моделі полягає в можливому виборі заданих параметрів (принципів) уже на етапі розроблення ідеї об'єкта скульптури та надалі на етапі досконального проектування. Хочеться зазначити, що цей принцип утилітарний, прагматичний, він до певної міри виключає художній підхід, зменшує творчу складову процесу створення об'єкта скульптури, але цей жорсткий алгоритм призначений для

використання саме дизайнерами, метою яких і є створення об'єкта проєктно-художньої діяльності.

Як приклад використання практичного алгоритму, наводиться приклад проєкту: «Пам'ятник Святому Івану Павлу II Великому» (Додаток Б-3) на перехресті вулиць Пстрака Івана Павла II в м. Івано-Франківську» (2015 р.) автори: скульптор Данило Книшук та архітектор Володимир Мартинюк.

Перш за все процес проєктування починається з усвідомлення ідентичності простору. Це дозволяє формувати простір із потужним культурним і релігійним змістом, який резонує з локальними цінностями.

Проєктна група інтегрувала об'єкт у довкілля без візуального конфлікту, зважаючи на масштаб, пропорції й матеріали, що підтримують загальну атмосферу сакральності та спокою. Пам'ятник разом із благоустроєм – лавками, бруківкою, озелененням – формує єдиний візуально-функціональний ансамбль. Синергія між архітектурною формою скульптури та просторовою оболонкою забезпечує сприйняття об'єкта як органічної частини міського середовища.

Згідно з принципом просторової ієрархії, пам'ятник виконує роль центрального акценту, до якого веде композиційна вісь від вулиці Івана Павла II. Прилегла територія структурується навколо монумента у вигляді напіввідкритого скверу – простору з контрастом між відкритими площинами й затишними зонами перебування.

Маршрути підходу до скульптури логічно організовані, орієнтація фігури – звернена до напрямку головного потоку пішоходів, що формує зрозумілий наративний рух.

Відкритий простір перед скульптурою дозволяє вільно зупинятись, сидіти, молитися або спостерігати.

Проєкт не є ексклюзивно сакральним – він відкритий для будь-якої людини. Проєкт враховує екологічну чутливість: при створенні скверу збережено частину існуючих зелених насаджень, впроваджено нові дерева й чагарники, а також використано природні матеріали (дерево, камінь) у елементах благоустрою. Скульптура викликає зворотний зв'язок емоційного і духовного характеру,

заохочує до діалогу, молитви, внутрішньої рефлексії.

Дизайн скверу стриманий і водночас вишуканий. Через м'яке освітлення, хорошу оглядовість, відсутність «глухих кутів» – простір безпечний як вдень, так і ввечері. Територія легко адаптується до різних масштабів активності.

Завершальним етапом стала участь громади: ініціатива створення пам'ятника походила від місцевої релігійної спільноти, мешканців та парафіян. Процес супроводжувався відкритим обговоренням, що зробило проєкт глибоко закоріненим у спільну пам'ять і потреби громади.

Таким чином, проєкт пам'ятника Святому Івану Павлу II є взірцем поетапного застосування принципів дизайну міського середовища, в результаті чого створено не просто скульптуру, а повноцінний урбаністичний простір, що поєднує духовність, функціональність, комфорт та відкритість.

Другим прикладом використання практичного алгоритму є проєкти студентів спеціальності «Дизайн», яким було поставлено завдання спроектувати об'єкт скульптури в архітектурному середовищі. Студенти заздалегідь ознайомилися з шістнадцятьма параметрами і вибрали ті, які їм були необхідні у вирішенні проєктної задачі. З обраних 16 принципів обрали для себе шість параметрів з принципової моделі організації. Щодо принципів місця розташування студентом було позначено використання принципу інтегрування, щоб природно «вбудувати» скульптуру в середовище, зробити стрічку такою, що то з'являється, то зникає за елементами архітектурного середовища; з погляду формотворення вибрано концептуально-абстрактний принцип, в технологічній групі було позначено використання стандартних методів, але в сучасному виконанні, а саме комп'ютерне моделювання об'єкту та середовища. З погляду функціональної організації студенти поставили завдання, щоб об'єкт скульптури був певним орієнтиром для пішохода в просторі, тобто був обраний принцип утилітарного використання. Таким чином, об'єкт скульптури в середовищі, що відбувся в проєкті, виявився цілком цілісним з образно-художнього погляду, хоча і не є складно організованим, оскільки використовується по одному принципу з кожної групи принципів.

У результаті окреслилося 8 параметрів (принципів), які було успішно застосовано: цілісність композиції, просторова ієрархія, зчитуваність, відкритість та доступність, інтерактивність, естетична цінність, безпечність і комфорт, стійкість до зношування. Результатом стала складна скульптура-гібрид, яка увібрала в себе безліч принципів, і стала справді проєктом дизайнерського сучасного рішення.

Сформульована в дослідженні принципова модель організації міської скульптури являє собою багатогранну складну систему правил організації. Модель графічно відображена в додатку Б-4. Вона не відображає повністю всіх особливостей сучасного проєктування подібних об'єктів міського середовища і відкритих громадських просторів, але дає опис тих принципів, що можуть бути використані в сучасній практиці при створенні подібних об'єктів. Описує як вони можуть впливати на скульптуру, середовище і глядача. Дану модель можна використовувати в навчальному процесі в спеціальних лекційних та практичних курсах з історії архітектури та містобудування, архітектурного проєктування, теоретичні та методичні основи архітектурного проєктування, в навчальних посібниках з курсового та дипломного проєктування в підготовці фахівців, бакалаврів і магістрів спеціальності «Архітектура та містобудування», «Дизайн» і «Дизайн архітектурного середовища» та ін.

Розроблена принципова модель організації міської скульптури та її застосування в теорії та практиці сучасного міського дизайну є наслідком того, що сьогодні міська скульптура є невід'ємною частиною таких проєктно-мистецьких діяльностей, як мистецтво скульптури, дизайн, архітектура, медіа-мистецтво, і запозичує в цих видів прийомі місця розташування, проєктування, концепції та ідеї. Формується складна-організована сучасна скульптура, в якій присутня безліч принципів організації. Така багатогранність міської скульптури пов'язана з необхідністю залишатися актуальною, а запозичення прийомів веде до стирання меж визначення самої міської скульптури, до втрати її ідентичності, що є яскравим прикладом об'єднання жанрів, яке яскраво проявилось в об'єкті нашого дослідження. У зв'язку з цим саме архітектура та дизайн як проєктно-художня діяльність, що розвивається завжди паралельно розвитку міст,

суспільства, технологій сьогодні є основним полем дії для скульптурної творчості. Створення скульптури сьогодні піддається серйозному аналізу проектування, обліку кошторисів, приділяється велика увага функціональним завданням. У зв'язку з чим проектний алгоритм використання організаційної моделі більш ніж доречний. Поле діяльності архітектора і художника-скульптора перетинаються. Універсальні способи проектування об'єктів дизайну допомагають розв'язати завдання, які стоять і перед створенням міської скульптури. Принципова модель організації – це своєрідний посібник із практичного уречевлення тих сучасних тенденцій у міській скульптурі, що можуть збагатити проектно-художню діяльність дизайнера, зробити міські простори функціональними, упорядкованими, затишними. Принципи місця розташування, такі як домінування, інтегрування, симбіоз, деструкція, номадизм, розкривають унікальні можливості розташування міської скульптури та взаємозв'язок її з архітектурним простором. Принципи формоутворення, такі як «реді-мейд» форми, абстрактно-концептуальний принцип, використання готової форми, принцип нематеріальності, визначає актуальні тенденції у формоутворенні [89]. Принципи функціональної організації типу реляційності, нової концептуалізації місця, утилітарного використання та міське акупунктування, дає змогу міській скульптурі нарівні з прийомами містобудування та архітектури долучатися до формування простору, створювати зрозумілі та впорядковані території. А виявлені технології, такі як адаптація традиційних технологій, впровадження медіатехнологій, використання тимчасових матеріалів, радше допомагають знайти потрібні рішення безпосередньо на етапі набуття скульптурою форми.

Таким чином, сучасна міська скульптура дедалі більше функціонує як міждисциплінарний інструмент, що поєднує художні практики, просторове мислення, соціальну взаємодію та технологічні інновації. Вона стає не лише естетичною домінантою, а й активним учасником міського життя, формуючи нові сценарії взаємодії між людиною, мистецтвом і простором.

Висновки до розділу 4

Проведене дослідження дало змогу досягти поставленої мети – обґрунтувати принципи, методи та інструментарій формування архітектурно-містобудівного середовища з урахуванням вимог скульптурної пластики у структурі сучасного міста, зокрема в контексті просторового розвитку м. Івано-Франківська.

У результаті наукового дослідження здійснено систематизацію теоретичних і практичних підходів до інтеграції скульптурної пластики в міський простір. Встановлено, що скульптура як просторово-пластичний елемент виступає не лише естетичною домінантою чи засобом художнього образотворення, а й важливим чинником формування соціокультурної та середовищної ідентичності урбаністичного простору.

Запропоновано модель формування міського середовища з урахуванням скульптурної пластики, що базується на таких основних групах принципів організації сучасної міської скульптури в дизайні міста:

Принципи розміщення міської скульптури в архітектурному середовищі:

– *принцип домінування* міської скульптури в архітектурному середовищі, що відповідає за розташування міської скульптури, коли вона стає центральним (домінуючим) об'єктом у середовищі;

– *принцип інтегрування* міської скульптури в архітектурне середовище, за якого вона органічно «занурюється» в простір, розчиняючись у ньому, насичуючи міське середовище естетичною складовою, підтримуючи тектонічний лад архітектури та прилеглого простору;

– *принцип симбіозу* міської скульптури та архітектурного середовища, за якого відбувається рівнозначний взаємовплив скульптури та архітектурного середовища, що дає можливість видозмінюватися самій скульптурі в часі та контексті, разом зі ставленням глядача та архітектурою;

– *принцип деструкції* міською скульптурою архітектурного середовища, що формує взаємне протиставлення компонентів «середовище-скульптура-глядач», руйнує традиційне сприйняття архітектурного середовища і скульптури,

у зв'язку з використанням нестандартного розташування скульптури в просторі, її незвичайної форми, об'єму, кольору, змісту тощо;

– *номадичний принцип розташування міської скульптури в архітектурному середовищі*, за якого відсутнє постійне місце її експонування, а кочівництво міської скульптури, переміщення в просторі міст (країн) відбувається або через фізичну зміну місця розташування скульптури без зміни її форми, або зміною самої форми скульптури щодо її місця розташування.

Принципи формотворення сучасної міської скульптури:

– *принцип адаптації традиційної форми* – використання класичних, традиційних форм скульптури в новій інтерпретації, адаптованій під сучасне суспільство, міське середовище і тенденції мистецтва, використовуючи нові технології, актуальні ідеї, соціальні контексти;

– *принцип абстрактно-концептуального формоутворення* з використанням абстрактних форм глибоко-концептуального змісту поза прямими асоціаціями з навколишньою дійсністю;

– *принцип «реді-мейд» форми* – використання в скульптурному формоутворенні впізнаваних об'єктів повсякденності в новому вигляді та сенсі, і подальшими змінами їхнього сприйняття в архітектурному середовищі;

– *принцип нематеріальної матеріальності* – це використання у формоутворенні таких невідчутних матерій, як світло, звук і відео, завдяки чому у формоутворенні скульптура зближується з об'єктами дизайну.

Принципи функціональної організації міської скульптури:

– *принцип реляційності* ґрунтується на використанні міської скульптури як об'єкта мистецтва, теоретичним підґрунтям якого слугує не стільки утвердження автономного приватного символічного простору всередині мистецтва, скільки сфера людських взаємин з її соціальним контекстом;

– *принцип нової актуалізації місця* – виявлення за допомогою міської скульптури особливостей архітектурного середовища, надання місцю розташування нового соціального і художнього значення;

– *принцип утилітарного використання* – наділення міської скульптури

утилітарними якостями, не пов'язаними з естетичними властивостями мистецтва скульптури: скульптура в межах цього принципу виступає як об'єкт дизайну міського середовища, промислового дизайну або як мала архітектурна форма;

– *принцип міського акупунктування* – точкове «впровадження» в міське середовище об'єктів скульптури для перетворення більшого міського контексту.

Принципи технологічної організації сучасної міської скульптури:

– *принцип адаптації традиційних технологій* виготовлення скульптури (ліплення, пластика відливання) до сучасних технологічних методам, інструментам і практикам принцип продиктований змінами в галузі технологій, що відбуваються повсюдно: нові способи ліплення (вивільнення скульптурної форми з об'єму), пластики, виливка на основі 3d-моделювання, нового розуміння формоутворення скульптури;

– *принцип використання медіатехнологій* під час вирішення образно-художньої та функціонально-технічної складових міської скульптури, що передбачає глибоке занурення художника в сферу програмування;

– *принцип використання недовговічних матеріалів*, а саме вторинних матеріалів виробництва, перероблення, тимчасових матеріалів (вода, лід, пісок тощо) натомість традиційних матеріалів бронзи, мармуру, граніту, бетону, що підкреслює ідеологію охорони довкілля, економію ресурсів планети та гуманність проєктно-мистецької діяльності художників і дизайнерів.

Виявлена принципова модель організації міської скульптури на основі чотирьох груп принципів може застосовуватися за теоретичним і практичним алгоритмом у дизайні архітектурного середовища. Модель визначила те, що об'єкт скульптури з погляду дизайнерського проєктування здебільшого є складноорганізованим процесом, взаємозв'язок принципів може задаватися заздалегідь, як певні параметри, у практичному алгоритмі або виявлятися згодом, під час аналізу об'єктів скульптури в теорії історії та дизайні міського середовища.

Методичний апарат дослідження включає поєднання історико-

містобудівного аналізу, просторового моделювання, принципів контекстуальної інтеграції, а також елементів соціокультурного проектування.

Практичний інструментарій передбачає:

- розроблення рекомендацій щодо зонування міського середовища для розміщення скульптурних об'єктів;
- критерії відбору тематики, стилістики та матеріальності скульптур відповідно до функціонального призначення та образної структури конкретного урбаністичного середовища;
- застосування партисипативних методів залучення громади до процесу формування публічного простору.

Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їх впровадження у процесах проектування та реконструкції громадських просторів м. Івано-Франківська, зокрема при розробці концепцій благоустрою пішохідних зон, парків, площ, вулиць, набережних та рекреаційних територій.

Перспективними напрямками подальшого розвитку проблематики є:

- розробка типології інтерактивної скульптурної пластики з урахуванням особливостей середовищного дизайну;
- дослідження можливостей цифрової інтеграції скульптурних об'єктів у міський простір (доповнена реальність, інтерактивні медіа-технології);
- розроблення детальних програм збереження та актуалізації історичних скульптурних об'єктів у міському просторі;
- формування комплексної стратегії розвитку міської скульптурної політики на рівні муніципального управління.

Таким чином, результати дослідження становлять теоретико-прикладну основу для подальшого удосконалення процесів проектування архітектурно-містобудівного середовища із врахуванням вимог скульптурної пластики та актуальних тенденцій розвитку сучасного міста.

Інструментарій формування сучасного скульптурного середовища в Івано-Франківську передбачає:

- розробку муніципальної програми з популяризації скульптурного

мистецтва у міському просторі;

- створення відкритої бази даних історичних та нових скульптурних об'єктів міста;

- використання цифрових технологій (3D-моделювання, віртуальної реальності) для візуалізації нових проектів;

- організацію фестивалів скульптури та конкурсів публічного мистецтва;

- залучення локальних і міжнародних скульпторів до формування нової мистецької карти міста;

- створення арт-кластерів та тематичних скульптурних маршрутів у туристичній структурі Івано-Франківська.

ВИСНОВКИ

Інтеграція скульптури в міську архітектуру відіграє вирішальну роль у формуванні ідентичності міського простору, посилює візуальну злагоженість і виховує в мешканців почуття приналежності. Архітектура служить візуальним репрезентантом ідентичності регіону, а скульптури є визначальними маркерами, що посилюють цю ідентичність.

Гуманізуючи великі структури, забезпечуючи орієнтацію, інтегруючи естетичну цінність, скульптура підсилює міську ідентичність, протидіє візуальній монотонності урбаністичного середовища, сприяє розвитку ідентитету й налагодженню емоційних зв'язків з містом. Аналіз формування міського простору з використанням інтегрованого методу об'ємно-просторового планування територій з метою виконання поставлених у роботі завдань дає підстави окреслити такі висновки й рекомендації:

1. Визначено основні принципи й методи використання скульптури для формування міського простору, зокрема інтеграцію скульптури в архітектурний дизайн і її ключову роль у формуванні естетично привабливого міського середовища, залученні громади й інтеграції з архітектурними проєктами.

Скульптура в міському середовищі є визначальною в процесі створення естетичної, культурної та соціальної атмосфери, оскільки впливає на сприйняття простору та взаємодію з ним. Основними принципами використання скульптури є гармонія із загальним контекстом міста, урахування масштабу та пропорцій, а також інтеграція зі структурою простору, де вона розташована. Скульптурні елементи є маркерами або невід'ємними частинами публічного простору: вони допомагають організувати пішохідні потоки, створюючи своєрідні орієнтири або позначаючи місця для зустрічей чи зібрань.

Скульптури слугують символами, які відображають культурні, історичні або політичні аспекти міста, сприяють його ідентифікації та підсилюють почуття територіального ідентитету мешканців. Крім того, сучасні тенденції скульптури залучають глядачів до активної взаємодії з артоб'єктами, що робить мистецтво

більш доступним і динамічним. Використання сучасних матеріалів та органічних форм є важливим аспектом у створенні гармонійного середовища, яке в умовах урбанізації сприяє відновленню зв'язку людини з природою.

Принципи й методи використання скульптури в міських умовах відображають кілька ключових аспектів. Естетична інтеграція за участю міських скульптур передбачає сприяння візуальному інтересу до громадського простору, протидію монотонності та сенсорному перевантаженню в сучасному урбаністичному середовищі. Скульптурна пластика як складова публічного візуального мистецтва динамізує «образність», «виразність» міського середовища, допомагає оживити місто, робить його більш упізнаваним і привабливим для мешканців і туристів.

2. У результаті аналізу впливу скульптурних композицій на ідентичність міського простору на прикладі міст різних регіонів (Києва, Одеси, Львова, Харкова, Дніпра) з'ясовано, що скульптурні композиції міст України відіграють важливу роль у формуванні ідентичності й унікальної його атмосфери. Найяскравішим прикладом є Київ, де скульптури, зокрема монумент «Батьківщина-Мати», виконують не тільки декоративну, але й символічну функцію, увіковічуючи історичні події та підкреслюючи значущість міста як феномена суспільної свідомості для національної пам'яті. Скульптури Одеси часто презентують її мультикультурну спадщину й відображають гумористичний характер міста. Скульптури Львова переважно пов'язані з його релігійною і європейською культурною спадщиною і створюють атмосферу старовинного міста, яке протягом століть зберегло власну автентичність.

Скульптури часто інтегруються в публічний простір через встановлення пам'ятників або використання сучасних артінсталяцій, що сприяє його осучасненню й модернізації. Наприклад, проекти сучасних скульптур у Харкові та Дніпрі, з-поміж яких інсталяція «Місячний диск» і пам'ятник Слави, допомагають перетворити міста на сучасні інноваційні культурні центри. Ці композиції не тільки прикрашають міське середовище, а й виконують роль соціальних маркерів,

формують культурну ідентичність, яка об'єднує мешканців навколо спільних історичних або мистецьких наративів.

3. У результаті аналізу взаємодії громадськості зі скульптурними об'єктами міського середовища з'ясовано, що вона відіграє ключову роль у формуванні ставлення до скульптурних об'єктів міського середовища України: скульптурні об'єкти не тільки прикрашають, декорують простір, а є важливими соціокультурними маркерами, що відображають суспільні настрої, символізують історичну пам'ять і колективну ідентичність. У сучасних українських містах скульптура все частіше стає об'єктом інтерактивної взаємодії громади. Яскравими прикладами є публічні артоб'єкти, де скульптури створюють дружній простір для відпочинку і формують місце зустрічей містян. Такі проєкти підтримують як місцева влада, так і громадські організації, адже вони відображають зацікавленість громадян у трансформації й удосконаленні власних міст шляхом залучення творів мистецтва.

Роль громадськості виявляється у зміні ставлення до скульптур з виразним політичним чи історичним контекстом. Після здобуття незалежності, особливо під час процесу декомунізації, українське суспільство активно переглядає значущість радянських пам'ятників у культурно-історичному просторі України, що свідчить про реальний вплив громадськості на формування нового візуального ландшафту міста.

Інтерактивні скульптури, наприклад, сучасні артінсталяції у Львові й Одесі, стимулюють мешканців до культурного діалогу й залучення до мистецтва шляхом відвідування відкритих виставок та участі в художніх проєктах. У такому контексті скульптура стає не тільки прикрасою, але й інструментом соціальної взаємодії, що сприяє активній участі громадян у формуванні міського простору.

4. Дослідження й аналіз історичних аспектів інтеграції скульптури в архітектуру міста підтверджують ключову роль історичних пам'ятників у формуванні ідентичності міста, оскільки вони служать матеріальними символами минулого та впливають на сприйняття міського простору й колективну пам'ять мешканців. Історичні пам'ятники зберігають і транслиують культурні й суспільно-

політичні особливості, формують унікальний характер кожного міста, підкреслюють його роль у національних історичних процесах, зміцнюють почуття національної гордості, творять унікальне культурне тло міста, роблять його привабливим для мешканців і відвідувачів. Крім того, монументи були й залишаються центрами зустрічей, громадських зібрань, символами єдності й згуртованості: біля них містяни спільно відзначають важливі події й пам'ятні дати або висловлюють громадянську позицію. Таким чином, історичні монументи, акумулюючи минуле, формують активний діалог поколінь і допомагають містам зберігати унікальність і неповторний дух.

Зазначене свідчить про важливість ґрунтового дослідження історичної взаємодії скульптури й архітектури, чинників, що призвели до їхнього відокремлення, а також необхідність інтеграції і взаємодії цих форм мистецтва.

5. Запропоновані методичні рекомендації з орієнтацією на практичне використання презентують способи ефективної інтеграції скульптури в архітектурний ландшафт, що значно посилить культурну ідентичність і привабливість міста, Івано-Франківська зокрема.

– Перший крок до інтеграції скульптури – це вивчення історичних і культурних аспектів міста. Івано-Франківськ як важливий населений пункт Галичини має багату історію, тісно пов'язану з гуцульською культурою й мистецтвом. Скульптури, що відображають місцеві легенди, презентують традиційні ремесла й культурні символи, як-от: гуцульські музиканти або майстри – можуть стати іконами міста й підкреслити його унікальність.

– Для збереження балансу між історичною пам'яттю, традицією та модернізацією й оновленням доцільно використовувати як класичні, так і сучасні стилі скульптур, вдало поєднуючи їх. Традиційні фігури символізують історію міста, тоді як сучасні артінсталяції залучатимуть молоде покоління й туристів. Наприклад, установлення скульптур, виготовлених з місцевих матеріалів: каменю, дерева – з використанням сучасних технологій, може стати вдалим поєднанням минулого і сьогодення.

– Створення тематичного публічного простору передбачає організацію тематичних скверів або публічного простору, де скульптури слугуватимуть не тільки прикрасами, а й важливими культурними акцентами. Наприклад, закладання парку, присвяченого видатним діячам Івано-Франківська, або створення скульптурних композицій, що відображають основні історичні етапи розвитку міста, організує місця для відпочинку й освітніх ініціатив.

– Залучення громадськості й місцевих митців шляхом конкурсів на кращу тематичну скульптуру, проведення відкритих обговорень проєктів, інтерактивізації процесу вибору свідчить про врахування думки мешканців у процесі встановлення скульптур. Співпраця з регіональними художниками гарантує автентичність скульптур, які відображатимуть унікальні аспекти місцевої культури.

– Співпраця архітекторів зі скульпторами забезпечить ефективність вибору, уже з початку проєкту підкреслить важливість командної роботи для забезпечення згуртованого дизайну, який включає як скульптуру, так і архітектуру. Проблеми, з якими стикаються скульптори й архітектори, намагаючись інтегрувати свою роботу, передбачають маркування розміру, матеріалів і психологічного впливу скульптури в архітектурних просторах. Вартість хорошої скульптури порівняно з загальним бюджетом будівництва відносно незначна, що свідчить про те, що інвестиції в мистецтво є ефективними й рекомендованими як для архітекторів, так і для клієнтів.

– Створення інтерактивних скульптур або артінсталяцій дозволить містянам і туристам активно взаємодіяти з мистецтвом, а інтеграція елементів природи чи використання екологічних матеріалів сприятимуть сталому розвитку міського простору, підкреслюючи природний ландшафт і екологічну свідомість міської громади.

– Скульптури можуть стати ключовими елементами процесу створення туристичних маршрутів. Організовані пішохідні екскурсії, що передбачають відвідування важливих архітектурних і скульптурних об'єктів, допоможуть відвідувачам краще зрозуміти культурну спадщину міста. Це також сприятиме розвитку локального туризму та зміцнить зв'язок мистецтва й архітектури.

Представлені методичні рекомендації закладають основи для «творчого середовища» з елементами регенерації як передумови активного безперервного розвитку урбаністичного простору. У цьому процесі скульптурна пластика в міському просторі є рушійною силою, яка розвиває креативність місцевих мешканців, стимулює їхнє критичне мислення, відкритість і готовність до змін, здатність до проєктування, а також спонукає містян сприймати різноманітність як можливість розвитку, оновлення й модернізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александр Колдер і його мобілі. TRUST.UA. 2011. URL: <http://hate.trust.ua/culture/2011/07/22/21/> (дата звернення: 17.06.2022).
2. Арсенич П. Меморіальний сквер в Івано-Франківську. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. 120 с.
3. Алексеева А. Польові дослідження публічного простору. Art Ukraine, 2010. №4 (17). С. 158-161.
4. Алфьорова З. Візуальне мистецтво кінця XX – початку XXI століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. мистецтвознавства: спец. 26.00.01. Харків, 2008. 44 с.
5. Аношкина Е. Л., Страумит И. С., Аношкин П.А. Стратегическое планирование городского развития: методологические и прикладные аспекты. *Экономические стратегии*. 2011. № 7-8. С. 146-151.
6. Антонов В. Градостроительное развитие крупнейших городов. Київ : Київ, 2005. 644 с.
7. Архітектура Львова: Час і стилі. XIII–XXI ст. Львів : Центр Європи, 2008. 720 с.
8. Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування / В. О. Тімохін; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : [б.в.], 2008. 628 с.
9. Асеев Ю. С. Архітектура Київської Русі. Київ : Будівельник, 1969. 190 с.
10. Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдіна. Київ : Ніка-Центр, 2018. 440 с.
11. Антонович Д. Українська культура : лекції / упор. С. В. Ульяновська; вст. ст. І. М. Дзюби; перед. сл. М. Антоновича; . Київ: Либідь, 1993. 592 с. : іл.
12. Арнхейм Р. Мистецтво та візуальне сприйняття. / перек. з англ. Самохіна В. Л. / заг. ред.: Шестакова Ст. П. М., Прогрес, 1974, 392 с.
13. Арт-резиденції в Івано-Франківську – подія європейського масштабу. Щоденна Інтернет-газета Версії.if.ua. 2014. URL: <http://versii.if.ua/novunu/art->

rezidentsiyi-v-ivano-frankivskupodiya-yevropeyskogo-masshtabu/ (дата звернення: 23.04.2023).

14. Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування / В. О. Тімохін; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : [б.в.], 2008. 628 с.
15. Бачинська Л.Г. Ідеологічна трансформація образу архітектурного об'єкта як відображення динаміки суспільно-політичних умов. *International Scientific and Practical Conference World science*, 2017. №1. Р. 43-52.
16. Беломєсяцев А. Б. Філософські основи архітектури. Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: ІПСМ АМУ, 2005. 488 с.
17. Беломєсяцев А. Б. Теоретико-методологічні передумови та реалії архітектурної практики Києва кінця XIX – початку XX століття: дис. ... канд. архітектури: 18.00.01. Харків, 2003. 176 с.
18. Бистряков І. К. Метасистемні особливості формування гео економічного простору розвитку. Гео економічний сценарій розвитку України : моногр. / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 20-47.
19. Білі статуї. URL: <https://report.if.ua/istoriya/bili-statuyi/> (дата звернення: 19.01.2024)
20. Біловодська О. А., Гайдабрус Н. В. Стратегічний підхід до формування бренда міста (на прикладі м. Сум). *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 2. С. 22-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2012_2_4 (дата звернення: 21.03.2022).
21. Блінова М. Ю. Методологічні основи формування соціокультурної ідентичності в архітектурному середовищі сучасного міста : дис. докт. арх. наук : 18.00.01. Харків, 2016. 373 с.
22. Блінова М. Ю., Ільченко С.А. Локус та ідентичність як базові категорії при формуванні стратегій розвитку архітектурного середовища. Інноваційні технології в архітектурі і дизайні. Колективна монографія. Харків: ХНУБА, 2017. С. 43-50.

23. Безобразов П. В. Очерки византийской культуры. Пг.: Огни, 1919. 179 с.
24. Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво. Коротка історія розвитку та методи створення художніх садів: Навч. посіб. для Вузів зі спец, садово-паркове господарство / Академія наук вищої школи України; Лісівнича академія наук України ; Уманська держ. аграрна академія. Київ.: Науковий світ, 2001. 299 с.
25. Бондарев І. Місто кованих скульптур. Репортер. 2012. URL: <https://report.if.ua/uncategorized/Misto-kovanyh-skulptur/> (дата звернення: 16.10.2023).
26. Булавіна Н. Соціальні аспекти сучасних мистецьких практик. *Сучасне мистецтво*. 2010. № 7. С. 253-260.
27. Бородай В., Пилипчук В. Монументальна скульптура міста Києва: функціональність, різновид... *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 80, том 1, 2024.
28. Височин І. А. Вплив міграційних процесів на формування структури містобудівного об'єкту. *Науковий вісник будівництва*. 2017. Т. 90, № 4. С. 14-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2017_90_4_5. (дата звернення: 23.04.2023).
29. Вишеславський Г Термінологія сучасного мистецтва: означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України / Гліб Вишеславський, Олег Сидор-Гібелінда. Париж; Київ: Terra Incognita, 2010. 413 с.
30. Весна А. В. Глобальні архітектурні концепції як фактор формування громадської свідомості. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / від-пов. ред. М.М. Дьомін*. Київ, КНУБА, 2017. Вип. 48. С. 3-11.
31. Габрель М. М. Критерії й вимоги сталого розвитку міст в оцінці нерухомого майна та обґрунтуванні проектних рішень. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2019. Вип. 53. С. 135-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2019_53_18. (дата звернення: 23.04.2023).
32. Габрель М. М. Критерій безпечності в просторовій організації та розвитку міст. Методологічний підхід і вимоги. *Містобудування та територіальне*

- планування. 2017. Вип. 64. С. 33-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2017_64_8. (дата звернення: 18.012.2023).
33. Габрель М. М., Хром'як Й. Я., Лисяк Н. М. Основні вимоги до проекту «Тимчасового положення про Львівську агломерацію». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*: зб.наук.праць. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2007. № 605. С. 66-70.
 34. Габрель М., Габрель М. Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень : навч. посіб. Львів : Сполом, 2016. 284 с.
 35. Габрель М.М. Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України). автореф. дис. ...на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук: 05.23.20. Київ : 2002. 36 с.
 36. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем. Київ : Видавничий дім А.С.С., 2004. 400 с.
 37. Габрель М.М., Косьмій М.М. Емоційна складова у формуванні образу міста. *Науковий вісник будівництва: Наук.-техн. збірник / відпов. ред. В.П.Сопов*. Харків, ХНУБА, Вип. 4 /98, 2019. С. 73-86.
 38. Габрель, М., Габрель, М. Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень : навч. посіб. Львів: Сполом, 2016. 284 с.
 39. Гарнік Т. Проблеми збереження цілісності міського середовища в контексті розвитку сучасних художньо-інформаційних ресурсів. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*. 2008. № 1,2,3. С. 193-196.
 40. Глібова Т. О. Ігрова скульптура: у пошуках дефініції та особливостей жанру. *Народознавчі зошити*. 2017. № 2. С. 460–465.
 41. Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів: Колір ПРО, 2012. 200 с.
 42. Гончаренко Д. Перформанс-арт як явище культури постмодернізму. Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки:

- Мистецькі обрії '2013: зб. наук. праць ІПСМ. НАМУ. Київ : Фенікс, 2013. №5. С. 333-337.
43. Гребенюк І.В. Візуальна інтеграція скульптури у формуванні міського простору. *Просторовий розвиток*. Випуск № 5. Київ. КНУБА, 2023. С. 12-20.
 44. Гребенюк І.В. Роль міської скульптури у формуванні значення ідентичності в сучасному містобудуванні. *Комунальне господарство міст науково-технічний збірник*. Серія: «Технічні науки та архітектура». Том 6. Випуск 173. 2022. С. 37-42.
 45. Гребенюк І.В. Формування візуально-естетичної виразності громадського простору (на прикладі сучасної міської скульптури). *Комунальне господарство міст. науково-технічний збірник*. Серія: «Технічні науки та архітектура». Том 6 Випуск № 187. 2024. С. 69-74.
 46. Гриценко О. Пам'ять місцевого виробництва. Трансформація символічного простору та історичної пам'яті в малих містах України. Київ: Видавництво «К.І.С.», 2014. 352 с.
 47. Данченко Л. Народна кераміка Середнього Придніпров'я. Київ : Наукова думка, 1974. 192 с.
 48. Демин Н. М. Управление развитием градостроительных систем. Киев : Будивельник, 1991. 184 с.
 49. Дехтяренко Ю. Ф. Стратегія розвитку міста: територіально-планувальний аспект. *Управління сучасним містом*. 2001. № 1-3. С. 86-99.
 50. Диво-фея та кульбаба: у парку Шевченка з'явилася нова скульптура. URL: <https://kuryer.if.ua/dyvo-feya-ta-kulbaba-u-parku-shevchenka-zyavylasya-nova-skulptura/> (дата звернення: 18.012.2023).
 51. Дроздяк М.В., Казьмір П.Г. Просторова організація агроландшафтів: Навч. посібник. Львів: ЛДАУ, 2007. 186 с.
 52. Дьомін М.М., Габрель М.М. Загальна методика формування метрополісних територій в Україні. *Містобудування та терит. планув.*: наук.-техн. зб., 2005. Вип. 21. С. 102-113.

53. Єфімова А. Public art як феномен сучасного мистецтва: український досвід. Вісник ЛНАМ. 2011. №22. С. 100-113.
54. Єфімова А. Арт-інтервенції в міський простір: інсталяція, відео-арт та тілесні практики (приклад Львова). *Вісник ЗХІ ім. А. Ерделі*. 2014. №5. С. 69-72.
55. Єфімова А. Меморіальні дошки та формування міської ідентичності в західноукраїнському регіоні наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. *Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія: Культурологія*. 2015. №. 16. С. 158-166.
56. Єфімова А. Мистецькі практики в урбаністичних просторах кін. ХХ – поч. ХХІ ст. як чинник формування ідентичності міст. *Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія: Культурологія*. 2013. №11. С. 330-341.
57. Єфімова А. Міська скульптура Львова 2000-х років: тенденції розвитку та проблеми експонування в середовищі міста. Тези V Міжнародної Інтернет-конференції «Людина – Культура – Мистецтво – Творча особистість», ЛДАКиМ. 2014. URL: <http://lgaki.info/v-iefimova-miska-skulptura-lvova-2000-h-rokiv-tendenciyyirozvitku-ta-problemi-eksponuvannya-v>. (дата звернення: 03.03.2024).
58. З книги «Микола Малишко. Лінія». Видавництво Артбук, 2018, С. 4-5. URL: <https://artukraine.com.ua/a/liniya--mikoli-malishka-fragmenti-z-knigi/#.YQ1ROoj7RPY> (дата звернення: 10.10.2023).
59. Закутинська І.І. Історико-географічні особливості просторового розвитку міста Івано-Франківська ХІХ-ХХст. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Географія*. 2009. Вип. 459. С. 73-75.
60. Зіммель, Г. (2003). Великі міста й духовне життя. / пер. з нім. М. Філь. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n29texts/zimmel.htm>. (дата звернення: 18.12.2023).
61. «Ідеальне місто». Навіщо Станиславів збудували як фортецю та чим важливий для міста Палац Потоцьких. URL: report.if.ua. (дата звернення: 18.02.2024).
62. Івано-Франківськ: місто-прогулянка : путівник для гостей : укр. версія / Тарас Прохасько, Наталка Голомідова, Кирило Рубановський, Лада Маланій;

- Туристична асоціація Івано-Франківщини, ТОВ «Знати про Карпати»; ред. Лада Маланій. Івано-Франківськ : Знати про Карпати, 2017. 115 с.
63. Іванчишен В. Каменотесний промисел Східного Поділля кінця ХІХ- початку ХХІ століття: побутовий та сакральний виміри. Київ : Наук. думка, 2017. 214 с.
 64. Карповець М. Антропологія міста: до питання культурної ідентичності городянина. *Наукові записки НУ «Острозька академія»*. Серія: Філософія. 2014. Вип. 15. С. 173-178.
 65. Карповець М. Міська ідентичність як відкритий проект людського. *Гуманітарний часопис*: Зб. наук. праць ХАІ. 2012. №2. С. 20-28
 66. Клименко Ю.О. Старовинні парки України загальнодержавного значення : довідник. Тернопіль : Мандрівнець, 2017. Ч. 1. С. 34.
 67. Коротун І. В. Основи гармонізації архітектурного середовища. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура. 2014. № 793. С. 19-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2014_793_8.
 68. Косаревський О.І., Косаревська Р.О. Спадкоємність форм в організації міського середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*: Наук.-техн. збірник / відпов. ред. М.М. Дьомін. Київ, КНУБА, 2008. Вип. 19. С. 21-27.
 69. Косьмій М. М. Нематеріальне в архітектурі та просторі міст. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2022. 364 с.
 70. Косьмій М. М. Семіотичний характер просторової структури сучасного міста. Комунальне господарство міст. *Науково-технічний збірник*. Серія : «Технічні науки та архітектура». Харків. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, 2020. Т. 6. Вип. 159. С. 85-90.
 71. Кржавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: навч. посіб.: У 3 ч. Ч.3. Л.: Світ, 2005. 286 с.
 72. Кривонос С. Реформа сфери містобудування. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/879987.html> (дата звернення: 25.03.2023).

73. Криворучко Н. Феномен історичного центру міста (системний підхід і врахування «фактора людини»: проблемний аспект). *«Коммунальное хозяйство городов»* : Науково-технічна збірка. Харків.: ХНАМГ, 2002. Випуск 36. Серія: Технічні науки та архітектура. С. 149-152.
74. Куліков П. М., Товбич В. В. Архітектура історичного Києва – дискусійний подіум проблем забудови. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2015. Вип. 41. С. 7-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2015_41_4.
75. Лисенко Л. Українська скульптура ХХІ століття. *Art Ukraine*. 2009. № 2 (9). С. 128–139.
76. Лисенко Л. Українська скульптура межі століть. *Мистецтвознавство України* : зб. наук. праць. Вип. 10, 2009. С. 12-21.
77. Літопис Івано-Франківська (Станіслава) URL: <http://www.ivfrankivsk.if.ua/menu.php?id=30021> (дата звернення: 12.10.2023).
78. Мазур Б. М. Українська скульптура та її вплив на художню культуру. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. №2. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 110-114.
79. Мартинов А. Європейська колективна пам'ять та ідентичність. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. №19. 2010. С. 333-348.
80. Матейко К.І. Народна кераміка західних областей Української РСР. Київ : Наукова думка, 1959. 109 с.
81. Матоліч І. Я. Проблема монументальності в сучасній художній культурі. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2011. № 22. С. 121-130.
82. Матоліч І. Я. Тенденції розвитку ковальського мистецтва (за підсумками міжнародного фестивалю «Свято ковалів», м. Івано-Франківськ). *Art and design*, 2020. № 2. С. 73-82.
83. Мироненко В. П., Нестеренко В. В. Концепція зеленої інфраструктури для відновлення міського середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2016. Вип. 46. С. 305-309. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2016_46_56.

84. Мистецтво скульптури: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. 201 с.: іл.
85. Михайлишин О. Л. Палацово-паркові ансамблі Волині 2-ї половини XVIII-XIX ст. Київ : НДІТІАМ, 2000. 236 с.
86. Монтгомері Джордж. URL: <https://esu.com.ua/article-69194> (дата звернення: 18.02.2021)
87. Музильов, О. В. (2019). Специфіка конструювання колективної пам'яті на прикладі афроамериканського населення. Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання. Матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. *«Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання»*, 18–19 квітня 2019 р. (м. Київ). Наукове видання. Київський національний університет імені Тараса Шевченка / під ред. к. ф.-м. н. Горбачика, А. П., д. соц. н. Куценко О. Д., д. соц. н. Судакова, В. І., д. соц. н. Мазурика, О. В., д. соц. н. Петрушиної Т. О., к. ф.-м. н. Сидорова, М. В.-С. Київ, Логос, С. 93-95.
88. Мусієздов О. Ідентифікація Харкова: досвід конструювання образу міста. Схід / Захід: Історико-культурологічний збірник. Вип. 15. Харьков, 2011. С. 217–234.
89. Мусієнко Н. Public art і битва за Київ: мистецтво – місто – суспільство. *Арт-курсив: наукове видання ІПСМ НАМУ*. 2010. Вип. 5. С. 47 – 54.
90. На алеї Героїв Небесної Сотні встановили «Дзвін гідності». Історична правда : сайт. Електрон. текстові дані. Київ, 2020. Оновлюється постійно. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/5fc755bce7d89>, вільний (дата звернення: 29.09.2024).
91. Наталія Вовк. Формування самоідентичності українського суспільства: погляд крізь призму соціальних мереж Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 55. Том 1. С. 4-8.

92. Номадизм. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%BC>.
93. Олійник, О. Місто та ідентичність: у пошуках самовизначення. Мистецтвознавчі записки, №35, 2019. С. 60–65.
94. Осиченко Г. О. Модель естетичного сприйняття міського середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*: Наук.-техн. збірник. Київ : КНУБА, 2012. Вип. 29. С. 263–270.
95. Осиченко Г. О. Реконструкція історичного середовища міста. *Містобудування та територіальне планування*. 2009. Вип. 35. С. 343-354. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2009_35_51.
96. Осиченко Г. О. Структура естетичної оцінки міського середовища. *Містобудування та територіальне планування*. 2012. Вип. 46. С. 422-429. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2012_46_60.
97. Основи дизайну архітектурного середовища : підручник / В. О. Тімохін, Н.М. Шебек, Т.В. Малік та ін. Київ : КНУБА, 2010. 400 с.
98. Пестрикова А. Анализ факторов, определяющих формирование городской среды. *Містобудування та територіальне планування* : зб. наук. пр. 2009. (Вип. 34). URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/MTP/2009_34/pdf/mtp3453.pdf.
99. Планировка и благоустройство жилых территорий: монографія / Л. В. Яременко; Ред.: Н. М. Демин; Нац. акад. изобраз. искусства и архитектуры, Издат. дом А. С. С. Киев, 2004. 154 с.
100. Плешкановська А. Інноваційне місто як результат еволюції просторової організації Smart City. *Science and Innovation*, 2021. №17 (6), С. 110–122. DOI 10.15407/scine17.06.110
101. Плешкановська А.М. Методологія комплексної реконструкції міста. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра техн. наук : 05.23.20. Київ, 2013. 40 с.

102. Протас М. Пластичні парадигми духовних сходжень Ю. Миська URL: www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/S_myst/2009_6/245-260.pdf (дата звернення: 16.10.2023).
103. Протас М.О. Українська скульптура XX століття. Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. Київ: Інтертехнологія, 2006. 283 с.: іл.
104. Покотило А. Мистецтво і політика, або в полоні міфологізованої свідомості. Образотворче мистецтво. № 4. 2003. С. 28–33.
105. Психологічні передумови професійної ідентифікації сучасного педагога / В. І. Панченко. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 4. С. 80-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2012_4_18.
106. Ревзин Г. О гармонии в архитектуре XXIV–MMVIII. URL: http://www.projectclassica.ru/v_o/24_2008/24_2008_o_01.htm.
107. Рочняк Ю. А. Архітектурний простір і архітектурне середовище: пошук відповідності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2001. № 429: Архітектура. С. 84–87.
108. Романюк, І., «Якість життя» як соціально-економічна категорія та об'єкт статистичного дослідження. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка*, 4 (157), 2014. С. 91-98. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/157_91-98.pdf (Дата звернення: 24.03. 2023).
109. Рудик М., Прусак В. Предметний дизайн та дизайн інтер'єру з використанням оптичних ілюзій. *Вісник ХДАДМ*. 2011. № 5. С. 75–78.
110. Сакович І.В. Народна керамічна скульптура Радянської України. Київ : Наукова думка, 1970. 88 с.
111. Сапожников І. Слюсар Ю., Шувалов Р. Типологія кам'яних намогильних хрестів Південно-Західної України. *Старожитності Причорномор'я*. 1995. Вип. 2. С. 16–47.
112. Свідерський В. М. Малі архітектурні форми. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Будівельник, 1976. 63 с.

113. Сковорода Г. Твори. Київ : Веселка, 1996. 272 с.
114. Скульптура в інтер'єрі – сучасний предметний дизайн. URL: <https://www.0332.ua/news/3124698/skulptura-v-intereri-sucasnij-predmetnij-dizajn> (дата звернення: 05.08.2022).
115. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). Київ : АнТ, 2005. 400 с.
116. Скульптура в інтер'єрі: особливості, поради та приклади. URL: https://realestate.24tv.ua/skulptura-interyeri-osoblivosti-poradi-foto-ostanni-novini_n1446366. (дата звернення: 05.08.2022).
117. Скульптурний пленер в Буші «Подільський оберег» 2000–2002. Вінниця, 2003. 18 с.
118. Сич М. О. Особливості паркової скульптури та парків скульптур: світовий аспект. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2013. № 3. С. 150–153.
119. Сопов В. П., Мироненко В. П. Інноваційні технології в архітектурі і дизайні. Колективна монографія. Харків: ХНУБА, 2017. 668 с.
120. Тімохін В. Проблеми і принципи реконструкції сучасного міського середовища. Досвід та перспективи розвитку міст України. 2014. Вип. 26. С. 15-25. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dprmu_2014_26_4.
121. Тімохін В. Просторово-часова концепція та ідеологія розвитку сучасного. *Архітектура* : зб. наук. пр. Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2003. № 483. С. 306–313.
122. Тімохін В.О. Життєдайність простору архітектурного середовища. *Вісник ніціонального університету «Львівська політехніка»*. 2014. № 793. С. 9-11.
123. Тімохін В.О. Історія й еволюція містобудівного мистецтва. *Вісник ніціонального університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 632. С. 34-43.
124. Тімохін В.О. Механізми адаптації і закономірності самоорганізації містобудівних систем. *Містобудування та територіальне планування*. 2004. Вип. 18. С. 221-229.

125. Товбич В. В., Дюжев С. А. Сучасні проблеми, тенденції та досвід трансформації архітектурно-містобудівної діяльності. *Містобудування та територіальне планування*. 2010. Вип. 37. С. 499-512. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2010_37_76.
126. У Харкові відкрили пам'ятник дітям, які загинули внаслідок агресії РФ проти України. Харківська обласна військова адміністрація : сайт. – Електрон. текстові дані. Харків, 2023. Оновлюється постійно. URL: <http://kharkivoda.gov.ua/news/121266>, вільний (дата звернення: 29.09.2024). Назва з титул. екрана.
127. Цивілізація: структура і динаміка: Монографія / за ред. І.В. Бойченка та О. В. Романенко. Київ : Видавець КУПРІЯНОВА О.О., 2003. 448 с.
128. Цугорка О. П., Варивончик А. В., Мазур Б. М. Сучасна скульптура та її вплив на організацію суспільного простору. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*, 2021. (44), С. 221–226.
129. Чарновський О. Українська народна скульптура. Львів : Вища школа, 1976. 143 с.
130. Чепелик В. Роздуми про скульптуру. *Образотворче мистецтво*. 2017. № 1. С. 10–12.
131. Черкес Б. С. Національна ідентичність в архітектурі міста. Монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2008. 268 с.
132. Черкес Б. С., Лінда С.М. Архітектура сучасності. Остання третина ХХ – початок ХХІ століть : навч посіб. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. 384 с.
133. Черкес Б. С. Національна ідентичність в архітектурі громадських центрів столичних міст в умовах ідеологічної детермінації : автореф. дис... д-ра архітектури: 18.00.01. Київ, 2006. 36 с.
134. Черкес Б. С., Юрик Я. М. Ідентичність та пам'ять в міському середовищі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Архітектура. 2014. № 793. С. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2014_793_11.

135. Черкес Б.С. Ідентичність архітектури як фактор розвитку регіону. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 632. С. 4-6.
136. Школьна О. Фарфор-фаянс України: інфраструктура галузі, промислова та економічна політика, організаційно-творчі процеси. Кн. 1. Київ : День Печати, 2011. 400 с.
137. Шліпченко С. Архітектурні принципи постмодернізму. Київ : Всесвіт, 2000. 223 с.
138. Шмельова Т.В. Мистецтво скульптури: методично-навчальний посібник. Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2018. 201 с.
139. Шульга Г. М. Імітаційні планувально-просторові моделі гірських рекреаційних територій (огляд). *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2017. Вип. 49. С. 374-379. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2017_49_51.
140. Шульга Г. М., Онуфрив Я. О. Еволюція розвитку гірськолижних комплексів в Українських Карпатах. *Містобудування та територіальне планування*. 2013. Вип. 50. С. 749-758. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2013_50_109.
141. Юрик Я. Відображення ідентичностей в мультикультурному спадку Львова як унікальний туристичний ресурс та активатор міжнародного туризму напередодні проведення Євро-2012. *Туризм і географія : європейський досвід* : матеріали III Міжнар. наук. конф. Львів : Вид-во центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. С. 197.
142. Юрик Я. Вплив ідентичності на формування архітектури Львова у XX ст. : автореф. дис. ... канд. архіт. : спец. 18.00.01 Львів : 2012. 20 с.
143. Пам'ять у міському середовищі / Юрик Я. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Архітектура. 2015. № 836. С. 64-71.
144. Юрик Я. М. Вплив ідентичності на формування архітектури Львова у XX ст. : дис. ... канд. арх.: 18.00.01. Львів : 2012. 395 с.
145. Юрик Я. М. Естетика архітектурного середовища міста в умовах його сталого розвитку. 2015. URL: <http://www.sworld.com.ua/simpoz6/76.pdf>.

146. Як виглядала Поштова площа у Києві понад 100 років тому. BigKyiv. Історія, Мегаполіс, Новини : сайт. Електрон. текстові дані. Київ, 2024. Оновлюється постійно. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/5fc755bce7d89>, вільний (дата звернення: 29.09.2024). Назва з титул. екрана.
147. Як Івано-Франківськ долучається до збереження архітектурної спадщини України. URL: versii.if.ua. (дата звернення: 29.09.2024).
148. Adams D., Larkham P., Pain K. Re-evaluating the place of urban planning history. *Town Planning Review*, 2015. №86(4). P. 373-379. URL: <http://centaur.reading.ac.uk/40471/>.
149. Adell G. Theories and models of the peri-urban interface. A changing conceptual landscape, strategic environmental planning and management for the periurban interface – research project. *Development Planning Unit*, University College. London, 1999.
150. Albert J. Reiss, Jr. Louis Wirth on cities and social life: Selected papers. Chicago: University of Chicago Press, 1964.
151. Alexander C. Notes on the Synthesis of Form. Harvard University Press, Cambridge, MA, 1964.
152. Architecture and Collective Identity in the Contemporary City. *Digital Publishing Platform for Magazines, Catalogs, and more*. 2017. URL: https://issuu.com/argusnightofphilosophy/docs/about_us_2017.
153. Bański J., Wesołowska M. Architectural Transformations of Residential Buildings in Rural Areas of the Lublin Region. *Architectoni.ca*. 2012. 2. P. 174-186. DOI: 10.5618/arch.2012.v1.n2.8
154. Bertrand N. Introduction: ESDP ideals and the inheritance of rural planning failures. *Europe's city-regions competitiveness: growth regulation and peri-urban land management*. Van Gorcum, Assen, 2007. P. 1–35.
155. Blokland T., Savage M. Networked Urbanism: Social Capital in the City. Hardcover. 2008. 256 p.
156. Bell, D. A., de-Shalit, A. (2014). The Spirit of Cities: Why the Identity of a City Matters in a Global Age. Princeton University Press, 368 p.

157. Clark, G., Gootman, M., Bouchet, M., Moonen, T. (2020). The global identity of cities. Seven steps to build reputation and visibility for competitiveness and resilience. Global cities initiative, 2020. Brookings. URL: <https://www.brookings.edu/research/seven-steps-build-reputationvisibility-for-competitiveness/>
158. Erik Homburger Erikson. Identität und Lebenszyklus. Drei Aufsätze; Frankfurt a. M. 1966; 2. Aufl. 1973.
159. Florentijn hofman floats huge hippopotamus down the river thames. <https://www.designboom.com/art/florentijn-hofman-hippopothames-uk-09-04-2014/>
160. Hall D. Henry Moore. The life and work of a great sculptor. – New York, 1960.
161. Dahinden J. Mensch und Raum. Man and Space. International Symposium on Architecture. Institut fuer Raumgestaltung TU Wien, 1984. P. 54-68.
162. Dear M. Comparative Urbanism. [in] Urban Geography, 2005. Vol. 26. № 3. P. 247–251.
163. Denise L. Lawrence and Setha M. Low. The Built Environment and Spatial Form. Annual Review of Anthropology, 1990. Vol. 19. P. 453-505. <http://www.jstor.org/stable/2155973>.
164. Disintegrated development at the rural–urban fringe: Re-connecting spatial planning theory and practice / Scott A.J., Carter C., Reed M.R., Larkham P., Adams D., Morton N., Waters R., Collier D., Crean C., Curzon R., Forster R., Gibbs P., Grayson N., Hardman M., Hearle A., Jarvis D., Kennet M., Leach K., Middleton M., Schiessel N., Stonyer B. Progress in Planning, 2013. №83. P. 1-52. URL: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0305900613000214?token=3CD2B9E983F91807A4E3395BCC76FCD1CE8AE7E346B4ACF0C7C392BD373D8CC2B4D01002F298DB7D43DB40F4881B70D2>. <https://doi.org/10.1016/j.progress.2012.09.001>.
165. Douglas I. Peri-urban ecosystems and societies transitional zones and contrasting values. Approaches to Sustainable Natural and Human Resource Use // edited by

- D. McGregor, D. Simon, D. Thompson. London, UK: Earthscan Publications Ltd, 2006. P. 18-29.
166. Krier R. Architectural Composition. New York: Rizzoli, 1988. 284 p.
 167. Lipman J., Aspinwall M. Alexander Calder and his magical mobiles. New York: Hudson Hills Press; Whitney Museum of American Art, 1981.
 168. Lynch, K. (1990). The image of the city. The M.I.T. Press, 195 p.
 169. Lynch, Kevin (1960). The Image of the City. Cambridge MA: MIT Press. OL 5795447M.
 170. Lynch, Kevin; Hack, Gary (1962). Site Planning. MIT Press. (2nd ed. 1971; 3rd ed. 1984).
 171. Post impreza URL: <https://postimpreza.org/texts/pam-iataty-i-prozhyvaty>.
 172. R. Barthes, Semiotique et urbanisme. *Oeuvres Completes*. Paris, Seuil, 2002, vol. II, p. 441
 173. Krie, L. and Thadani, D. The Architecture of Community. Washington: Island Press. 2009.
 174. Lewicki J. Między tradycją a nowoczesnością. Architektura Lwowa lat 1893–1918. Warszawa: Oficyna Wydawnicza TONZ i Wydawnictwo Neriton. 2005.
 175. Pavlova A. Order in Decoration of the Façades of Lviv Administrative Buildings of Historicism Period. *Przestrzeń i forma*. 2016. 28, PP. 255-270.
 176. Perrault C. Ordonnance for the Five Kinds of Columns after the Method of the Ancients. Santa Monica, CA: The Getty Center for the History of Art and the Humanities. 1993.
 177. Pozzo A. *Perspectiva pictorum et architectorum*. Romae : Typis Joannis Jacobi Kornarek Bohemi apud S. Angelum Cuftodem. 1693.
 178. Read more at. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/69214_pamyatnik-mickevichu-ivano-frankovsk.htm (дата звернення: 12.10.2023).
 179. Remizova O. The Structure of the Architectural Language. *Architectural Studies*. 2015. vol. 1, num. 2., pp. 81-86.
 180. Tzonis A., Lefaivre L. Classical Architecture: The Poetics of Order. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 1992.

181. Venturi R. Complexity and Contradiction in Architecture. New York : Museum of Modern Art. 1966.
182. Wagner O. Modern Architecture: A Guidebook for His Students to This Field of Art. Translated by H.F.Mallgrave. CA: The Getty Center for the History of Art and the Humanities. 1988.
183. Yilmaz S. Evolution of the Architectural Form Based on the Geometrical Concepts. A Dissertation Submitted to the Graduate School in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Architecture. Izmir, Turkey, 1999. URL: <http://library.iyte.edu.tr/tezler/master/mimarlik /T000104.pdf>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Рисунок А.1. Венера Віллендорфська,
близько 24 000-22 000 до н.е.,
(Музей природознавства, Відень).
Джерело: <https://ukrayinska.libretexts.org>

Рисунок А.3. Статуя Марка Аврелія.
Бронза. м. Рим, Італія,
Джерело: [tps://www.museicapitolini.org/it/opera/statua-equestre-di-marco-aurelio](https://www.museicapitolini.org/it/opera/statua-equestre-di-marco-aurelio)

Рисунок А.2. Великий Сфінкс на західному
березі Нілу. Гіза. 2558-2532 рр. до н.е
Джерело:
<http://focus.ua/uk/technologies/603036-velikogo-sfinksa-mogli-stvoriti-ne-lyudi-shcho-znayshli-vcheni-foto>

Рисунок А.4. Статуя лева, Брауншвейг,
Швейцарія 1166 р.
Джерело:
https://img1.advisor.travel/fs1600x1200px-Brunswick_Lion_20.jpg

Рисунок А.5. «Хмарні ворота» в Чикаго,
2004 р. Джерело:
<https://vikna.if.ua/cikavo/58054/view>

Рисунок А.6. «Павук» Луїзи Буржуа,
Оттава, Канада, 1999 р.
Джерело: <https://terra-z.com/archives/91032>

Рисунок А.7. Скульптура «Маленька
Русалонька», Лангелінье, Копенгаген, 1913
р.
Джерело: <https://ua.trip24.org/the-little-mermaid>

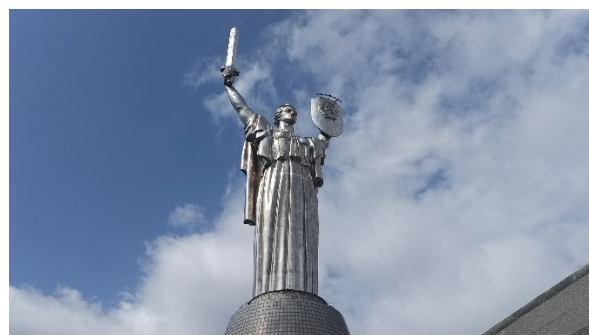

Рисунок А.8. Монумент «Батьківщина-
Мати» м. Київ,
Джерело:
<https://suspilne.media/kyiv/539849-monument-batkivsina-mati-u-kievi-perejmenuut-na-ukraina-mati/>

Рисунок А.9. Скульптури «Діана», «Амфітріта» на площі Ринок, м. Львів.
Джерело: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/>

Рисунок А.10. Бронзова скульптура кота
Пантелеймона, м. Київ.
Джерело:
<https://mydim.ua/companies/sights/cat-panteleimon/>

Рисунок А.11. Скульптурна композиція
«Вдячність» м. Дніпро, 2017 р.
Джерело:
<https://armyinform.com.ua/2020/05/18/>

Рисунок А.12. Меморіал «Сад пам'яті», м. Буча.
Джерело: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/361279-u-buchi-vstanovlyat-noviy-memorial-pam-rsquo-yati-zhertv-okupatsiyi>

Рисунок А.13. Пам'ятник Героям Небесної
Сотні, м. Івано-Франківськ, 2016 р.
Джерело: <https://www.mvk.if.ua/news/41787>

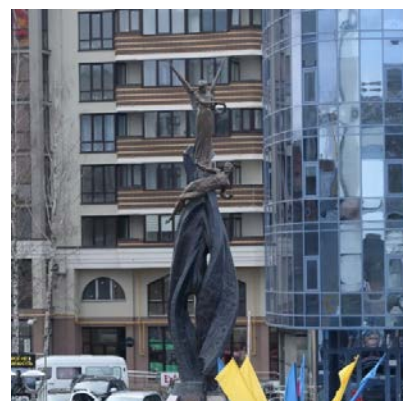

Рисунок А.14. Пам'ятник Героїв Небесної
Сотні, м. Тернопіль, 2019 р.
Джерело:
<https://ternopilcity.gov.ua/news/37044.html>

Рисунок А.15. Будинок Городецького або «Будинок з химерами», м. Київ.
Джерело: <https://tykyiv.com/city/mistichnii-kiyiv-budinok-z-khimerami/>

Рисунок А.16. Скульптура «Закохані ліхтарі» на Пейзажній алеї, м. Київ, 2010 р.
Джерело: https://tut-kiev.com/uk/zakohani-lihtari_2323.html

Рисунок А.17. Скульптура «Мрійник», м. Одеса. 2018 р.
Джерело: <https://rubryka.com/photo/misto-skulptur-shukaj-v-odesi-dyvovyzhni-art-ob-yekty/>

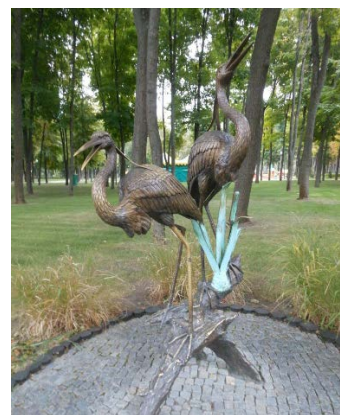

Рисунок А.18. Скульптура «Танцюючі птахи», м. Харків 2009 р.
Джерело: <https://irecommend.ru/sites/default/files/imagecache/copyright1>

Рисунок А.19. «Букет Майстрів», м. Івано-Франківськ вул. Незалежності.
Джерело: <https://files.ratelist.top/uploads/images/bs/60526/photos/e44856f1fc45d4037a02dc9b22d8759f-original.webp>

Рисунок А.20. «Дерево щастя», м. Івано-Франківськ вул. Незалежності.
Джерело: http://photos.wikimapia.org/p/00/02/24/48/87_1280.jpg

Рисунок А.21. Скульптура Пресвятої Богородиці на фасаді Катедрального собору УГКЦ Святого Воскресіння у 1993 р. м. Івано-Франківськ, Майдан Шептицького, 22.
Джерело: <https://surl.li/jmcdlv>

Рисунок А.22. Меморіальна дошка з рельєфом Митрополита Андрія Шептицького (1865–1944) на фасаді Катедрального собору УГКЦ Святого Воскресіння у 1993 р. м. Івано-Франківськ, Майдан Шептицького, 22.
Джерело: <https://surl.lu/rsywnz>

Рисунок А.23. Пам'ятний знак страченим українським патріотам, м. Івано-Франківськ.
Джерело: https://www.shukach.com/sites/default/files/imagecache/node-gallery-display/post_images/14/p1540840-157759.jpg

Рисунок А.24. Пам'ятник присвячений українському художнику Опанасу Заливасі, м. Івано-Франківськ.
Джерело: https://www.mvk.if.ua/uploads/posts/2017-11/1511785872_24129569_1619077284782014_8830788114421832522_n.jpg

Рисунок А.31. Фонтан "Яйце
Відродження", м. Івано-Франківськ.
Джерело: [https://kufer.media/wp-
content/uploads/2021/05/IMG_7981-
scaled.jpg](https://kufer.media/wp-content/uploads/2021/05/IMG_7981-scaled.jpg)

Рисунок А.32. Металева скульптура
«Кульбаба та диво-фея» у парку імені
Тараса Шевченка, м. Івано-Франківськ.
Джерело: [https://pravda.if.ua/wp-
content/uploads/2023/05/345247461_189568
720641463_1984496602420797857_n-
1072x779-1.jpg](https://pravda.if.ua/wp-content/uploads/2023/05/345247461_189568720641463_1984496602420797857_n-1072x779-1.jpg)

ДОДАТОК Б

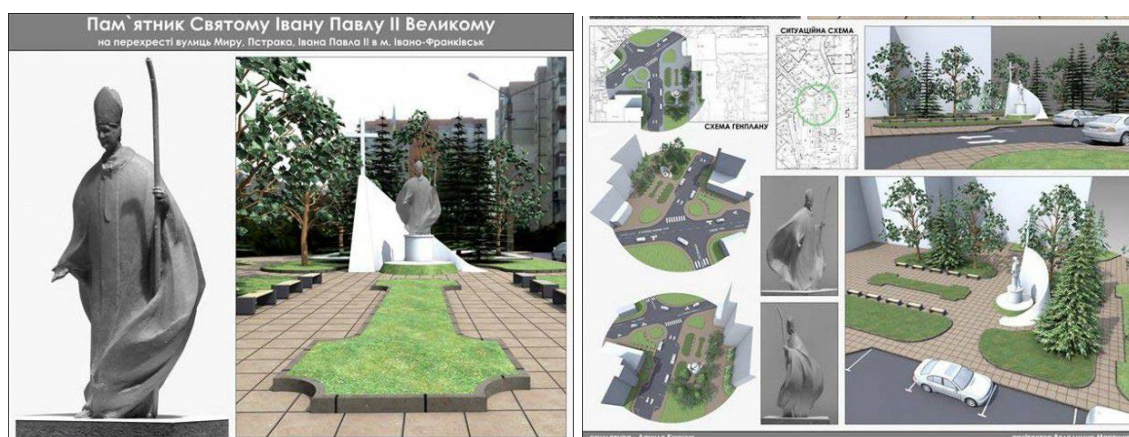
Додаток Б-1. Модель 16 параметрів (принципів) дизайну міського середовища

№	Принцип	Пояснення	Приклад застосування
1	Ідентичність простору	Формування унікального образу, прив'язаного до історії/культури місця	
2	Контекстуальність	Узгодженість із довкіллям, архітектурою, топографією	
3	Цілісність композиції	Узгоджені пропорції, форми, ритми в структурі простору	
4	Просторова ієрархія	Виділення доміант, маршрутів, логіка пересування	
5	Зчитуваність	Простота орієнтації, логічність маршрутів	
6	Відкритість та доступність	Фізична і візуальна доступність для всіх	
7	Варіативність функцій	Мультифункціональність середовища	
8	Соціальна інклюзивність	Простір для людей різного віку, статі, фізичних можливостей	

9	Людиноцентричність	Комфорт і безпека пішоходів, наявність затінку, лавок, озеленення	
10	Екологічна чутливість	Збереження зелених зон, інтеграція екосистем	
11	Інтерактивність	Елементи взаємодії – тактильні об'єкти, арт, реакція на присутність	
12	Тимчасовість / трансформація	Простори, які можуть змінюватись за потреби	
13	Естетична цінність	Візуальна привабливість, стиль, художні елементи	
14	Безпечність і комфорт	Освітлення, видимість, зручність для перебування в будь-який час	
15	Стійкість до зношування	Матеріали, які витримують навантаження, вандалостійкість	
16	Участь громади	Дизайн за участі мешканців, спільне планування	

Додаток В-2. Пам'ятник митрополиту Андрею Шептицькому, м. Івано-Франківськ. 2015 р. Джерело: <https://surl.li/trjzjs>

Додаток Б-3. Проект пам'ятника Святому Івану Павлу II Великому» на перехресті вулиць Пстрака та Івана Павла II, м. Івано-Франківськ, 2015 р.

Додаток Б-4. Проекти студентів спеціальності «Дизайн». Завдання «Об'єкт скульптури в архітектурному середовищі використання практичного алгоритму принципової моделі організації міської скульптури.

ДОДАТОК В

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

проректор з методичної роботи
т.в.о. проректора з навчальної роботи
ЗВО «Університет Короля Данила»
к.і.н., доц. Ярослав ШТАНЬКО

«10» 2025 р.

АКТ

впровадження результатів дисертації
зі спеціальності 191 Архітектура та містобудування
на здобуття ступеня доктора філософії
Гребенюка Івана Васильовича
на тему: «АРХІТЕКТУРНО-ВІЗУАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ
СКУЛЬПТУРНОЇ ПЛАСТИКИ У ФОРМУВАННІ ІДЕНТИЧНОСТІ
МІСЬКОГО ПРОСТОРУ»
у навчальний процес Університету Короля Данила

Комісія у складі: голови – професора кафедри архітектури та будівництва, доктора технічних наук, професора Карпаша О.М.; членів комісії: доцента кафедри архітектури та будівництва, доктор філософії архітектури Огонька Ю.В., кандидата історичних наук, доцента Ілина Л.М., склала цей акт про те, що наукові публікації за результатами дисертації на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 191 Архітектура та містобудування Гребенюка Івана Васильовича на тему «Архітектурно-візуальна інтеграція скульптурної пластики у формуванні ідентичності міського простору» використовується у навчальному процесі Університету Короля Данила при викладанні курсів «Історія архітектури та містобудування», «Теоретичні та методичні основи архітектурного проектування».

Теоретичні й практичні аспекти дослідження висвітлені у наукових фахових виданнях України, періодичних виданнях інших держав та у доповідях, тезах на наукових конференціях, круглих столах, семінарах, зокрема:

Список публікацій здобувача

у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

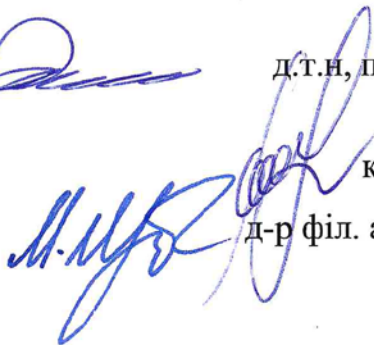
1. Гребенюк І.В. Скульптура у сучасному інтер'єрі. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Випуск 64. 2022. С. 31-40.
DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.31-40>
2. Гребенюк І.В. Роль міської скульптури у формуванні значення ідентичності в сучасному містобудуванні. Комунальне господарство міст науково-технічний збірник. Серія: «Технічні науки та архітектура». Том 6. Випуск 173. 2022. С. 37-42.
DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2022-6-173-37-41>
3. Grebeniuk I. Sculpture in forming the identity of public Spaces of the city. POLISH JOURNAL OF SCIENCE № 68. 2023. P. 7-11.
DOI: [10.5281/zenodo.10131947](https://doi.org/10.5281/zenodo.10131947)
4. Гребенюк І.В. Візуальна інтеграція скульптури у формуванні міського простору. Просторовий розвиток. Випуск № 5. Київ. КНУБА, 2023. С. 12-20.
DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.5.12-20>
5. Гребенюк І.В. Формування візуально-естетичної виразності громадського простору (на прикладі сучасної міської скульптури). Комунальне господарство міст. науково-технічний збірник. Серія: «Технічні науки та архітектура». Том 6 Випуск № 187. 2024. С. 69-74.
DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-6-187-69-74>
6. Гребенюк І.В. Скульптура в міському дизайні: візуальна інтеграція міських локацій. Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., Київ (травень 2023 р.), М-во культури та інформаційної політики України, М-во світи і науки України, Національна акад. образ. мист-ва і арх-ри /за ред.: О. А. Трошкіної. Київ: НАОМА, 2023. С. 38-39.
7. Гребенюк І.В. Скульптура в сучасному просторі міста. Традиції та інновації у сучасному дизайні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25 квітня 2023 року). Івано-Франківськ. Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила». 2023. С. 12- 14.

Голова комісії:

д.т.н, проф. Карпаш О.М.

Члени комісії:

к.і.н, доц. Ілин Л.М.

д-р філ. ар-ри Огоньок Ю.В. /

УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА
KING DANYLO UNIVERSITY

76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35, тел. +38(0342)77-18-45, факс +38(0342)77-62-82
35 Konovaltsia St., Ivano-Frankivsk 76018, Ukraine, tel. +38(0342)77-18-45
e-mail: university@iful.edu.ua, Офіційна сторінка - www.iful.edu.ua

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ
АКАДЕМІКА І.М. ЛУЦЬКОГО**

Довідка

Про впровадження

результатів дисертаційного дослідження Гребенюка І.В.

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертаційного дослідження Гребенюка Івана Васильовича **«Архітектурно-візуальна інтеграція скульптурної пластики у формуванні ідентичності міського простору»** присвячені характеристиці основних аспектів розвитку скульптури в урбаністичному контексті та її ролі у формуванні соціокультурної пам'яті та сучасні тенденції інтеграції пластичних елементів у громадський простір.

Результати дослідження використовуються Інститутом в науково-дослідній і експертно-аналітичній роботі при виконанні наукових програм: «Виклики та вимоги життестійкості в просторовій організації та розвитку урбанізованих систем і територій» (державний реєстраційний номер: 0124U003428), а також наукових досліджень, що стосуються комплексного дослідження скульптури та її місце в міському просторі, для відображення їх ціннісно-духовних та символіко-сміслових аспектів суспільної свідомості.

« 09 » 04 2025 р.

**Директор
Науково-дослідного інституту
імені Академіка І.М. Луцького
доктор юридичних наук, професор**

Р.П. ЛУЦЬКИЙ

Список публікацій здобувача за темою дисертації

1. Гребенюк І.В. Скульптура у сучасному інтер'єрі. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Випуск 64. 2022. С. 31-40.
DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.31-40>.
2. Гребенюк І.В. Роль міської скульптури у формуванні значення ідентичності в сучасному містобудуванні. *Комунальне господарство міст науково-технічний збірник. Серія: «Технічні науки та архітектура»*. Том 6. Випуск 173. 2022. С. 37-42. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2022-6-173-37-41>.
3. Grebeniuk I. Sculpture in forming the identity of public Spaces of the city. *POLISH JOURNAL OF SCIENCE*. № 68. 2023. P. 7-11.
DOI: [10.5281/zenodo.10131947](https://doi.org/10.5281/zenodo.10131947).
4. Гребенюк І.В. Візуальна інтеграція скульптури у формуванні міського простору. *Просторовий розвиток*. Випуск № 5. Київ. КНУБА, 2023. С. 12-20.
DOI: <https://doi.org/10.32347/2786-7269.2023.5.12-20>.
5. Гребенюк І.В. Формування візуально-естетичної виразності громадського простору (на прикладі сучасної міської скульптури). *Комунальне господарство міст. науково-технічний збірник. Серія: «Технічні науки та архітектура»*. Том 6 Випуск № 187. 2024. С. 69-74. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-6-187-69-74>.
6. Гребенюк І.В. Скульптура в міському дизайні: візуальна інтеграція міських локацій. *Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., Київ (травень 2023 р.), М-во культури та інформаційної політики України, М-во світи і науки України, Національна акад. образ. мист-ва і арх-ри /за ред.: О. А. Трошкіної*. Київ: НАОМА, 2023. С. 38-39.
7. Гребенюк І.В. Скульптура в сучасному просторі міста. *Традиції та інновації у сучасному дизайні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25 квітня 2023 року)*. Івано-Франківськ. Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила». 2023. С. 12-14.